مارکس لەدیدی (جێسکا کاسل)ەوە ... لە وەڵام بە پرسیاری دەنگەکان

ئەم چاوپێکەوتنە درێژەی مەلەفێکە سەبارەت بە کارڵ مارکس لە 2010وە درێژەی هەیە…
دەنگەکان

جێسیکا کاسڵ، هەڵگری بڕوانامەی ماستەرە لە بواری کاری کۆمەڵایەتی لە زانکۆی رایەرسن لە تۆرنتۆ-کەنەدا. ل□ بواری نیشتەجێبوون، تەندروستی دەروونی، ئالودەبوون، دادی کۆمەڵایەتی، توندو تیژی خێزانی، کاری کردووە. لە حەوت ساڵی رابوردوودا بەگوڕ و تینێکی زۆرەوە تێکەڵ بەخەبات بووە لە پێناو سۆسیالیزمدا و ئێستا ئەندامێتی تەواوی بۆردی ڕێکخەرو نووسەری ئۆرگانی Fightback ی (Marxist.ca)یە (هەوادارانی مارکسی جیهانی) لقی کەنەدایە کە بوونیان هەیە لە زیاتر لە سی وڵاتی جیهاندا.
جێسیکا وەکوو مارکسستێك، گرنگیەکی تایبەتی داوە بە دۆزی ژنان و گەنجان و بەستوویەتیەوە بەخەباتی چینایەتیەوە و بە جەنگ دژی سیستەمی سەرمایەداری.

دەنگەکان:
1) گەلێک ڕۆشنبیربانگەشەی بەسەرچوونی مارکسیزم وەکو فەلسەفەیەک بۆ گۆڕینی جیهان ئەکەن. لەبەرامبەریشدا کەسانی تر هەن باوەڕیان وایە کەوا مارکسیزم توانای گۆڕانکاری کۆمەڵایەتی و سیاسی هەیە لە ڕژێمی سەرمایەداری لە جیهانی ئەمڕۆماندا. بۆچوونی ئێوە لەسەر ئەم دوو ڕا دژبەیەکە چۆنە؟

وەڵام: ئێمە پێویستە لە خۆمان بپرسین، ئەگەر مارکسیزم پەیوەندی بە جیهانی ئەمرۆمانەوە نیە، بۆچی میدیای بۆرژوا و ئەکادیمێکانیان بەردەوام هێرشی بۆ د□ن□ن؟ ئەگەر ئەوە ڕاست بێت، کەواتە هێرشەکانیان وەکو لێدانی ئەسپێکی مردوو وایە. لێرەدا هۆ هەیە وامان لێ دەکات گوێ نەگرین لە بوختان و پەلامارەکانی مۆدێلی چەقێتی گۆی زەوی لە گەردوون (باوەڕی باو و باڵادەست تا سەدەی شانزە کە گۆی زەوی بە چەقی گەردوون دائەنا و ئەستێرەکانیشی بەدەوردا ئ□خ□ولانەوە)- ئەمە لەبەر ئەوەیە کەوا لە زووەوە

نەسەلمێنراوە و چیتر پێویست بەوە ناکات گفتوگۆی لەسەر بکرێت! هەی هەوڵی بەردەوامی بۆرژوا بە پوچەڵ کردنەوەی مارکسیزم بەدەقیقی ئەگەڕێتەوە بۆ ئەوەی کە مارکسیزم نەک تەنها پەیوەندیدارە بەڵکو ئاشکراکەری ڕاستییەکانیشە لەو سیستەمە کۆمەڵایەتی و ئابورییەی کە ئەوان خوازیاری پاراستنین. بیرۆکەکانی مارکس و ئنگڵز، کە لە مانیفێستی کۆمۆنیست بەرجەستە کراوە و لە کارەکانی دواتریش پەرەیان پێ دراوە، پێشبینی و شرۆڤەی دیاردەکانی جیهانگیری و قەیرانی زیا بەرهەمی جیهانی (کە ئابوریناسە بۆرژواکان بە خواربەکارهێنراو” under consumption ئاماژەی پێ ئەکەن لە هەوڵی شاردنەوەی دەم و چاوی ڕاستی پرۆسەکە)، چڕبونەوەی سامان لە دەستانێکی کەمتر و کەمتردا، پەرەسەندنی کۆمپانیا نێودەوڵەتەکان و مۆنۆپۆڵەکان، جەنگ و قنیات کردن. مارکسیزم تەنها شیکردنەوەی بە پرۆسە ئابورەکە نەکردووە بەڵکو شیکردنەوەی بۆ بنچینەکانی چەوساندنەوەی ژن کردوە و بناغەشی بۆ تێگەیشتن بە جۆرەکانی تری چەوساندنەوە و جیاڕەگەزی لە 150 ساڵی رابوردودا دانا. پێویست بوونی بیری مارکسیزم بەژیانەوە لەمە زیاتر ئەبێ چۆن بێت کە ڕووداوە جیهانییەکان بە بەردەوامی سەلماندوویانە.

لەهەمان کاتدا، فەیلەسوفان و ئابوریناسانی بۆرژوا نەیانتوانیوە هیچ کام لە کێشە بنچینەییەکانی ئابوری سیستەمی سەرمایەداری چارەسەر بکەن. پێیان وتین گوایە ئەمە گونجاوترین سیستەمی ئابورییە و لەبەرزترین ئاستی مرۆڤایەتی، کەچی هێشتا بە ملیۆنەها کەس بێکارن، بێ جێگاو ڕێگان، بێبەشن لە خزمەت گوزاری تەندروستی، لە خوێندن، لە خواردن و لە ئاو. ئێستا کە من ئەمە ئەنووسم، تەنها لە شەش مانگی داهاتوودا بیست ملیۆن کەس ڕووبەڕووی مەرگ ئەبێتەوە لە برساندا، هەرچەندە بڕی خواردنی بەرهەم هێنراو لەسەر ئەم ئەستێرەیە بەشی دە ملیار کەسە. ئەمە چۆن سستمێکی لەبارە؟!
لە ڕاستیدا ئەوە تیۆری ئابوریناسانی بۆرژوا و فەیلەسوفە سیاسییەکانیانە کە زۆر بە ئاشکرا شکستی هێناوەو مەحاڵە لەسەر ئەرزی واقیع بسەلمێنرێ. لەدوای قەیرانە جیهانەکەی 2008، کێ ئەتوانێ قسە لەسەر تیۆری “دەستی نادیار” بکات کە گوایە بازار خۆی ڕێک ئەخاتەوە و هاوسەنگ ئەبێتەوە؟ لە2008 ەوە قەرزی جیهانی بە ملیارەها دۆلار زیای کردووە و هەندێ وڵات بەئاستەم بەشە قەرزەکانیان لەوادەی خۆیدا پێ پەیدا ئەکرێ بەوێنەی یۆنان. 2008 تەنها نەبەرەی قەیرانێکی گەلێک قوڵتر و کێشە هەژێنترە. ئەم قەرزانەی دەوڵەت ئەگوازرێتەوە و ئەکەوێتە سەر شانی کرێکاران و گەنجان لە ڕێی بەتایبەت کردنی کەرتی گشتی، قنیات کردن،

کەمکردنەوەی کرێ دەست و دەستکەوتەکانی تر. لەگەڵ زیادبوونی ناجێگیری ئابووری، سەرەتای هەڵکشانی خەباتی چینایەتی ئەبینین لە هەموو جیهاندا. ئابوریناسان و دەستەی بیرمەندانی سەر بە سەرمایەداری خۆشیان هۆشداری ئەدەن لە ئەگەری یاخیبوون و هەڵگیرسانی شۆڕش، ئەگەر ڕەوشەکە بەردەوام بێت. لەگەڵ ئەوەشدا چارەیەک بەدی ناکەن بۆ دەربازبوون لە قەیرانەکان.

تەنها مارکسیزم شیکردنەوەی بۆ ئەم قەیرانە گشتگیرەی ئێستا هەیە و ئەتوانێت ئەلتەرناتیڤەکەشی پێشکەش بکات. ئەوە ڕاستیەکی بابەتیانەیە کەوا بەشی هەموان و بەزیادیشەوە سەرچاوەی بژێوی سامان هەیە کە بەستاندەرێکی شیاو هەموو بژین، (بەتایبەتی کە بزانین دەوڵەمەنترین هەشت کەسی دونیا سامانەکانیان بەقەدەر سامانی 50٪ سامانی چینی خوارەوەی خەڵکی سەر گۆی زەویە). تەنها بەرهەمهێنان و ئاڵوگۆڕ بە دەسکەوتنی تایبەت ڕێگرە لە دەستەبەر کردنی پێداویستی زۆرینەی دانیشتوانی سەرزەوی. سۆشیالیزم تەنها ڕێگایە بۆ بەرەوپێش چوون!

دەنگەکان:
هەوڵگەلێك هەیە كەوا ماركس تەنها وەك فەیلەسوفێك بخوێنرێت لە بواری ئەكادیمیدا، لەلایەكی تریشەوە گروپ و پارتە ماركسیستەكان ماركس وەكوو كیانێكی ئایدیۆلۆجی پێشكەش ئەكەن. دیدی ئەوە بۆ ماركس لەنێوان فەلسەفە و ئایدیۆلۆجیدا چۆنە؟

وەڵام: مارکسیزم بریتیە لە چۆنیەتی تێڕوانین و تێگەیشتنمان لە دنیای دەوروبەرمان. لەم هەستپێکردنەوە، مارکسیزم ئایدیۆلۆجیا و فەلسەفەش لەهەمان کاتدا. لەڕاستیدا من هیچ جیاوازیەکی ڕوون لە نێوانیاندا نابینم، ئەتوانین بڵێین هەموو بۆچونێکی ئایدیۆلۆجی بنەمایەکی فالسەفی هەیە. بۆ مارکسیزم، فەلسەفەی ماتیریالیزمی دیالیکتیك بنەما و ڕێگایەك بوو کە لێیەوە هەموو سیستەمی بیرکردنەوەی مارکسیانە پەیدا بوو. ئاگادار بین یان نا، سەیرکردنی جیهان بەبێ چاویلکەیەکی ئایدیۆلۆجی یان فەلسەفی یان چوارچێوەیەکی بیرکردنەوە کارێکی مەحاڵە. بەڵام ئەگەر فەلسەفەیەکی بەکردەیی سەرکەوتوو نەبێ؛ ئەوە ئەگەری دواکەوتنت لە دنیابینی باوی مێژوویی و ئابوری – کۆمەڵایەتی سەردەمەکەی خۆتدا هەیە. مارکس ئەوەی ڕوون کردەوە کە دیدی باوی کۆمەڵگا دیدی دەسەڵاتە، کەوا زەمینەیەکی ئیدیاڵ بۆ فۆرمی بەڕێوەبردنەکەیان لە چەوساندنەوەو دەستبەسەراگرتن دەستەبەر ئەکات. بۆیە زۆر گرنگە کەوا چینی چەوساوە و ژێردەست فەلسەفەی تایبەت بە خۆیان هەبێت.

ماركس دەستنیشانی كردوەو كە كاری فەلسەفە تەنها تێگەیشتن نیە لە دنیا، بەڵكو گۆڕاندنیشیەتی. هەروەها ماتریالیزمی دیالیكتیك بە دەقیقی فەلسەفەی گۆڕانە و چۆن هەموو گۆڕانكارەكانیش دەرئەنجامی هێزە دژیەكەكانن. لە سروشتدا بێت یان لە ژیانی كۆمەڵایەتی. زیاتر بەڕێن، گۆڕانكارەكان پلە بە پلە ڕوو نادات بەڵكو زۆر بەخێرایی و تەقینەوە ئاسا ئەبێت. پەیوەست بەم مێژووەوە ئەبینین چۆن خەباتی چینایەتی دژبەیەكی چەوساوەكان و چەوسێنەرەوەكان مێژووی بەرەو پێش جولاندوەو بوەتە هۆی ناو بە ناو تەقینەوەی شۆڕشگێڕیانە و گۆڕانكاری لە كۆمەڵگادا كردووە. ئەمەش پێشبینیەكی ترسناكە بۆ چینی سەرمایەداری كە سیستەمەكەیان و بەهاكانی بە شیاوترین و سروشتیترین سیستەمی بەڕێوەبردن دائەنێن بۆ مرۆڤایەتی.

كێشە لە پرۆسەی فێركردنی فەلسەفەی ماركسیزم بەشێوەیەكی سادە بە بێ بەستنەوەی بە مێژوو و ئابوورییەوە، ئەوەیە كە ئامانجە شۆڕشگێڕییەكەی لەدەست ئەدات. تەنها ئەبێتە فەلسەفە لە پێناو فەلسەفە نەك وەك ڕێنیشاندەرێك لە پێناو خەباتی چینایەتی و گۆڕانكاری كۆمەڵایەتی بەمەبەستی ئازادكردنی جەماوەری چەوساوە. ماركسیزم ئەگەر وەكو ڕەخنەیەكیش لە سیستەمتی سەرمایەداری لە دەزگا ئەكادیمەكاندا بخوێنرێت، بەبەردەوامی و بەڕادەیەكی زۆر دەرئەنجامە شۆڕشگێڕیەكەی بە لەناوبردنی ڕژێمی سەرمایەداری لە دانوسان و گفتوگۆ دوور ئەخرێتەوە. ئەمەش شتێكی چاوەڕوان كراوە چونكە دەزگا ئەكادیمەكان بەزۆری لەژێر كاریگەری كۆمپانیاكاندان و سەرچاوەی داراییشیان لە دەوڵەتەوەیە كە لەكۆتاییدا هەر بەرگریكەری ڕژێمی سەرمایەداریە. هەروەها ئەمە باڵادەستی تیۆرەكانی پۆست ماركسیی وەكو پۆست-مۆدرینزم و پۆست-سترەكچەرێزم ڕوون ئەكاتەوە، كە بە شێوەیەكی كارا لە بنەما سیستەماتیكەكانی چەوساندنەوە و دەستبەسەراگرتن كەم ئەكاتەوە (تەماوی ئەكات). ئەو بیرەكانەی كە لە ئنستتیوتە ئەكادیمەكانی سەر بە دەزگا ئابورەكان ئەوترێتەوە، لەژێر كاریگەری و بیروباوەر و بۆچونی ئەو دەزگا ئابوورییانەدان.

مەخابن لەدەرەوەی ئەكادیمیاكانیش تەنانەت لە نەو گەلە لەو ڕێكخراوانەی كە ناوی خۆیان ناوە ڕێكخراوی ماركسی، زیاتر ماركسیزم بە شێوەیەكی دۆگمایانە وەرگیراوە. بەڵام ماركسیزم دۆگما نیە، تۆ ناتوانی ئاماژە بە وتەیەكی ماركس یان لینین لە دەرەوەی كۆنتێكست (سیاق<كەی راستی و بیروبۆچونەكانی پەیوەست بە ڕوداوەك>) بكەی بەتەنها بە بەكارهێنان لەسەر هەر دۆخێكی ئەمڕۆدا. واتە ئەبێ لە ڕەوشە كۆنكڕێتیە بابەتیەكانەوە دەست پێ بكەین بە لەبەرچاوگرتنی

پەیوەندی نێوان هێزە دژبەیەکەکان بە تێگەیشتن لە هەر دیاردەیەکی کۆمەڵایەتی ئاڵۆز و دونیایی لە سەر ئەنجامە ئەگەرییەکان- ئەمە شێوە دیالیکتیکی مارکسیزمە (dialectic method of Marxism)، نەک دۆگمایەکی مردووی چەقبەستوو.

دەنگەکان:
ڕاپرسی و ژمارەکان وای پیشان ئەدەن کەوا مارکس بوونێکی بەرچاوی هەیە لە نێو لاوان وچالاکوانانی نەوەی نوێ، ئەم هەبوونەی مارکس لە بیر و چالاکی لاوانی ئەمڕۆدا چۆن لێك ئەدەیتەوە ؟

وەڵام-) زۆر سەختە ئەگەر سەیری هەموو جیهان بکەین لەمڕۆدا و بەو ئەنجامە نەگەین کەوا شتێکی بەڕاستی هەڵە دەگوزەرێ. سیستەمی سەرمایەداری جیهانی زۆرینەی ڕەهای دانیشتوانی سەر گۆی زەوی خستۆتە نێو ترسناکترین و ڕوخێنەرترین دەرئەنجامەکانی سیستەمەکەیەوە. لە بیرەوەری گەنجاندا هیچ سەردەمێکیان نەبینیوە کە تیایدا سەرمایەداری توانیبێتی ژیان بە ستاندەرێکی ئابڕوومەندانە دەستەبەر بکات. ئەوان لە سەرمایەداری تەنها قەیران و داڕوخانیان دیوە. هەروەها ئەوان بەشێك نین لە ورەبەردەرانی نەوەکانی پێشتر کە بەهۆی داڕوخانی یەکێتی سۆڤێت و خیانەتی دەیەهان ساڵەی سەرکردە کارەکان و پارتە سۆشیاڵ دیموکراتەکان و پارتە “کۆمەنیستیە” ستالینەکان لە هەموو جیهان. لە کۆتاییشدا، لاوان بە شێوەیەکی زۆر تایبەت هەستیارن لە بەرامبەر قەیرانەکانی سەرمایەداری. ئەمانە لە سەردەمێکدا خوێندن تەواو ئەکەن کە قەرزی خوێندن و ڕادەی بێکاری و دڵەڕاوکەی کاری کاتی وهەڵکشانی ڕێکەت ئاسای تێچووی ژیان و داڕوخانی ژێرخانی دام و دەزگا کۆمەڵایەتەکان لەڕادە دەرچووە. سەرمایەداری تەنها داهاتوویەکی ڕەشیان پێشکەش ئەکات بۆیە بەدوای جێگرەوەیەکدا ئەگەڕێن. گەنجانێکی زۆر بێزراون لە ڕەگەز پەرستی و وەحشیگەری پۆلیس، لە جیاکاری لەسەر بنەمای سێکس جێندەر و جۆرەکانی تری زوڵم لێکردن و جیاکاری. بۆیە بەدوای ڕێگایەکدا ئەگەڕێن لە پێناو ڕزگارکردنی کۆمەڵگا لەم کارەساتانە.

گەنجانێکی زۆریش توندڕەو بوون بەهۆی ڕووداوگەلێك کە لە هەندێک وڵاتدا دەگوزەرێ وەکو بەهاری عەرەبی، بزووتنەوەی کرێکاران و گەنجان لە وڵاتی یۆنان و ئیسپانیا، شەڕی دانیشتوانی هەندێ وڵات لە دژی سەدەها ساڵ لە داگیرکاری و ژێردەستی، خراپتر کردنی ڕەوشەکان لە ڕۆژهەڵاتی ناوین و ئەفریقا نموونەی قەیرانی پەنابەران و دەیانی تریش . جا بۆیە گەنجان لە دەرئەنجامی هەموو

ئەم کێشانە ئەگەنە ئەنجامی پێویستی گۆڕانکاری شۆڕشگێڕانە. کەسانی وەکو بێرنی ساندەرز لە ئەمەریکا و جێرمی کۆربن لە بریتانیا ڕۆڵیان هەبووە لە بە میللیتر کردنی (زیاتر قبوڵ کردنی) سۆشیالیزم، بەڵام پێویستە کەوا گەنجان و کرێکاران بەخۆیان فێربن لە بری ئەم جۆرە مارکانەی سۆسیالزم، کە بەڕاستی پینەکردنی سیستەمە سەرمایەدارێکەیە. کە لە کۆتایشدا بە سەلامەتی ئەیهێڵێتەوە. ئەوەی بەڕاستی پێویستە گۆڕانکاری شۆڕشگێڕانەی کۆمەڵگایە. ئەگەر تۆ ئارەزوی شکاندنی لۆژیکی سەرمایەداریت نەبێت ئەوە ئەبێ بەزۆر ملکەچی بیت. وەکوخیانەتەکەی الیکسیس تسیبراس لە یۆنان، کە بەتەواوی پاوان کرا لەلاێەن سندوقی دراوی جیهانی و بانکی ئەوروپیەوە. ڕووداوی لەم جۆرانە سنوورداری ریفۆرمکردنی سیستەمەکە دەرئەخەن و ملێۆنەها گەنج ئەخاتە سەر ئەو باوەڕەی کەوا سۆشیالیزم تەنها وەڵام و ڕێگە چارەیە و ڕوخاندنی شۆڕشگێڕانەی سەرمایەداری تەنها ڕێگەیە بۆ گەیشتن بەو ئامانجە.

لە ئنگلیزیەوە/ نەجات عزیز / 2017-05-18

لەبارەی فێمینزمی کوردیەوە … سمکۆ محەمەد

مەسەلەی ژن .. مەسەلەی کۆمەڵگەیە ……

فێمینیزم چییە؟ ……

فیمینزم رەوتێکی فکری رادیکاڵی ژنانە دژ بەسیستمی باوکسالاری لەکۆمەڵگەدا، ئەم رەوتە لەئەنجامی توندوژی بەرامبەر بەژنان هاتۆتە ئاراوە، تەنانەت ئەوکاتەی کە ژنان تاڕادەیەك ئازادبوون لەنێو حیزبە سیاسیەکان، ژنان لەچاوی پیاوانەوە بە پلە دوو هاتوون، دواتر ئەم رەوتە فۆڕمی گۆڕا بۆ رەوتێکی توندڕەو بەرامبەر بەپیاو لەرۆژئاوا، بەتایبەتیش سیستمی قەشەسازی و پاپا و کڵێسا تەماشای بوونی ژنانیان دەکرد، ئیدی چەمکەکە لەپزیشکیەوە بوو بەرەوتی فکری سیاسی ژنان و درێژەی کێشا تائەو رادەیەی

رۆژهەڵاتیشی گرتەوە. هەڵبەت "بۆیەکەمجار زاراوەی فیمینیزم (feminzme) سەرەتا بەشێوەی نیمچە بابەتێکی پزیشکی بەزمانی فەرانسەیی بۆ گەشەی ئەندامەکان و تایبەتمەندی رەگەزی نەخۆشەکانی ژنانو دواتر بەتایبەتی بۆ پیاوێك کە پزیشکەکان وای بۆدەچوون پزیشکەکان کە هەندێکجار پیاوان جەستەیان لەژن نزیکە و (tenssexwal) یان ئەو پیاوانەی بەجەستەی خۆیانەوە ئازاریان دەکێشا، پاشان ئەلکسەندەر دیری نوسەرێکی ناسراوی فەرانسەیی بوو، ئەو زاراوەیەی لەنامیلکەیەدا بۆ ئەو ژنانە بەکارهێنا کە مێردیان هەیە و بەرواڵەت وەکو پیاو هەڵسوکەوت دەکەن" .. (1)

بۆچونێکی دیکە هەیە کە فیمینزم چەمك و دەستەواژەیەکی یاسایی نییە و لەساڵی 1873 هاتۆتە نێو کولتووری فەرانسەییەوە و دواتر تایبەتمەندی وەرگرتووە و هەڵگری پێناسە و پێکهێنەری رێبازێکی تایبەتی وەرگرتووە و پاشان پاشگری ئیزمی بۆ زیاد کراوە، چونکە بووە بە ئایدیایەك لە ئایدیاکانی یەکسانیخوازی ژن و پیاو لەژیاندا، ئەو رەوتە پێشتر توندڕەو نەبوون، چونکە ئیلهامیان لەو تێگەیشتنەی مارکس وەرگرتبوو کە دەیگوت " لەسیستمی سەرمایەداریدا ژنان کۆیلەن لەژێر دەستی پیاو و هەتا یەکسانی بەدەست نەیات، ژنان بەکۆیلەیەتی دەمێننەوە". دواتر کەسانی وەکو (رۆژە کاوز و سیمین دی بۆڤارا) و دەیان ژن دەرکەوتن پێشڕەواتیان کرد و بوون بە تیوریستینی ئەو رەوتەو توندڕەوی تێکەوت.

(میری دیلی) وەکو کۆمەڵناسێك لەراپۆرتێکدا لەبارەی ژنانەوە کە لەژێر کۆنترۆڵی پیاوان و سەرکوتیان دەکەن ئەنجامیداوە و دەڵێ " وەختێك پیاوان بانگەشەی خاوەندارێتی کەرەستەی ژیانی بەکارهێناوە و دابینی کردووە، هەروەها وەکو خاوەن جەستەیەکی بەهێزی جومگە، هێزی کاری دابینکردووە، ئیتر هاوسەرەکانیان دەکردن بە بەخێوکەری منداڵ و دەیانخستنە ژێر کۆنترۆڵی خۆیانەوە و پەراوێزیان دەخستن". هەروەها دەڵێ پیاوان کەڵکیان لەزەبر و زەنگ بەرامبەر بە ژنان وەرگرتووە، ئەم رەوتە لەسەدەی 19 زیاتر سەریهەڵداو بوو بەباو لەنێو ژنان و بەتایبەتیش لە رۆژئاوا، دواتر گەشەی کردوو و رەوتەکە گەیشتە رۆژهەڵات و بەتایبەتیش ئەو کۆمەڵگەیانەی کە بەکۆمەڵگەی ئیسلام ناسراون، (قاسم ئەمین) نوسەرێکی بەرەگەز عەرەبە و لەکتێبی (المراه الجدیده) دەڵێ پێشتر هەوڵێك لەنێو دونیای عەرەبی ئیسلامیش هەبوو ژنان لەدژی پیاوان بێدەنگ نەبن و داوای مافی خۆیان بکەن، بەڵام شەریعەت ئەوەی بۆ ژنی دانابوو دەبوو پەیڕەوی بکات و ئاینیش بۆچوونی کۆنکریتە و نەدەبوو بگۆڕدرێت، بەڵام بۆ ئەوەی ژنانی ئیسلامیش کەمێك لەزەبر و زەنگ و کوشتن و

پەراوێزخستن دوور بکەونەوە، لەوێوە دەستیان پێکرد سەرەتا لەگرینگیدا بەنەخۆشی ژنان و بردنیان بۆ نەخۆشخانە و چارەسەریان لەو سەروەختەدا و دواتر چوونیان بۆ بەرخوێندن و پاشان مافە کۆمەڵایەتیەکان و شوکردن بەئارەزووی خۆیان و هتد، بەڵام ئەمە تەنها لەنێو ئەشراف و بنەماڵە ناودارەکان بوون، چونکە ژنەکانیان بەناز بوون لەلایەن پیاوانەوە، بۆیە نەبوو بەعادەت بۆ ژنانی وەکو بنەماڵە ئاساییەکان، (د. ئیمام عەبدولفەتاح ئیمام لەو کتێبەی وەریگێڕاوە بەناوی (ئەفڵاتۆن و ژن) باس لەوە دەکات کە بەشێك لەو هۆکارانەی کە ژنانی خستۆتە ژێر رکێفی پیاوانەوە، پەیوەندیان بەفەلسەفەوە هەبووە و فەلسەفە کاریگەری زۆری هەبووە، مەسەلەی هۆکاری لاوازی جەستەی ژنان کە لەرێگەی فەلسەفەی کلاسیکیەوە هاتۆتە بەرباس، ئەو تێگەیشتنەی بۆ کۆمەڵگەکان درووستکردووە و سەپاندوویەتی و بەتایبەتی لەسەردەمی یۆنانی کۆندا هاتووە، کە ژنان ناتوانن سەرکردایەتی بکەن، مەگەر دەگمەن ژنێك هەڵبکەوێ لەکۆمەڵگەیەك سەرکردایەتی پیاو وەکو مێژوو باسی دەکات، تاقمێکی تر لەفەیلەسوفان باس لەوە دەکەن تازە بوونی ژن بۆ بەرهەمهێنانی منداڵ و بەخێوکردن و خۆ ئامادەکردن بۆ بەتاڵکردنەوەی سێکسی پیاوان، وەکو حاڵەتێکی سرووشتی لێهاتووە و بووە بەنەریت و عادات و تەقالید و بەشێکی زۆریش لەیاسا، کەواتە هەوڵەکان بۆ رزگارکردنی ژن تەنها لەپێدانی هەندێ مافی ئینسانی و شارستانی و کارکردن دەبێت، نەك بۆ سیاسەت و کاری قورس کە نەجەستەی ژن رێگەی پێدەدات و نە بواریشی هەیە بتوانێ لەیەك کاتدا هەموو ئەو کارە سرووشتیانە و کاری دیکەی سەرکردایەتی و کارگێڕی و شەڕ و هتد بکات، هەندێك لەو ژنانەی کە وەکو فیمینیست خۆیان نیشاندەدەن، نەك هەر لەبواری فەلسەفە و فکرەوە وەڵامی ئەم باسەیان پێنیە، بەڵکو ناتوانن ئەو فکرەیەی کە هەیە بەخودی ژنانیشی بگەێنن، چونکە هێشتا بەچاوی سۆز و بەزەییەوە تەماشای کێشەی کۆمەڵگە دەکەن و بەمەسەلەی ژنان پێناسەی دەکەن، لەحاڵێکدا مەسەلەی ژن مەسەلەی کۆمەڵگەیە، ئەگەرنا ژنێك لەهەر کونجێکی دونیا کێشەی هەبێت بەبێ پیاو یان برا یان باوك و کەسوکار کێشەی نییە، بۆچی دەبێ پیاو دژی ژن بێت، بەڵام سیستمی سیاسی لەبەرچاو نەگیرێ، ئەمە لەکاتێکدا سیستمی سیاسی ژنی کردووە بە پلە دووی کۆمەڵگە بەدرێژایی مێژوو، نەك پیاو .

گێشەگێڕی ژنان

ئەگەرچی هیچ شەرع و یاسایەك و نەریتێك رێگەنادات ژن گێشەگیر بێت، بەڵام ئەم حاڵەتە لەهەموو کونجێکی دونیادا بە وڵاتە

پێشکەوتووەکانیشەوە بوونی هەیە، بۆ نموونە لەوڵاتانی ئەسکەندەنافیا بەهۆی کەشوهەوا و نەبوونی پەیوەندیەکی پتەوی کۆمەڵایەتی و بەهۆی تاك گەرایی و ئازادی لەرادەبەدەری تاکەوە، هەروەها بەهۆی ئەو ئازادیەی کە لەلایەن دەوڵەتەوە بەدەستوور و یاسا ڕێکخراوە و فەزڵیان بەسەر پیاوانەوە هەیە، گۆشەگیر بوون و زۆرجاریش ئەو گۆشەگیرییە دەبێتە هۆی خۆکوشتن، لەوڵاتانی ئەفریقا نەریتێك هەیە کە ژن دەتوانێ بەتەنها بژی و پێویستی بەپیاو نەبێ، ئەم نەریتە بەقسەی کۆمەڵناسەکان گورزێکی کوشندەی لەژیانی سروشتی و خێزانداری و سێکسی ئاسایی داوە و چارەسەریشی ئەستەمە، چونکە بووە بەنەریت و ئاسان نییە بگۆڕێت، لەکوردەواریشدا ئەمە بەشێوەیەکی ترە کە گۆشەگیری مەرج نییە ژن بەتەنها بژی تاکو دوچاری ئەو حاڵەتە ببێتەوە کە گۆشەگیر بێت، بەڵکو زۆرجار بەناچار لەنێو خەڵك و کۆمەڵگەشە، بەڵام هەمیشە هەست بەتەنهایی دەکەن، یان ئەوەتا بەهۆی جەستەیانەوە کە زۆرجار یان توشی شێکی پیاو و خێزان بوونە وینەی ناشیرین و ئەزموونی ناحەزیان بینیوە و بیستووە لەگێڕانەوەی چیرۆکە خەمناکەکانی کۆمەڵگە کە چۆن ژنان بوون بەقوربانی سیکس و خێزان و هتد، ئیتر ئەمە بۆتە هۆی گۆشەگیر بوون، یان ئەوەتا بەهۆی هارمۆنی تێکەڵاوەوە لەجەستەیان کە هەندێکجار ئەندامی زایەندیان نێرە و بۆخۆیان بەجەستە و بەرواڵەت ژنن، ئیدی ناتوانن وەکو پێویست وەکو ئینسانی ئاسایی هەڵسوکەوت بکەن لەنێو خەڵکدا، بۆیە بەناچار دەبێ گۆشەگیر بن و نە شوو بکەن و نەتێکەڵاوبن، نەك تووشی تەشیر و سوکایەتی ببن، بەڵام لەگەڵ تەنها بوونەوەیان بەهۆی نەمانی کەسوکار لەدەوروپشتیان یان مردنی ئەوانیدیکەی کەسوکار، کەسەکە بەتەنها دەبێتە کەرەستەی ئەوانی تر بۆ گاڵتەجاڕی و سوکایەتیپێکردن، هۆکاری ئەمەش ئەوەیە کە هیچ یاسایەك نییە بەرگری لەژیانی ئەم جۆرە کەسانە بکات، یان بەرگری لەمافیان بکات و مومارەسەی ژیان بکەن وەکو ئەوانی تر، بۆیە زۆرجار خۆیان دەکوژن یان بزردەبن لەکۆمەڵگە و تووشی حاڵەتە ناسروشتی دەرونی دەبن و کێشە بۆ کۆمەڵگە و دەوڵەتیش دروست دەکەن، ئەم حاڵەتە لەڕۆژئاوا ئاساییەوە دەوڵەت یانەی شەوان و دکتۆری تایبەت و سەندیکای تایبەت و ژیانی تایبەتیان هەیە بەهۆی کولتووری ڕۆژئاوا، بۆیە بەشێك لەکێشەکانیان چارەسەر کراوە، بەڵام لەکوردستان وێڕای ئەو هەموو ڕێکخراوانەی دەربارەی ژنان کار دەکەن، باسی ئەم کێشەیە ناکەن و بەدوایدا ناچن کە لەکێشەی ژن کوشتن مەترسیدارترە و کێشەی گەورەی هەنوکە و داهاتووی کۆمەڵگەیە.

جۆرێکی تری گۆشەگیری ژنان لەوێوە سەرچاوە دەگرێ کە بەهۆی حاڵەتی

نائاسایی و شەڕ و ماڵوێرانی و نەبوونی ئەمنیەت و جێگیربوونی کۆمەڵگە، ڕۆژەی هاوسەرگیری کەمدەبێتەوە، بۆیە قەیرە کچی ڕۆژەکەی بەرەو هەڵکشان دەچێت و دەبێتە هۆی گێشەگیرییان، بەپێی راپۆرتێکی یەکێك لەرۆژنامەکانی کوردستان ساڵی 2009 ئامارێکی چنگ کەوتبوو، دەڵێ لەکوردستان تەنها ئەوەی بەدەستی دەزگا تەندروستی کۆمەڵایەتیەکانی حکومەت گەیشتووە، ژمارەی قەیرەکچ، نزیکەی 700 قەیرەیە لەکوردستان و زۆربەشیان ئامار دەستی پێڕانەگەیشتووە.
ئەم حاڵەتە بەپێچەوانەوە بۆ ئەو پیاوانەش کە بەجەستە پیاون بەئەندامی زایەندنیان ژنن یان هەر نیانە، بەهەمان شێوەیە کەکێشەی ئازادی و هەڵبژاردنی شێوەی ژیانیان هەیە، ئەمان بەهۆی ئەوەی لەدەرەوەن وەکو ژنان نین بشاردرێنەوە، هەم بۆ کاتی هاوسەگیری زۆر و فشاریان بۆدێت، هەم سوکایەتیان پێدەکرێ کە پیاو نیین و مەرجی پیاوەتیان نییە و سوکایەتیان پێدەکرێ، بۆ نموونە لەرابردوودا چەند دیمەنێکی وەها لەلایەن پۆلیسی عێراقیەوە لەیوتوب بڵاوکراوەتەوە، ئەو کوڕانەی بەرواڵەت پیاون و بەجەستە سینگیان و ئەندامی زایندیان مێینەیە، بەزۆر رووتیان دەکەنەوە و سوکایەتیان پێدەکرێ، لەبەرامبەر ئەمەشدا نە یاسا هەیە کە ئەو کەسانە سزا بدات یاسا پێشێل دەکەن و خۆشیان پیاوی بەناو یاسان، نە لەرووی نەریت و شەرعەوە بەرگریان لێدەکرێ، بۆیە دەبێ بەناچار گێشەگیر بن لەدیوی ماڵەوە، یان ئەوەتا خۆیان بکوژن.

فێمینستەکان لەهەموو بوارەکان زەحمەتکێکی زۆر بۆ کۆمەڵگە دەخوڵقێنن، لەوانەش مەسەلەی ڕێگری لەزیادکردنی ئینسان وەکو منداڵ بوون لەلایەن ژنانەوە، ئەمە دەڵێم مەبەستمە باس لەو تێگەیشتنە بکەم کە لەزۆر شوین هەیە و تاڕادەیەکیش لەنێو کۆمەڵگەی ڕۆژهەڵاتیش بوونی هەیە، بۆ نموونە ئەو تێگەیشتنەی کە فیمینستەکان بۆ ژنانیان پەخشکردووە، ئەوەیە کە ستەمی سەر ژنان و کۆیلە بوونیان لەمێژوودا، دروست و راستەوخۆ پەیوەندی بە پیاوانەوە هەیە و بۆ خۆشبەختی پیاو بووە و هیچی تر، تاکو بۆ موڵك و ماڵ پاراستن کەڵك لەو کوڕو کچانە وەربگرن کە لەبەرهەمی ژنەکانیانە، بۆیە ژنەکان ڕێگەیان نەدەدا منداڵیان لەپیاوەکان ببێت، لەبەر ئەوەی تێگەیشتنە وەها کەوتبۆوە کە ئەگەر ژنان منداڵیان ببێت دەبێ دوور بکەونەوە لەهەر چالاکیەك کەوەکو پیاو بیکەن، هەر دەبێ خەریکی منداڵ هێنان بن و منداڵ بەخێو بکەون و ببن بەکارێکتەری ماڵەوە و نەیەنە دەرەوە وەکو پیاو، لەبارێکی ترەوە بەو هۆیەوە بوو کە فێمینستەکان ژنانیان وەها تێگەیاندبوو کە نابێ ژن ئەوەندە خۆیان بەکەم بزانن و لەکاتی سێکس کردندا تەنها بۆ بەتاڵکردنەوەی

غەریزەی سێکسی پیاو بن و دواتر سکیان پێ بێت و منداڵ بۆ پیاو بهێنن، ئەمە دەبووە هۆی ئەوەی کە نابێ ژن خۆی لەو کاتەدا ببینێ کە سوك دەبێ لەبەرچاوی پیاو و سکی پێدەبێت، ئەمە بوو بەنەریتێك بۆ ژنان کە دوور بکەونەوە لەپێکهێنانی خێزان لەلایەن ژنانەوە، سەرەتاکەشی لەو مێژووەوە وەرگیرابوو وەکو نەریت کە لەئوسترالیا و گینەی نوێ و ئەفەریقا و مایکرۆزێن ئاسام ویرمانی خواروی ئامریکا و چەند شوێنێکی تر، ئەم نموونەیە لەباکوری پاپێش هەبووە و خراپتریش، بۆ نموونە هیچ ژن و پیاوێك بۆیان نەبووە لەیەکتر نزیك ببنەوە لەشوێنە گشتیەکاندا، ئەگەرچی ژن و پیاوی یەکتریش بن یان دایکی منداڵی پیاویش بێت، بۆیە خێزان هیچ مانایەکی نەمابوو لەئەنجامدا هاورەگەزی دروست بوو، بەومانایەی پیاو لەگەڵ پیاودا سێکسیان دەکرد و ئێستا بەشێوەیەکی دیکە لەهەمودونیادا بووەتە باو، هاوڕەگەزی بەیاسا ناسراوە و دیسان یانەی تایبەت و شوێنی تایبەتیان هەیە وپارێزراون لەلایەن دەوڵەتەوە، فێمینیستی کوردی ئەگەر هەبێ وەکو رەوتێك یان دیاردەیەکی رێکخراوەی ژنان، کەمو زۆر بەلای ئەم کێشانەدا ناچێت، جگە لەوەی باس لەدروستکردنی شێڵتەر بکات بۆ پاراستنی ئەو ژنانەی کێشەی خێزانیان هەیە، یان لەنەریتی کۆمەڵگە لایانداوە، بەڵام چارەسەری ئەو رێکخراوانەش لەچوارچێوەی سۆز و بەزەیی بۆ ژنان دەرنەچووە، یان ئەوەندەی خۆیان بەو ژنانەوە خەریك کردووە کە لەسەنتەرەکانن و بازرگانیان پێوەدەکەن بەشێك لەرێکخراوەکان، ئەوەندە باسی هۆشیاری ناکەن کە ژنان چۆن بتوانن ببن بەخاوەنی ئیرادەی خۆیان، یان چۆن نزیك ببنەوە لەدروستکردنی بڕیار لەسەر چارەنووسی کۆمەڵگە..

بەکاڵاکردنی ژن لەبازاڕ

نزار قەبانی دەڵێ " لەهەموو شتێك سەیرتر ئەوەیە ببینم، ژنان خۆیان ستەم لەخۆیان دەکەن".

لەپەراوێزی ئەم دێڕەی شاعیری ناسراوی عەرەب نزار قەببانی دەمەوێ ئەوە بڵێم کە کێشەی ژنان کێشەی رەگەزێکی دیاریکراو نییە، یان باشتر بڵێم کە ژنان خۆیان بەشێکی گەورەن لەخوڵقاندنی ستەم لەسەر خۆیان، خۆ بەکاڵاکردن تەنها لەیانەی شەوان و سێکس فرۆشتن و مەلهاکان نییە، بەقەد ئەوەی خۆ بەکەمزانین و خۆفرۆشتنە بە پیاو لەلایەن ژنەوە بەرامبەر بەوەی سەرەتا دەبێت کوڕ داوای کچ بکات وەکو کاڵایەك لەماڵی باوکی ژن، دواتر خەرجیەکان بەشەهامەتەوە بخاتە سەر شانی، وەکو ئەوەی لەخوارەوە باسی دەکەم.

هەڵبەت لەخۆڕایی نییە کە مەوقیعی کۆمەڵایەتی و ئابوری ژنان

کەوتۆتە چێشتخانە و ئەکرێ پەروەردەکردنی منداڵ و هتد، بەڵکو لەوێوە سەرچاوەی گرتووە کە لەسەرەتای شوکردنی کچ بەکوڕ و سەپاندنی بەرپرسیارێتی لەسەرەتای هاوسەرگیرییەوە سەرهەڵدەدات، مارەیی و پێشەکی و کڕینی ماڵ و پێداویستی و کەرەستە و تێچوونی ئاهەنگی هاوسەرگیری و کڕینی خشڵ و زێڕ و کەرەستەکانی تر و گرتنی خانوو و هتد، لەلایەن ماڵی کچەوە بەسەر ماڵی کوڕ، یەکێك لەکێشە هەرە گەورەکانی کۆمەڵگەی کوردیە، لێرەوە بەکاڵاکردنی ژن بۆ موڵکدارێتی پیاو دەستپێدەکات، فێمێنیستەکان ئەم باسەیان شینەکردۆتەوە بۆ کچان و بنەماڵە و نەریتی کۆمەڵگە و نەهێشتنی لەرووی یاساییەوە لەرێگەی میدیا و هۆکارەکانی دیکەوی گەیاندنی ئەم تێگەیشتنە سوننەتیی و پڕ لەکێشەیە، کەچی باس لەمافی ئافرەت دەکەن کە لەراستیدا سەرتای مافی ئافرەت لەکۆمەڵگەی نەریتخواز و کۆنەپەرست و دواکەوتوو و پیاوسالار و هتد، لەم بەکاڵاکردنەی کچانەوە دەستپێدەکات کە پیاوان خۆیان بەخاوەنی ژنان بزانن و رێگەنەدەن ژنان وەکو پێویست بچنە دەرەوە و ئیرادەیان هەبێت لەهەموو بوارەکاندا.

ئەمە بەشێکی بەبازاڕکردن و بەکاڵاکردنی ژنانە، بەشەکەی دیکەی ئەوەیە کە لەبازاڕی سیاسەتدا ژنان وەکو کەرەستەی ریکلام بەکاردێن بۆ هەموو پێداویستیەکی رۆژانەی ئینسان، ئیدی هەر لە شامپۆ وە بگرە تاکو ماشین و کەرەستەی نێو ماڵ، ئەم بەکاڵاکردنە تەنها بۆ ستەمگەری لەسەر ژنان نییە لەلایەن پیاوانەوە، بگرە لەوێوەیە کە سیاسەت رێگریی یەکەمی ئەم باسەیە کە دواجار بازاڕی پێگەرم دەکات و هاوکێشەی سیاسی لەبیر خەڵك دەباتەوە، خۆشگوزەران کردنی خەڵك بەشێکی لەوێوە سەرچاوەی گرتووە کە دەوڵەت و سیستەم، بۆ ئەوەی یاخیگەرێتی لەسیستەم و شەرع و یاسا و هتد روونەدات، هەرچی زیاتر مەسەلەی ژنان دەکات بەدوو بەشەوە، هەم هێشتنەوەی ژن لەژێر دەستی پیاو بەیاسا، هەم دروستکردنی فەزایەك بۆ ئازادی ژن تاکو ئازادبوونی خۆیان لەوێدا ببینن کە پۆشاك و خۆ ڕازاندنەوە و موڵکداری و وەگرتنی وەزیفەی ئاسان و سەفەرکردن و هتد، بۆیە باڵانسکردنی یەکسانی بەم شێوەیە لەنێو ژن پیاودا لەسیستەمی جێگری ئێستادا بەیان کراوە و بووەتە تێگەیشتن.

مەسەلەی ئەخلاق و پاراستنی نەریت و هێشتنەوەی ئەو دەسەڵاتەی کە لەئەسڵدا بەدەست سیستەمی سیاسیەوەیە، دواجار رادەستی پیاو کراوە بۆئەوەی هاوکێشەکە بەهەڵواسراوی بمێنێتەوە، ژنان ئەمەیان پشتگوێ خستووە و بەتایبەتیش ئەو ژنانەی رێکخراویان هەیە و

ئەوانەش کە خۆیان بەفێمینیست دەزانن، لەحاڵێکدا بەشێکی زۆری کێشەی ژنان لەکۆمەڵگەی سونەتی و دواکەوتوویی و نەبوونی دەستوور و یاسایی پێشکەوتنخوازی و شارستانی، لەوێدایە کە ئەخلاق جێگەی بۆ یاسا نەهێشتۆتەوە و بووە بەبەشێکی گەورە لەفەزای کۆمەڵایەتی و دەسەڵاتی کۆمەڵگە. فێمیسنتەکان دەبێت ئەم تێگەیشتنانە بخەنە بەرباس و موناقەشە و هۆشیارکردنەوەی ژنان، نەك کێشەی لاوەکی و دوورخستنەوەی ژن لەکێشە ئەسڵیەکەیان کەکێشەی کۆمەڵگەیە.

سەرچاوەکان

1: کتێبی فیمینزم. وەرگێرانی بۆ کوردی ، شنۆ میهر پەروەر، دەزگای وەرگێران. ساڵی 2011

2: د. ئیمام عەبدلفەتاح ئیمام. ئەفلاتۆن و ژن. وەرگێڕانی بۆ کوردی. هاوار محەمەد. دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی موکریانی.

3: قاسم امین. المراو الجیده. دار النشر. بیروت. 2010

شیعر و چەمکەکانی ئیرۆس و ساناتۆس و ئەبەدییەت ... ناڵە حەسەن

بۆ خوێندنەوەی ئەم کتێبە کلیکی ئێرە بکەن ...

چیرۆکی کوردی و کێشەکانی لە دیدی چیرۆک نوسە گەنجەکانەوە ... ئامادەکردنی تەوەر: شاخەوان سدیق

چیرۆك یەكێكە لە ژانرە گرنگەكانی ئەدەب و یەكێكیشە لە كۆنترین بوارەكانی نوسین، لە كورترین پێناسەی ئەم ژانرەدا، گێڕانەوەی بابەتێكە لە كورترین ماوەدا. بۆ قسەكردن لەسەر چیرۆكی كوردی و كێشەكانی ئەم دیدارانەمان لەگەڵ چەند چیرۆك نوسێكی گەنجدا ئەنجامدا....

پ/ ئەو گۆڕانە بەرچاوانەی كە لە ماوەی ساڵانی ڕابردوودا لە چیرۆكی كوردیدا ڕوویانداوە چین؟ لە چیرۆكی (لەخەوما)ی (جەمیل سائیب)ەوە تا ئەمڕۆ. هەم لە ڕووی تێكست و تێماو ماناوە، هەم لە ڕووی تەكنیك و گێڕانەوەوە؟

سوارە نەجمەدین جەبار
5/12/1986 لە کەرکوك لە دایك بووە.
ساڵی 2005 دەست بە نووسین و بڵاو کردنەوەی دەقەکانی دەکات.
ساڵی 2006 کۆمەڵە چیرۆکی (نامەیەك بۆ فرۆید) بڵاو دەکاتەوە.
ساڵی 2010 کۆلێژی کارگێڕی و ئابوری بەشی ئاماری زانکۆی سلێمانی تەواو دەکات.
ساڵی 2011 کتێبی (ئەو نامانەی بۆ پیرێتی خۆم دەیانێرم) بڵاو دەکاتەوە.
ساڵی 2011 خەڵاتی یەکەمی شیعر لە ڤیستیڤاڵی گەلاوێژ وەردەگرێت
ساڵی 2015 و 2016 خەڵاتی دووهەمی چیرۆك لە ڤیستیڤاڵی گەلاوێژ وەردەگرێت.
25/11/2016 یەکەمین ڕۆمانی بە ناوی (سوپاس بۆ دۆستۆیڤسکی) بڵاو دەکاتەوە.
چەند چیرۆك و شیعرێکی وەرگێڕدراون بۆ زمانی ئینگلیزی و عەرەبی.
هەمان ساڵ قەڵغانی کتێبی ساڵ لە لایەن دەزگای هەواڵ و دەزگای داودییەوە وەك باشترین کتێبی ساڵ دەدرێت بە ڕۆمانی سوپاس دۆستۆیڤسکی.

سوارە نەجمەدین/ ئەو ماوەیەی ئێوە پرسیاری لە بارەوە دەکەن، نزیکەی سەدەیەکە، قسەکردن دەربارەی سەدەیەك لە چیرۆك(1925 بۆ 2017)، لە کاتێکدا چەند رەگەزێکی دیاریکراوتان داناوە، هەر یەکەیان بۆ خۆی پێویستی بە قسەکردنی ورد هەیە، کارێکی نەکردەیە لە وەڵامی پرسیارێکدا جێگای ببێتەوە، پرسیارەکە چڕە و وەڵامێکی چڕی دەوێت، بۆ ئەوەی لەو سنورەی بێت داناوم وەڵامێکی گونجاو بدەمەوە، دەبێت خۆم لە زۆربەی بەشەکانی پرسیارەکە بدزمەوە. بە بەراورد بە مێژووە کورتەکەی (92 ساڵ) چیرۆکی کوردی لە زۆربەی ڕووەوە هەنگاوی بەرچاوی ناوە، بە جۆرێك دەکرێت بڵێم لە هەندێك قۆناغدا نەك هەنگاو بگرە بەقەڵەمبازیش ناوی بەرین زیادەڕەویمان نەکردووە. چۆن مێژووی چیرۆکی جیهان زۆر لەوە درێژتر و چڕ ترە، لێ چیرۆکی کوردی بەم ماوە کەمە لە ئێستادا لە قۆناغێکی تا ڕادەیەك شایستەدایە بە بەراورد بە ژانرەکانی دیکەی ئەدەب، گەر بەراوردێکی چیرۆکی (لەخەوما) و چیرۆکێکی ئەمڕۆ بکەین، دەبینین ئاستەکە بەشێوەیەك بەرچاو بەرەوپێش چووە. بە ڕەچاوکردنی ئەو بۆچوونەی لای وایە (لەخەوما) ناچێتە خانەی چیرۆکەوە، بگرە گێڕانەوەی رۆژانەیە یان هەڵڕشتنی دەردە دڵە. چیرۆکی ئەمڕۆ زۆر هونەری تر و بابەتی ترە، بە تایبەت چیرۆکی دوای نەوەدەکان بە ڕوونی کاریگەری ئەدەبیاتی جیهانی پێوە دیارە، دەکرێت بڵێم چیرۆکنووسانی نەوەی پێش ئێمە زۆر لێهاتووبوون لە هێنانی ئەزموونی چیرۆکنووسە جیهانییەکان بۆ ناو چیرۆکی کوردی، نەوەی پێش ئەوانیش زۆر زیرەکانە ئەزموونی چیرۆکی عەرەبی و فارسیان بەکارهێنا بۆ دروستکردنی قۆناغێکی خۆیان. چیرۆکی ئەمڕۆ لە زۆربەی ڕووەوەکانەوە کاریگەری چیرۆکە جیهانییەکانی لەسەرە، بەجۆرێك فۆڕمە نوێیەکانی چیرۆك بە ئاسانی دەگات بە چیرۆکی کوردی، گەر سەرنجێکی چیرۆکی ئەمڕۆ بدەی دەیان فۆڕم و گێڕانەوەی جیاواز دەبینیت، بە بەراورد بە چیرۆکی (لەخەوما- جەمیل سایب) یان (مەسلەی ویژدان- ئەحمەد موختار جاف) کە دەکرێت بڵێین زیاتر گێڕانەوە کردویانێتی بە چیرۆك، دەبینین مانا ئەمڕۆ زۆر فراوانترە، فۆڕم زۆر جیاوازترە و دەیان و سەدان فۆڕمی جیاواز پەیڕەو دەکرێت، گێڕانەوە و زمان، تەکنیکی جۆربەجۆر، گرێچن و چاوڕاو بە هونەرێکی بەرز، هەموو ڕەگەزەکان لە چیرۆکی نوێدا برەویان پێدەدرێت و هەوڵی دۆزینەوەی فۆڕمی نوێ دەدرێت. هەڵبەت ئەم بەراوردکارییە لە نێوان ئەم دوو قۆناغەدا دادپەروەری نییە، لە هەمان کاتدا کەمکردنەوەی پێگەی ئەو دوو چیرۆکە نییە لە مێژووی چیرۆکی کوردیدا، چونکە چ (لەخەوما) و چ (مەسەلەی ویژدان) دەستپێکێکی مەزن بوون بۆ چیرۆکی کوردی، چۆن پێشووتر چیرۆکی کوردی لە قۆناغی گێڕانەوەی بەرئاگردان و بەند و

بالۆرەی نێو قاوەخانەکانەوە گواستەوە بۆ فۆڕمێکی هونەری، واتە چیرۆکی لە مەسەلەیەکی کۆمەڵایەتییەوە گواستەوە بۆ ژانەرێکی هونەری، لەسەر ئەو بنەمایەش چیرۆکی کوردی گەیشتووە بەمڕۆ.

پ/ زۆر جار باس لەوە دەکرێت، نوسەری چیرۆکی کوردی زیاتر بابەت و ناوەڕکی تێکستەکەی بۆ گرنگە تا تەکنیك و کەمتر بەلای تەکنیکی نوێو دۆزینەوەی شێوازی جیای گێڕانەوەدا دەگەڕێت، تا چەند ئەم بۆچونە ڕاستە، ئایا چیرۆکی ئێستای کوردی خاوەنی تکنیکێکی نوێ و بەهێزە بۆ گێڕانەوە؟

جوتیار ئەحمەد ساڵی 1980 لە دایك بوە.

ساڵی 2006 بەشی شوێنەواری زانکۆی سلێمانی تەوکردووە.
ئێستا خوێنکاری ماستەرە لە بواری شوێنەواردا.
تا ئێستا دوو کۆمەڵە چیرۆك بڵاوکردۆتەوە بەناوەکانی (سوارەکانی وشەو ڕێچکەی مێلورەکان) ڕۆمانێکیش بڵاوکردۆتەوە بەناوی (ئایەتەکانی سورەیا).
جوتیار ئەحمەد/ تا ئەو کاتەی کاروان کاکەسور، ئارامی کاکەی فلاح و عتا محمەد دێن و بە ناخی ئینسانی کوردا ڕۆئەچن و تێئەگەن کە تاکی کورد چەند ناخی داڕماوەو چۆن ئەناڵێنێ بەدەست نەخۆشیەکانیەوە، بارودۆخی سیاسی و کۆمەڵایەتی چەند دەرونی ماندو کردوە! ئیدی لێرەوە تێماو مانا ئەگۆڕێن بۆ ئەوەی کە ئینسانی کورد بەرەو ئەوە ئەچێت کەخۆی بناسێت و بەناخی خۆیدا شۆڕبێتەوە، بەرەو وشیاری مل بنێت، لە ڕێگەی ئاناتۆمی ناخی خۆیەوە خۆی دەوروبەر بناسێت ! تۆ ناتوانی تکنیك داڕێژی ئیدی بەپێی ئەو یاسایە ناوەڕۆك داڕێژی ئەمە تنها بۆ زانست دەست ئەدات کە من لە شوێنی تریشدا وتوومە، ئەدەب و هونەر ناچێتە خانەی هیچ یاساو ڕێسایەکەوەئەوە ناوە ڕۆکە کە تکنیك دیاری ئەکات و نوسەر ئەتوانێت بەپێی ئەو ناوەڕۆکەم تکنیك دیاری بکات. ئیدی باش یا خراپ ئەوە ئەکەوێتە سەر نوسەر خۆی! چیرۆکی کوردی کە زۆر خۆی لە قەرەی تکنیك نەداوە، بەتایبەتی لە ڕابردودا، پێئەچێ هۆی ئەوەبێت کە ئێمە ئەم ژانرەمان وەرگرتبێت واتە وەك هەر ژانرێك و شتێکی تر هاوردەمان کردبێت، شارەزای بنجوبناونی نەبین تا بزانین چۆن بیگێڕینەوە، بۆیە زۆرکات لە سەر شێوازی ئەوەی پێئەڵێین حیکایەت دەست بەگێڕانەوە ئەکەین، لەم ساڵانەی دوایدا چیرۆکی کوردی بەشوێن شێوازی نوێی گێڕانەوەو تەکنیکی نوێدا ئەگەڕێت، ئەمەش ئەگەڕێتەوە بۆ ئەوەی کە دنیابینی تاکی کورد زیاتر بووە، وەرگێڕان بۆ سەر زمانی کوردی زۆر لە جاران زیاتر بووە ئیدی باش بێت یا خراپ، پێشکەوتنی تکنەلۆجیاش خۆی هۆیەکی سەرەکیە بۆ

پێشکەوتنی تکنیکی چیرۆك کە بەردەستخستنی زانیاری زۆر ئاسان کردووە.

پ/ بە بەراورد بە چیرۆکی جیهانی ئەو شێوازو تەکنیکە نوێیانە کامانەن کە بۆ نوسینی چیرۆکی نوێی کوردی گونجاون؟ یان بە جۆرێکی کە کێشەکانی ئێستای چیرۆکی ئێمە لە چیدایە؟

گۆران ڕەئوف

ساڵی 1991 لە دایك بووە ـ
دەرچووی ئامادەیە ـ
لە ساڵی 2005 دەستیکردووە بە نووسین ــ ساڵی ٢٠٠٧ چاپ و بڵاوکردنەوەی نۆڤلێتێك بەناوی (زستانێکی پڕ نهێنی)
ساڵی ٢٠٠٩ چاپ و بڵاوکردنەوەی ڕۆمانێك بەناوی (ڕاستییە درۆزنەکان)
ساڵی ٢٠١٣ چاپ و بڵاوبوونەوەی کۆمەڵە شیعرێك بەناوی (عەشق نائومێدییەکی خۆشە) لەلایەن خانەی ڕۆنان ەوە.
ـ ساڵی ٢٠١٦ چاپ و بڵاوکردنەوەی کۆمەڵە چیرۆکێك بەناوی (قەفەزێك لەناخی باڵندەیەکدا). لەلایەن دەزگای سەردەمەوە.
ـ ساڵی ٢٠١٢ لە هەشتەمین ڤیستیڤاڵی گۆڕعەنبەردا خەڵاتی یەکەمی وەرگرتوە بۆ چیرۆکی قەفەزێك لەناخی باڵندەیەکدا.
ـ ساڵی ٢٠١٤ لە هەژدەیەمین فیستیڤاڵی گەلاوێژدا خەڵاتی دووەمی وەرگرتووە بۆ چیرۆکی دڵی قاسم. ـ ساڵی ٢٠١٣ لە فیستیڤاڵی هەتاودا خەڵاتی سێیەمی وەرگرتووە بۆ چیرۆکی گەڕانەوە بۆ ژیانەکەی تر.

گۆران ڕەئوف: بەشی یەکەمی پرسیارەکە کەمێك ئاڵۆزی تێدایە. دنیای چیرۆکی کوردی بەهۆی ئەوەی نەیتوانیوە لەگەڵ مێژووی چیرۆك، لە جیهاندا هاوتەریب ڕێبکات، ناکرێت ئێمە قسە لەبارەی سەرلەبەری چیرۆکی کوردییەوە بکەین.. هۆکارگەلێکی زۆر هەیە کەوایکردووە بۆ مێژووی چیرۆکی کوردی لاسەنگ بێت لەگەڵ مێژووی چیرۆکی جیهانیدا؟ چونکە دۆخی سیاسی و داگیرکاری و ڕاوەدوونانی نەتەوەی کورد و چەوساندنەوەی لەلایەن داگیرکەرانی کوردستانەوە هۆکارێکی بنەڕەتی بووە تا چیرۆکی کوردی بەپێی قۆناغە جیهانییەکانی گەشە بەخۆی بدات. من نامەوێت ئاڕاستەی قسەکان بگوازمەوە بۆ ئەو هۆکارانە کە گەر بێت و بمانەوێت قسەی لەبارەوە بکەین ئەوا کاتێکی زۆری دەوێت. بەڵام ئەوەی دەکرێت ببێتە وەڵام بۆ پرسیارەکەی ئێوە هەڵسەنگاندن و بەراوردە لە نێوان چیرۆکە جیهانییەکان و ڕەوت و هەوڵەکانی چیرۆکنووسانی کوردە لە ئێستادا. چیرۆکی نوێی کوردیی هیچی کەمتر

نییە لەو چیرۆکانەی لە دنیادا دەنووسرێن و بڵاودەکرێنەوە، گەر لە رابردوودا چیرۆکنووسانی کورد نەیانتوانیوە لەگەڵ تەوژم و ڕەوتی چیرۆکدا گەشە بەخۆیان و بەرهەمەکانیان بدەن، بەڵام ئێستادا بەهۆی ئەم نەوە نوێیەوە، چیرۆکی کوردی گەشەی زۆر و بەرچاوی بەخۆیەوە بینیوە، هەر لە زمانی گێڕانەوەوە تا دەگاتە بابەت و ماددەی چیرۆك و تەکنیك و کەرەستەی چیرۆکنووسین. هەموو بنەما و پێوەرەکانی چیرۆکی نوێی تێدایە.

لە ئێستای چیرۆکی کوردیدا ئیشدەکرێت لە بوارە جیاوازە مرۆییەکانی وەك بابەتی “دەروونی و فەلسەفی و کۆمەڵایەتی و دیاردە و ئازار و خەمە گەردوونییەکانی مرۆڤی نوێ” کە ئەمەش بەوردی ئیشی تێداکراوە و هەموو پایەکانی چیرۆکی بەباشی تێدا بەرجەستەکراوە، وەك کەرەستە و زمان و تەکنیك و دروستکردنی کاراکتەر بە فۆڕمی ئەمە زەمەنە. چیرۆکنووسانی ئێستا دەکرێت بڵێین شارەزاتر و بەئاگاترن لە چیرۆکنووسانی پێشوو، ئەمەش پشت دەبەستێت بە گەشەی کۆمەڵایەتی وەك کرانەوەی ئێمە بەڕووی دنیادا و فێربوونی زمانە جیاوازەکان و خوێندنەوە و ئاگاداربوون لە ڕەوتی چیرۆك لە جیهاندا و وەرگێڕانی چیرۆك و ئەدەبیاتی وڵاتانی دیکە و ئەو بنەمایانەی لە ئێستادا چیرۆکی پێهەڵدەسەنگێنرێت. بۆیە دەکرێت بڵێین لە ئێستادا چیرۆکی کوردی گەر هاوتەریبیش نەبێت لەگەڵ چیرۆکی نوێی جیهاندا ئەوا قۆناغی باشی بڕیوە و خاوەن چیرۆك و چیرۆکنووسی ئاگادار و حرفەیین.

گەر بێمە سەر بەشی دووەمی پرسیارەکە، کێشەی چیرۆکی ئێمە لە چیدایە؟ ئەوەندەی من ئاگادارم لە ئێستادا چیرۆکی زۆر جوان و نایاب بەرهەمهاتووە کە هیچی کەمتر نییە لە چیرۆکە جیهانییەکان و چیرۆکی وڵاتانی دراوسێ، خۆشبەختانە وەك باسمکرد نەوەیەك دروستبووە ئاگادارە و دەیەوێت دنیای چیرۆکی کوردی تەکان بخوات و بڕواتە قۆناغێکی نوێوە، جا ئەم چیرۆکانە لە زمانەوە بیگرە تا دەگاتە تەکنیك و وەگەڕخستنی بابەت و رووداو و کارەکتەر و پەیام و گووتارەکانی چیرۆکی کوردی، تێکڕا شتی جوان و بەپێز دەبینین کە لە ئاستێکی بەرزی ئەدەبیدا بەرهەمهێنراون. بۆمن ئیشکالییەتێك لە چیرۆکی کوردیدا بەریدەکەوم، کێشەی بابەت و زمانمان هەیە. ئێمە لە زەمەنێکداین زەمەنی تاریکی و تەنیایی و لەنێوچوونی بەشێکی زۆری بەها کۆمەڵایەتی و رۆحییەکانی مرۆڤە، کە پێویستە زمانێکی ورد و بەهێزمان هەبێت بۆ گوزارشت و گیڕانەوە و دروستکردنی چیرۆك، کە تێیدا ئەپدەیتی زمانی گێڕانەوە بکەین و خۆمان لادەین لە زمانە سەرگوزشتەیی و پەخشانئامێزەکانی رابردوو، زمانێکی سادەگێ کە

تێیدا قسەمان بۆبکات لەمەڕ ئیشکالییەتی مرۆڤی ئەم زەمەنەوە. ئەمەش دەتوانم بڵێم گەشەی بەرچاوی بەخۆیەوە بینیوە. ئەوەی مەبەستمە ئاماژەیەکی کورت بدەم پێی، بابەتی پەیام و ماددەی چیرۆکە، کە پێویستە قوڵتر کاری تێدابکەین. بەهۆی ئەو گۆڕانکارییانەی بەسەر بەشەریەتدا هاتووە، هاوکات کێشە و شوناسی گرفتەکانیش گۆڕانکارییان بەسەردا هاتووە کە دەکرێت وردتر ئەم کێشە و گرفتانە دەرك بکەین و وەگەڕی بخەین بۆ پرۆسەی بە چیرۆککردن. ئەمەش پشت دەبەستێت بە خۆداماڵین لە دەردە گشتییەکان و وردبوونەوە لە کێشە خودی و دەروونی و تاکگەراییەکان، کە مرۆڤی ئیستا پێوەی دەناڵێنێت، هەرچەندە لەم خاڵەشدا چیرۆکی کوردی زۆر بەرەوپێشچووە و لە برەودایە، بەڵام بۆئەوەی چیرۆکی ئێمە بچێتە مێژووی چیرۆکی جیهانییەوە بەبڕوای من ئیشکردنی چیرۆکنووسانە لە دروستکردنی زمانی نوێدا و ئەو بابەتانەی کە فۆڕمێکی گەردونییان هەیە تەوزیفبکرێن بۆ چیرۆك، نەوەك خولانەوە لەبازنەی کۆمەڵێك بابەت و کەرەستەی سووادا کە لەمێژە جیهان و دنیای ئێمەش تێمان پەڕاندووە.

پ/ کێشەکانی ئێستای چیرۆکی ئێمە لە چیدایە؟ بە بەراورد بە چیرۆکی جیهانی ئەو شێواز و تەکنیکە نوێیانە کامانەن کە بۆ نووسینی چیرۆکی نوێی کوردی گونجاون؟ ئایا ئەدەبی کوردی خاوەنی تام و بۆنی چیرۆکی تایبەت بە خۆیەتی؟

بەختیار حەمەسوور، لەدایکبووی سلێمانییە.

ساڵی ٢٠١٠ یەکەم چیرۆکی لە ڕۆژنامەدا بڵاو کردووەتەوە.
ساڵی ٢٠١٥ کۆمەڵەچیرۆکی «مێروولەکان بەژێر ڕووناکیی مانگدا دەڕۆن» لە لایەن ناوەندی غەزەلنووسەوە چاپ و بڵاو کردووەتەوە.
ساڵی ٢٠١٦ لە بیستەمین فیستیڤاڵی گەلاوێژدا بەشداری کردووە و خەڵاتی یەکەمی چیرۆکی وەرگرتووە.
بەختیار حەمەسوور: کێشەی بنەڕەتی ئێستای چیرۆکی کوردی نەبوونی جیهانبینییە، تێڕوانینەکان لۆکاڵین و بە دیدێکی لۆکاڵییەوە دەنووسرێن، هەڵبەت ئەگەر تەماشای چیرۆکی جیهانی بکەین ئەمە جۆرێکی ترە؛ بۆ نموونە چیرۆکی ڕووسی، لەگەڵ ئەوەی تێما و بابەتی چیرۆکەکانی گۆگوڵ، چێخۆف، تۆرگنێف و… باس و کەڵکەڵەی ڕووداو و شوێن و بەسەرهاتەکانی ڕووسیایان هەیە و کردوویانن بە چیرۆك، بەڵام جۆری جیهانبینیی ئەوان لە ئاستێکی بەرز و بەرفرەدایە، لە ئاستێکدایە، کاتێك ئێمە لە کوردستان ئەو چیرۆکانە دەخوێنینەوە،

دەبینین بووە بە وەڵامدەرەوە و قسەی ئێمەیش، کێشە و گرفت و خۆشییەکانی خۆمان لەو چیرۆکانەدا دەبینینەوە و دەڵێین: دەڵێی بۆ ئێمە نووسراوە! ئەمە جیاوازییەکی بنەڕەتییە، بە جۆرێك کە زۆر جار ئەو چیرۆکانە لە چیرۆکەکانی خۆمان باشتر لە خۆمان و دنیاکەمان دەدوێن و پێشانمان دەدەن، ئەم جۆرە لە دنیابینیی کەمتر لە چیرۆکی کوردیدا دەبینرێت. شێوازێك کە بۆ چیرۆکی کوردی پێویستە ئەوەیە کە باس و کێشە لۆکاڵی و ناوخۆییەکان بە دیدێکی جیهانییەوە بنووسێتەوە و بەچیرۆکیان بکات، ئەمەیش لە ڕێی فۆڕم و تەکنیکێکی ئەمڕۆیی و مۆدێرن، ئاگاداربوون و ئاشنابوون بە ئیمکانیەت و پێشکەوتنە خێرا و بەردەوامەکانی ئەدەبیات، بە تایبەت ئەو گۆڕانە بەرچاوانەی ژانری چیرۆك لە سەرەتاوە تاکو گەیشتووەتە ئەم ئاستەی ئێستا.ئەدەبی کوردی تەنیا بە کردنی ڕووداو و بەسەرهاتەکانی مێژوویی کوردی ناتوانێت ئەدەبێکی لێ دەربێت بە تام و بۆی خۆی، بەڵکوو ئەوەی گرنگە چۆنێتیی مامەڵەکردنی ئەدەبیاتە لەگەڵ ئەو ڕووداو و بەسەرهاتانەی کە لە مێژوو و نەریت و ئەمڕۆیی کوردیدا هەن. چیرۆکی کوردی بۆ ئەوەی مۆری خۆی وەك شوناس و ناسێنەری کورد لێ بدات، پێویستی بە ئاوڕلێدانەوەیەکی کۆنکرێتییە لە ئایدیا و بیرۆکە نزیك و دوورەکان، لە مێژوو و کارەساتەکانەوە تاکوو ڕووداوە بچووك و ئاساییەکانی دەوروبەر، ئەویش بە شێوەیەکی هونەری و دۆزینەوەی فۆڕم و تەکنیکی گونجاو بۆ هەریەك لەو تێما و ڕووداوانە.

پ/ کاتێك باس لە چیرۆکی کوردی پێش ڕاپەڕین دەکرێت، باس لە چیرۆکێك دەکرێت کە زیاتر کێشە گشتیەکان بابەتی سەرەکی بون و گۆڕانەوە تیایاندا، فۆڕمێکی گشتی هەبوە، ئایا دەکرێت، بڵێین دوای ڕاپەڕین چیرۆکی کوردی زیاتر باس لە خودو کێشەکانی تاك دەکات و گەڕاوەتەوە بۆ گۆڕانەوەی شتە تایبەت و وردەکانی تاك لە کۆمەڵگادا؟

محمود نەجمەدین لەساڵی 2000 کانەوە چیرۆك دەنووسێ

کۆمەڵە چیرۆکێکی چاپکراوی هەیە بەناوی هاوشێوەکانی سەلیم جەودەت. کۆمەڵە چیرۆکێکیش بەعەرەبی بڵاوبوەتەوە، ئێستاش هەمان کۆمەڵە چیرۆك ئامادەیە بۆ چاپی دووەم. دوو کۆمەڵە چیرۆکی دیکەش ئامادەی چاپن ئەوانیش (کۆمەڵە چیرۆکی پاسەکەی گورون- کۆمەڵە چیرۆکی یاریم لەگەڵ مەکە سەعدوون)

محمود نەجمەدین/ مەرج نییە ئەو پۆلێنە قبوڵ بێت، هەندێك چیرۆکی

حوسێن عارف هەیە لە شەستەکاندا نووسیوێتی، ئاستیان ئەوەندە بەرزە، لەوباوەڕەدام لەگەڵێك لە چیرۆکەکانی دوای راپەڕین ئاستیان بەرزترە، بۆیە زۆرجار زەمەن ناکرێتە پێوەر، ئەوەی دەبێت ببێتە پێوەر ئاستی چیرۆکەکەیە، خۆ ئێستا لەروسیا گەلێك چیرۆکنووسی نوێ هەیە، لێ چیخۆف هێشتا تازەیە و بگرە لە زۆرێك لە چیرۆکنووسەکانی ئەم سەردەمە تازەترە، ئەوەی بۆ چیرۆك گرنگە زەمەنی نووسین نییە، تازە و کۆنی لەوەدانییە کە چیرۆکەکەی کەی نووسراوە، بەڵکە ئەوەی بۆ چیرۆك گرنگە ئەو تێکستە شەرت و شرووتی چیرۆکی تێدابێ و رێك و راست خەسڵەتەکانی چیرۆکی تێدابێ، ئێمە لەم سەردەمە تازەیەدا کە ساڵی 2017یە چیرۆکنووسمان هەیە کە لەسەر ئاستی کوردستان وەك چیرۆکنووسێکی باش ناسراوە، لێ هەندێك لە چیرۆکەکانی نەك بە چیرۆکی پێش ڕاپەڕین ناگەنەوە بگرە ئاستیان زۆر نزمە، جا ئەوەی بۆ چیرۆك گرنگە ئەوەیە کە چیرۆك چیرۆکی هونەری بێ و خەسڵەتی کورتە چیرۆکی لەخۆیدا هەڵگرتبێ، گرێچنی تێدابێ، گێڕانەوە گێرانەوەی کورتە چیرۆك بێت، لەروداوێك زیاتری تێدا نەبێ. لەدەست پێك تا کۆتایی بە نەمەتی کورتە چیرۆك بڕوات.

هێشتاش گەلێك چیرۆکنووسمانە هەیە پێی وایە ئەگەر چیرۆکەکەی درێژکردەوە بۆ پەنجا یان حەفتا لاپەڕە ئەوە کردوویەتی بە رۆمان، لەکاتێکدا خەسڵەتی رۆمان و چیرۆك پەیوەندی بە کەمو زۆری لاپەڕەوە نییە، بەڵکە پەیوەندی بەو خاڵانەوە هەیە کە هونەری چیرۆکی کورت و رۆمانی لەسەر بنیاد نراوە، بۆیە لەکۆن و لە تازەشدا کۆمەڵێك خاڵ و کۆمەڵێك مواسەفات هەیە چیرۆکی لەسەر بنیاد دەنرێ، بەنیسبەتی ئەوەی چیرۆکی کوردی روداو و فۆڕمێکی گشتی هەیە یان کارکردنە لەسەر خود و گەڕانەوەیە بۆ ناو خود، بۆ ئەوەشیان مەرج نییە، دەشێ چیرۆکی پێش راپەڕین لەگەڵ بەرهەمی دوای راپەڕین لە هەندێك بابەت و دۆسێدا جیاواز بن، بەتایبەتی کورد لە سەدەی رابردوودا لەدۆخی بەرگریدا بووە و لەحاڵەتی شۆڕشدا بووە، ئەمەش وای کردووە هەندێك چیرۆك و بگرە رۆمان و شیعریش هەندێکجار بەرگی سیاسەت و شۆڕش و ئایدۆلۆژیایان پۆشیوە. بەڵام بەگشتی چیرۆك گێڕانەوەی مرۆڤە و مرۆڤیش هەمیشە حیکایەتێك، روداوێکی هەیە بۆ گێڕانەوە، جا سەلیقەی چیرۆکنووسەکە بڕیار دەدات ئاستی گێڕانەوە چۆنە و باشە یان خراپ، سەرکەوتووە یاخود نا.

پ/ زۆر جار باس لەوە دەکرێت، نوسەری چیرۆکی کوردی زیاتر بابەت و ناوەڕۆکی تێکستەکەی بۆ گرنگە تا تەکنیك و کەمتر بەلای تەکنیکی نوێو دۆزینەوەی شێوازی جیای گێڕانەوەدا دەگەڕێت، تا چەند ئەم بۆچونە

ڕاسته، ئایا چیرۆکی ئێستای کوردی خاوەنی تکنیکێکی نوێ و بەهێزە بۆ گێڕانەوە؟

فەرهاد چۆمانی

لەدایکبووی: ١٩٨٦- چۆمان
تاوەکو ئێستا دوو کتێب: پەنجەکان شتێك دەڵێن- کۆمەڵە چیرۆك- ٢٠١٣ وەرگێردراوەتە سەر فارسی و ئەمساڵ لە تاران بلاوکرایەوە.
قیژە- ڕۆمان- ٢٠١٧
وەگێڕان: ڕۆمانی مژاباد- جان دۆست- ٢٠١٦
ژنانی نهۆمه بەرزەکان- حەلیم یوسف – ٢٠١٧
٩٩ مووروووی پەرشوبڵاو- حەلیم یوسف
نائارامی- زولفو لیڤانەلی

فەرهاد چۆمانی: با پرسیار لەم گشتاندن و زێڕاندنە دەربهێنین، با سەرەتا وردبینەوە لەوەی داخۆ لە چەند لێکۆڵینەوەی رەخنەی ئەدەبی پشتبەستوو بە تیۆرە ئەدەبییەکان بەو دەرەنجامە گەیشتووە کە؛ نوسەری چیرۆکی کوردی زیاتر بابەت و ناوەڕۆکی تێکستەکەی بۆ گرنگە تا تەکنیك و کەمتر بەلای تەکنیکی نوێو دۆزینەوەی شێوازی جیای گێڕانەوەدا دەگەڕێت! من لەگەڵ ئەم بۆچوونەدا نیم، کە زیاتر پرسیارێکە بۆ گەیشتن بە وەڵامێکی خوازراو، من پێموایە چیرۆکی کوردی لە ئێستادا هەم لە ڕووی ناوەڕۆکەوە هەم لە تەکنیك و شێوازی گێڕانەوەدا گۆڕانکاری و پێشەچوونی باشی بەخۆوە بینیوە، چیرۆکی کوردی لە قالبی حیکایەتخوانی هاتووەتە دەرەوە، زەمەن پارچە پارچە بووە، ڕووداوەکان بە تەکنیکێکی تازە دەچنە پێشەوە. تێما و (بابەت)ی چیرۆکەکان هەم لە ڕووی چنینی ڕووداوەکان هەم لە ڕووی گوزارشتکردنێکی ڕاستگۆیانەتر لە ژیار و فەرهەنگ و کۆمەڵایەتییەوە گۆڕانکاری باشیان بەسەردا هاتووە. لەگەڵ وەرگێڕانی هەر چیرۆکێکی جیهانیدا کاریگەری و سایەی کردوەتە چیرۆکی هونەری کوردی. ئەگەر پێشان چیرۆکی کوردی کولتوور و فەرهەنگی زمانێك و دوان سەرچاوەی بووبن، ئێستا بەسای وەرگێڕانەوە لە چەندین زمانەوە شێواز و تەکنیك فێردەبین، لە گۆگۆڵ و چیخۆفەوە تا جەیمز جۆیس، چارڵز دیکنز، هەمنگوای و کافکا و مارکیز و موراکامی و کۆ و کێ هەر چیرۆکە و دەلاقەی دونیایەکی تازەی بەڕوودا کردووینەتەوە، بەڵام دەبێ ئیستێك بکەین و بپرسین بەڕاستی هەموو ئەم خەیاڵانە وایکردووە ئاسۆی ڕوانین و دونیابینی چیرۆکنووسانی ئێمەی بەرفراوان کردوە؟ ئایا کرانەوەی دەلاقەکانی دونیا وایکردووە چیرۆکنووسی ئێمە بە تێمای خۆیەوە بەرگی تەکنیکێکی نوێ و جیهانی

بکاتە بەر چیرۆکەکانی؟ ئایا بەڕاستی چیرۆکنووسی کورد دوای خوێندنەوەی دەیان چیرۆکی وەرگێڕدراوی کولتوور و ئەدەبی گەلان پرسیاری لەخۆی کردووە لەکوێی ئەدەبی جیهاندایە و چیرۆکی کوردیش لە کوێی ئەم دونیا پڕ خەیاڵ و داهێنانەدا؟ من پێموایە لە وەڵامی ئەم پرسیارانەوە بەو ڕاستیە دەگەین کە هەڵە ڕوویداوە، جۆرێکە لە “بەهەڵە تێگەیشتن” چونکە هەندێك تەکنیك هەن کاریگەری زمانیان بەسەرەوەیە، کاتێك بە زمانی یەکەمی خۆی دەیخوێنیتەوە تەکنیك “کاڵا بەقەد باڵا”یە بەڵام کە وەردەگێڕدرێتە سەر زمانێکیتر و هەوڵ دەدرێ “لاسایی” ئەم تەکنیکە، لاساییەکی کوێرانەی بکرێتەوە نابێتە چیرۆك، دەبێتە وێنە. هەڵەیەکیتر ئەوەیە؛ چیرۆکنووسی ئێمە هێندە ئاسان خۆی ڕادەستی تەکنیکی ئەوانیتر، یاخود ئەدەبی وەرگێڕدراو دەکات لەبیری دەچێتەوە تێمای ئەو پێویستی بە تەکنیکی تایبەت بە خۆیشی هەیە. من پێموانیە چیرۆکنووسی کورد زیاتر بابەت و ناوەڕۆکی تێکستەکەی بۆ گرنگ بێت، نەخێر! زۆر جار بیریشی دەچێتەوە ئەو کاڵایەی بۆ باڵای تێماکەی دەدوورێ یان بەبەری تەنگە یان فش. لەگەڵ ئەوەشدا ناتوانین پێشکەوتنەکان و ئەو گۆڕانانەی بەسەر شێواز و ناوەڕۆکی چیرۆکی هونەری کوردیدا هاتوون نادیدەبگرین.

پ/ چیرۆکی کوردی لە ئێستادا لە کوێی چیرۆکی جیهانیدایە؟ ئایا ئەدەبی کوردی خاوەنی تام و بۆنی چیرۆکی تایبەت بەخۆیەتی؟

ئارام شێخ وەسانی…

ساڵی 2012 یەکەم ڕۆمانی خۆی بەناوی (سەمای سێبوون) بڵاو کردووەتەوە،
هەمان ساڵ خەڵاتی لاوی ساڵی وەزارەتی ڕۆشنبیری بۆ بواری ڕۆمان وەرگرتووە.
– ساڵی 2013 بۆ چیرۆکی (دەزگیرانی گۆڕستان) لە فیستیڤاڵی هەتاو بۆ ئەدەبی گەنجان خەڵاتی دووەمی چیرۆکی وەرگرتووە.
– ساڵی 2014 بۆ چیرۆکی (زمانی دیوار) خەڵاتی یەکەمی فیستیڤاڵی گەلاوێژی بۆ بواری چیرۆك وەرگرتووە.
– ساڵی 2014 ڕۆمانی (خەوتوو) لە خانەی ئەربیل، چاپ و بڵاو کردووەتەوە.
– ساڵی 2016 ڕۆمانی (مەرگی مێژوونووس)ی، لە ناوەندی ئاوێر بە چاپ گەیاندووە.
– چەندین چیرۆك و وتاری ئەدەبی لە ڕۆژنامە و گۆڤارەکان بڵاو

کردووەتەوە.
ئارام شێخ وەسانی/ ئەدەبی کوردی لە جووڵەدایە. هەنگاوەکان ئەگەرچی درەنگوەختیش بن، بەڵام بۆ کەوتنە سەرپێ باش و گرنگن. تۆ بڕوانە ئێمە تا ئێستا مارسێل پرۆستمان نەخوێندۆتەوە، تازە خەریکە دەکرێتە کوردی، دەیان بەرهەمی گرنگی دیکە، کە بناغەی گەشەسەندن و پایەی گەورەی ئەدەبین، تازە ئاوڕیان لێ دەدرێتەوە. نەوەی دوای ڕاپەڕین، کەمتر زمانی دووەم دەزانێت، بۆیە ئێستە بە وەرگێڕانی ئەو تێکستە بە ناوبانگانە، شاگەشکە دەبێت.
بەم هۆیەوە تا ڕادەیەك لە ڕێگەی وەرگێرانەوە ئاشنایەتیمان لەگەڵ ڕێچکەی ئەدەبی جیهاندا دروست کردووە. ئەگەرچی تا ڕادەیەکی باش لە نووسەرانی سەردەم دابڕاوین، ئێمە ئێستە خەریکی ئاشنابوونین بە نووسەرانی ساڵانی بیست و پەنجا و حەفتا، زۆر بە کەمی ئیش لەسەر بەرهەمی نووسەرانی ساڵانی دوای نەوەد و دووهەزار دەکرێت، وێڕای ئەوەیش ئەو شەپۆلە گرنگ و گەورەیەی وەرگێران وای کردووە، لە ئاستی چیرۆك و ڕۆمان و ئەدەبی خۆمان تێبگەین. ئێمە کاتێك ڕۆمانێك یان چیرۆکێکی بیانی دەخوێنینەوە، بە شێوەیەکی ناڕاستەوخۆ و بەدەر لە ویست، ناخمان دەکەوێتە بەردەم بەراوردکاری ئەدەبی خۆماڵی و ئەدەبی بیانی. ئەم بەراوردکارییە، ئەکادیمیانە نییە، جۆرێکە لە چێژی خوێندنەوە. لە چەندین جومگەوە دەتوانرێت ئەدەبی کوردی بناسرێتەوە، بەتایبەت لە بابەتدا، کە نووسەر بەگشتی ناکرێت هەڵبێت لەو دۆخەی لە دەووروبەریەتی، بابەتی گێڕانەوە و چیرۆك بەگشتی، پێوەندیان بە دۆخی ژیان و تایبەتمەندی شوێن و خەڵکەوە هەیە. بێگومان لە خاڵی مرۆڤبوون و کێشە ئێنتێلێجییەکاندا هەموومان لەیەك دەچین، هەروەها هەمووشمان مافی ئەوەمان هەیە بە زمان و تێگەیشتنی خۆمان باس لەو کێشانە بکەین، بەڵام بەهۆی کۆمەڵێك هەڵکەوتەی جیاوازەوە بەرکەوتنمان بە دیواری ژیان جیاوازە، لێرەدا دەتوانین چیرۆك و گێڕانەوەی کوردی بناسینەوە. ئەگەر سەرنج بدەینە سەر چیرۆکی جیهانی، بەپێی شوێن و زەمەن گۆڕانکاری بەسەردا هاتووە. شێواز و بابەتی سەردەمی جەنگی جیهانی، جیاوازە لە سەردەمی دوای جەنگ، دۆخی کۆمەڵایەتی ئەمریکییەکان جیاوازە لە هیی ڕووسەکان، واتا لە ڕێگەی کات و زەمەن و هەندێ تایبەتمەندی دیکەوە، دەکرێ ئەدەبی خۆمان بناسینەوە پێناسەی بکەین.

پ/ زۆرجار باس لەوە دەکرێت نوسینی چیرۆك مەشقە بۆ نوسینی ڕۆمان، یان پشووە لە نێوان نوسینی ڕۆمانێك بۆ ڕۆمانێکی تر، تا چەند ئەم بۆ چونە ڕاستە، ئایا ئەوەی چیرۆك دەنوسێت دەتوانێت ڕۆمانیش

بنوسێت، یان بە پێچەوانەوە؟
سوارە نەجمەدین/ نووسینی هەر ژانەرێك سەربەخۆی خۆی هەیە، پەیوەندی نێوان ڕۆمان و شیعر چۆنە، پەیوەندی نێوان چیرۆك و ڕۆمانیش بە هەمان شێوە، نووسینی چیرۆك و ڕۆمان وەك ئەوە نییە یەكێك شیعری کورت بنووسێت و چامە(قەصیدە)ش بنووسێت، چیرۆك بەشێکی کورتی ڕۆمان نییە، بەڵکو ژانەرێکی سەربەخۆیە. ئەو بۆچوونەی دەڵێت چیرۆك مەشقە بۆ ڕۆمان، یان ئەو نووسەرانەی پەیڕەوی ئەو وتەیە دەکەن، زیان بە کردەی نووسینی چیرۆك و ڕۆمانیش دەگەیەنن، بە گشتی نووسین هەر جۆرێك بێت بۆ خۆی مەشقە، ڕاپۆرتی ڕۆژنامەوانی بێت، یان پەخشان، شیعربێت یان چیرۆك، ڕۆمان بێت یان داستان، تێکڕایان مەشقن بۆ ئەو دەقەی لە کۆتایدا دەتەوێت بینووسیت، ئەو دەقەی ڕەنگە دەقی تەمەن بێت.

لە پرسیارەکەتدا ئەوە بەدیدەکرێت، کە بۆچونێك هەیە لای وایە ژانەری چیرۆك لە ئاستی ژانەری ڕۆماندا نییە، یان بە روونتر چیرۆك ژانەرێکی بچوك و ئاسانە و ڕۆمان هونەرێکی باڵایە! بەکارهێنانی دەستەواژەی (مەشق) و (پشوو) بە کەم تەماشاکردنی چیرۆکە، لای من ئەمە وانییە، چیرۆك هیچی کەمتر نییە لە ڕۆمان و شیعر، بە پێچەوانەوە وای دەبینم چیرۆك هونەرێکی ئەستەمترە، لە چیرۆکدا مەودایەکی کەمترت لە بەردەمدایە و ڕەگەزگەلێکی زۆریش تا جێگای بکەیتەوە، دەق وەك ئەوەی پارچە زەوییەکی بیست مەتری بخەیتە بەردەست ئەندازیارێك تا خانوویەکی تەواوی لەسەر دروست بکات، دەبێت ژووری میوان و چێشتخانە و ژووری نووستن و تەوالێت و حەمام و تەنانەت باخچەشی تیادا جێگا بکاتەوە، بەڵام ڕۆمان هونەری ئەندازیارەکەیە لەسەر پارچە زەوییەکی فراوان، جا باڵەخانە یان کۆشکێکی تیادا بونیاد بنێت، ئەکەوێتەوە سەر هونەری ئەندازیارەکە، بە چواندنێکی تر چیرۆك هونەری کاتژمێری دەستییە، لێ ڕۆمان هونەری چێکردنی ئۆتۆمبێلێکە، لە سنوری کاتژمێرێکی دەستیدا جێگای ژمارە و مەکینە و پیل و پیم زۆرجار ڕێژمێر دەکرێتەوە، لێ لە دروستکردنی ئۆتۆمبێلدا ئەو مەودا کەمە نییە.

ئەو ئەندازیارەی لەسەر زەویەکی بیست مەتری بتوانێت بینایەك بونیاد بنێت، ئەگەری زۆرە بتوانێت لەسەر زەویەکی چەند یاردیش باڵەخانەیەك دروست بکات، بەڵام ئەوەی کاتژمێری دەستی دروست دەکات، ئەستمە بتوانێت ئۆتۆمبێلیش دروست بکات، بۆیە بە هەمان شێوە وەك ئەندازیاری بیناسازیەکە نووسەر ڕەنگە بتوانێت چیرۆك و ڕۆمانیش بنووسێت، یان وەك ئەندازیارە میکانیکییەکە نەتوانێت لە

چیرۆك و ڕۆماندا كار بكات.

پ/ ئەو گۆڕانە بەرچاوانەی كە لە ماوەی ساڵانی ڕابردوودا لە چیرۆكی كوردیدا ڕویانداوە چین؟ لە چیرۆكی (لەخەوما)ی (جەمیل سائیب)ەوە تا ئەمڕۆ. هەم لە ڕووی تێكست و تێماو ماناوە، هەم لە ڕووی تەكنیك و گۆڕانەوەوە؟

جوتیار ئەحمەد/ ئەتوانین بڵێین جەمیل سائیب لە چیرۆكی لە خەومادا زۆر پێش سەردەمی خۆی كەوتووە، سەردەمێك كە بەڕای ئەو وە بەڕای مێژوونوسانیش پێبووە لە زوڵمی شێخ محمود كە مەلیكی یەكەمین دەوڵەتی كوردی بووە. سەردمیك كە لەهەمان سەردەمی ئێستا ئەچێت بەڵام زەمن و كارەكتەرەكان جیاوازن. لەخەومای جمیل سائیب لێدانە لە دۆخی سیاسی و كۆمەڵایەتی، ئەمە وەك تێما ومانا، كە بە هەمان شێوە لە ساڵانی ١٩٧٠ وە بە تەكنیكێكی سادەی بە یاساو ڕێسای ئەدەب داڕێژراو چیرۆكی كوردی بەردەوام ئەبێت، لە شێوەی ئەدبی بەرگری لێدان لە دۆخی كۆمەڵایەتی، بەڵام تێمای ئەمجارە دەستەلاتی ڕژێمی داپڵۆسێنەری عراقیە، ئەمەش زۆرجار ئیشكردن بووە بە كۆدو مجاز. بەڵام ئەوەی چیرۆكی دوای ڕاپەڕین لەو سەردەمە جیا ئەكاتەوە، دۆخی كافكایی و ئیشكردنە لەسەر دەرونی ئینسانی كورد وەك تاكێك كە خۆی ئەناسێتو خاوەنی خۆیەتی، بۆنمونە ئەگەر باسی دۆخە كۆمەڵایەتیەكە بكەین تا ساڵانی ١٩٩٧ چیرۆكی كوردی باشور لێدان بووە لە دۆخی كۆمەڵایەتی و باوك سالاری. لێدان و ڕەخنەی دۆخی سیاسی تەنها لە وتاردا بەدی ئەكرا لەبواری چیرۆكدا زۆر بەدگمەن بەدی ئەكرێت، تا ئەوكاتەی شەری كورد بەدەستی كورد ئەگاتە لوتكەو ئینسانی كورد هەست بە وێرانبوونی ناخی خۆی ئەكات، بۆنمونە ئەگەر سەیری شێرزاد حەسەن بكەین بەدەست پیاو سالاریەوە گیرۆدەیە ڕاستە ڕۆچێتە دەرونی ئینسانەكانەوە بەڵام كێشەی سەرەكی ئەو نێر سالارییە.

پ/ زۆر جار باس لەوە دەكرێت، كە هێندەی خوێنەری ڕۆمان هەیە هێندە خوێنەری چیرۆك نییە، ئەم بۆ چونە تا چەند ڕاستە، ئەگەر ڕاستە هۆكاری ئەوە چییە؟

گۆران ڕەئوف: بۆ ئەم تێڕوانینە ئامار و داتایەكی ورد لەبەردەستدانییە، كە خوێنەری ڕۆمان زۆرترە لە خوێنەری چیرۆك؟ بەڵام ئەوەی دەبینرێت و هەستیپێدەكرێت، بێگومان ئەو روانینە دروست دەبێت كە خوێنەری ڕۆمان زیاترە و لە ئێستادا پتر چاوی خوێنەر لەسەر چاپ و بڵاوبوونەوەی ڕۆمانەكانە. بە بڕوای من ئەمەش چەند هۆكارێكی لەپشتەوەیە و هەریەك لەم هۆكارانەی دەمەوێت

ئاماژەیەکی کورتیان پێبدەم، سەرچاوەن بۆ بەربڵاوی و گەشەی خوێنەری ڕۆمان بە بەراورد بە چیرۆك و ژانەرەکانی تریش. یەکێك لەو هۆکارانە هۆکاری مێژووییە.. یان مێژووی سەرهەڵدان و دروستبوونی ئەم و دوو ژانەرەیە لە دنیادا و بەتایبەت لە کوردستاندا. مێژووی ڕۆمانی کوردی و سەرهەڵدانی بۆ خوێنەر بە بەراورد بە چیرۆك، مێژوویەکی پتەوتر و بەهێزتری هەیە و وەك دیاردەیەکی تازە خۆی بەیانکردووە لە خەیاڵی خوێنەری کوردیدا، هەربۆیە لەناوخۆیدا خاوەن گووتار و پەیامی بەهێزترە بە بەراورد بە چیرۆك. یەکێکی تر لە هۆکارەکان، هۆکاری پەروەردەییە، “پەروەردەی خوێنەر” ئەمەیش لە دو ئاستدا خۆی دەبینێتەوە و کاری زۆری بۆ کراوە. یەکەمیان بایەخی ئەدیبانی کوردە بە ڕۆمان و ورد ئیشکردنیانە لەو ژانەرەدا، کە بەبڕوای من ئەمەش بۆ کارامەیی و توانای ڕۆماننوسانی کورد دەگەڕێتەوە. ئاستی دووەم بایەخی دەزگاکانی چاپ و بڵاوکردنەوەیە کە جیا لەهەموو ژانەر و بابەتەکانی تر، تیشکێکی تۆخیان لەسەر چاپ و بڵاوکردنەوەی ڕۆمان داناوە، وەك ئیشی ڕۆماننوسە ناوخۆییەکان و وەرگێڕانی ڕۆمانە جیهانییەکان، ئەم دوو هۆکارە وایکردووە جۆرێك لە پەروەردەی خوێندنەوە دروست بێت بۆ ڕۆمان و ڕۆمان لە خەیاڵدانی خوێنەری کوردیدا ببێتە شتێکی مەزنتر و باڵاتر لەئاست ژانەرەکانی تردا! ئەم دو ئاستەی باسمکرد پێچەوانەکەی بۆ دنیای چیرۆکیش ڕاستە. یەکێکی تر لەو خاڵانەی کە مەبەستمە لەبارەوەی بدوێم پەیوەندی بە چیژ و فراوانی مەودای کارکردنەوە هەیە، کە دەکرێت ناوی بەرین بە “هۆکاری بابەتی” لە ڕۆماندا زیاتر لە چەندین کاراکتەر و چەندین ڕوودا و چەندین بابەت، بوونی هەیە و نووسەر دەستکراوەترە کە خوێنەر پەلکێش و مەحکوم بە خوێندەوە بکات، بەڵام لە چیرۆکدا تۆ دەتوانیت بابەتێك یان ماددەیەك وەگەڕبخەیت بۆ پرۆسەی چیرۆکاندن. ئەم بابەتەیش لەنێو چەند کارەکتەرێك و ڕوداوێك یان زیاتردا ئیش دەکات. دنیای ڕۆمان دنیایەکی فراوانترە و چەقبەستوو نییە لە بابەتێکی خودی یان بابەتێکی گشتیدا، بەڵکو ئیشکردنە لە کۆی کێشە فەلسەفی و ژیاری و مێژوویی و چەمکە بنەڕەتیی و وجوودییەکانی مرۆڤایەتی. لەکاتێکدا ئەم مەودا فراوانە لە چیرۆکدا نییە و پتر کارکردنە لە نێو دەروون و بابەتە خودییەکانی مرۆڤدا.

یەکێکی لە هۆکارەکان کە وایکردووە ڕۆمان زۆرترین خوێنەری هەبێت بەراورد بە چیرۆك و ژانەرەکانی تر هۆکاری پێکهاتە و میمۆری مێشکی مرۆڤە، کەدەکرێت ناوی بەرین بە “هۆکاری سروشتی خوێنەر” ڕەنگە لە مێژووی هەر خوێنەرێکدا کە خوێنەری ڕۆمان و چیرۆکە، بە سەدان ڕۆمان و چیرۆکی خوێندبێتەوە، بەڵام دواجار ئەوەی لە ئەندێشە و

هزریدا دەمێنێتەوە ڕوودا و بابەت و کارەکتەر و هتد.. رۆمانەکانە نەوەك چیرۆکەکان، ئەوەی کە دەتوانێت کاریگەری بەهێزتر و مەحکەمتر دابنێت لە هەست و نەستی خوێنەر رۆمانەکانە، نەوەك چیرۆکەکان. کە دیسانەوە هۆی ئەمەش ڕیشەی لە مەودای کارکردن و سروشتی کارکردنی ئەو دوو بوارەدا هەیە.

پ/ زۆر جار باس لەوە دەکرێت، نووسەری چیرۆکی کوردی زیاتر بابەت و ناوەڕۆکی تێکستەکەی بۆ گرنگە تا تەکنیك و کەمتر بەلای تەکنیکی نوێ و دۆزینەوەی شێوازی جیای گێڕانەوەدا دەگەڕێت، تا چەند ئەم بۆچوونە ڕاستە، ئایا چیرۆکی ئێستای کوردی خاوەنی تەکنیکێکی نوێ و بەهێزە بۆ گێڕانەوە؟

بەختیار حەمەسوور: سەبارەت بە مەسەلەی ناوەڕۆك لەگەڵ تەکنیك و شێواز(فۆڕم) لە چیرۆکدا، بە گشتی دەبێت باس لەوە بکەین کە هیچ بڕیارێکی پێشوەختە بۆ چیرۆکنووس نییە کە فەرز بکات چیرۆکێکی ناوەڕۆکخواز، چیرۆکێکی تەکنیکخواز یان فۆڕمیك بنووسێت، بەڵکوو ئەوە تێمای چیرۆکە ئەم ئەمرە دەسەپێنێت، تێمایە کە تەکنیك و فۆڕمی تایبەت بە خۆی فەرز و داوا دەکات. هەر چیرۆکێکی سەرکەوتوو کە لە مێژووی دوورونزیکی ئەم ژانرەدا نووسراوە و دەنووسرێت، بە دڵنیاییەوە لەم ڕێسا و یاسایەدا هەڵدەسووڕێت. هەر جیاکردنەوە و دابڕکردنێك لە نێوان ئەم پێکهاتانەدا کارێکی نادروست و میکانیکی لێ دەر دێت، کارێك کە ناتوانێت درێژە و بەردەوامی بەو ئیمکان و ئەگەرە بدات کە ناوی داهێنان و نەمرییە. چیرۆکنووسی سەرکەوتوو هیچ کات بیر لەوە ناکاتەوە بە پێوەر و قاڵبی ئامادە و سازکراو چیرۆك بنووسێت، دەتوانین بڵێین هەر چیرۆکێکی هونەریی کە دەنووسرێت لە دەرەوەی پێوەر و قاڵبە پێشوەخت سازکراوەکان دەنووسرێت، بە ژمارەی ئەو چیرۆکە سەرکەوتوانەی هەن ئێمە پێوەر و قاڵبمان هەیە، چیرۆکی هونەریی و جیاواز بەردەوام چاوی لەوەیە خیانەت بەو پێوەر و قاڵبانە بکات و پێوەر و قاڵبی تایبەت و دیاریکراو بە خۆی ساز بکات. لێرەوە دەتوانین وەڵامی پرسیارەکەی ئێوە بدەینەوە و بڵێین: چیرۆکی کوردی لە ململانێی شکست و داهێناندا بووە و هەیە، بەڵام لەم بەستێنەدا تای شکستی قورستر بووە، ئەویش بە ئاوڕدانەوە و سوودوەرگرتنی بەردەوامی لە سوننەتێکی چیرۆکنووسی، کە نەتوان و دەستەوسان بووە لە هاوسەنگی نێوان تەکنیك و فۆڕم لە لایەك و ناوەڕۆك لە لایەکی تر. چیرۆکی کوردی لە قۆناغێکدا زیادتر ڕووی لە شێوازێك لە چیرۆکی ناوەڕۆکخواز کردووە و بەمەیش بە شێوەیەکی بەرچاو کەوتووەتە خزمەت

ئایدۆلۆژیا جیاوازەکانەوە، لە قۆناغێکی تریشدا ئاوڕی داوەتەوە لە تەکنیك و فۆڕمە جیهانییەکان، بەڵام نەیتوانیوە وەك پێویست و بە شێوەیەکی قەتعی تەکنیك و فۆڕمەکان بکاتە بە بەر ناوەڕۆك و لە هەناو یەکدا بیانتوێنێتەوە. هەڵبەت لەم ڕوتەدا و بەتایبەت لە چیرۆکی نوێی کوردیدا، هەوڵ و بەردەوامی هەن، هەرچەند وەك پێویست بەرچاو و زۆر نین، بەڵام حاشا لێ نەکراون، کە بۆ خولقاندنی چیرۆکێکی ئەمڕۆیی و مۆدێرن دەکۆشن و سوود لە دەرەتان و ئیمکانە جیهانییەکان بە شێوەیەکی دروست وەردەگرن.

پ/ زۆر جار باس لەوە دەکرێت، نوسەری چیرۆکی کوردی زیاتر بابەت و ناوەڕۆکی تێکستەکەی بۆ گرنگە تا تەکنیك و کەمتر بەلای تەکنیکی نوێو دۆزینەوەی شێوازی جیاى گێڕانەوەدا دەگەڕێت، تا چەند ئەم بۆچونە ڕاستە، ئایا چیرۆکی ئێستای کوردی خاوەنی تکنیکێکی نوێ و بەهێزە بۆ گێڕانەوە؟

مەحمود نەجمەدین/ بۆ چیرۆك بیرۆکە زۆر گرنگە، بەدڵنیاییەوە، چون بیرۆکە ئەساسی کارەکەیە، کە چیرۆکنووسەکە وەك کەرەسەیەکی خاو مامەڵەی لەگەڵ دەکات، بەڵام ئەوەی گرنگە چۆن ئەو بیرۆکەیە تەحویل دەکەیت بۆ چیرۆك، لێرەوە گرنگی ئیشەکە و سەرکەوتنی دیاری دەکرێت. بۆ نموونە چیرۆکنووسە دەتوانێ لە بابەتێك، یان بیرۆکەیەکی زۆر سادە و بچووك چیرۆکێکی جوانی لێ دەخولقێ، بۆیە بیرۆکە گرنگە لەوەش گرنگ تر بۆ ئەوەی بیرۆکەکەت نەمرێ چۆنێتی گێڕانەوە و شێوازی گێڕانەوەکە گرنگە، کە چیرۆکنووس بتوانێ بەشێوازێك بگێڕێتەوە سەرسام کەر بێ بۆ خوێنەر، خوێنەر چاوەڕوانی ئەو شێوازە نەبێ و وەك شتێکی بەری بکەوێت و تەقلیدی نەبێ، ئێستا لەدنیادا ئەوە زۆر گرنگە و کاری پێدەکرێ، بۆ نموونە چیرۆکنووس هەیە بەردەوام بیر لەوە دەکاتەوە شێواز و تەکنیکی تازە بدۆزێتەوە، هەڵبەت نموونە زۆرن لەسەر ئەو شێواز و تەکنیکانەی کە هەیە. لێ تێ منت بە پابەند کردووە بە یەك تا دوو ئەی فۆڕ وەڵامبدەمەوە. لە چیرۆکنووسەکانی ئێستاش چیرۆکنووسی زۆرباشمان هەیە، هەندێك لەو چیرۆکنووسانەمان گرنگی زۆر بە تەکنیك و شێوازی نوێی گێڕانەوە دەدەن، وە نەبێ ئێمە لەبوارەدا کۆڵ بین، چیرۆکی زۆر جوان و ئاست بەرزمان هەیە، کە

بەتەکنیکی نوێ دەنووسرێن، بەڵام دەشێ کەم بن، چون هەر بەگشتی نێوەندی ئەدەبی کوردی زۆر ئاوڕی لە چیرۆك نەداوەتەوە و تەنانەت بۆ دەزگا و ناوەندەکانی چاپەمەنیش چیرۆك زۆر گرنگ نییە، وەکو ئەوەی ئەوان ئۆرهان پامۆك بن و ئەوان بڕیار دەدەن کە چیرۆك هەبێ

یان ڕۆمان؟!. بەداخەوە هێشتا چیرۆك و ڕۆمان و ئەدەب بەگشتی لەدەستێكی ئەمیندا نییە و هەندێك لەوانەی بڕیار لەسەر چیرۆك دەدەن هیچ لەچیرۆك نازانن و هێشتا شارەزای تەكنیكی چیرۆك نین، كەچی بەوەشەوە ناوەستن بڕیار لەسەر چیرۆكی كوردی دەدن، بەداخەوە لە نەوەی كۆندا یان باشتر بڵێم ئەگەر بگەڕێینەوە بۆ ساڵانی شەسەكان ئێمە چیرۆكنووسێكی وەكو حوسێن عارفمان هەیە كە دەیان وتار و مەقالەی لەسەر شێواز و تەكنیكی چیرۆك هەیە، واتە نە لەخۆیەوە چیرۆك دەنووسێ و نە لەخۆیەوە چیرۆكی خەڵك ڕەفز دەكات. قسە زۆر بۆ ژانرێكی وەكو چیرۆك كە زۆرترین غەدری لێكراوە، بەڵام با بمێنێ بۆ دەرفەتێكی تر، چون خۆشم نیازم هەیە زنجیرەیەك وتار لەو بارەیە وە بنووسم هەڵبەت ئەگەر سەرقاڵیم بەچیرۆكنووسین و كاری ڕۆژنامەگەرییەوە بوار بدات.

پ/ بە بەراورد بە چیرۆكی جیهانی ئەو شێوازو تەكنیكە نوێیانە كامانەن كە بۆ نوسینی چیرۆكی نوێی كوردی گونجاون؟ یان بە جۆرێكی دیكە كێشەكانی ئێستای چیرۆكی ئێمە لە چیدایە؟

فەرهاد چڕمانی: پێموایە لەوەڵامی پرسیاری یەكەمدا بە جۆرێك وەڵامی ئەم پرسیارەشم داوەتەوە بەڵام با وردتر بڵێم؛ لەسەرەتاوە من لەگەڵ ئەوەدا نیم فۆڕم بكرێتە بۆتەیەك و ئەگەر چیرۆك نەچێتە نێو ئەو قاڵب و كڵێشەیەوە چیرۆك نەبێت. من ناتوانم شێواز و تەكنیكێك دەستنیشان بكەم و بڵێم ئەمەیان گونجاوە! ئەمە كاری نەكردەیە. هەندێك بنەمای سەرەكی بۆ چیرۆك هەن ئەگەر چیرۆكێك ئەم بنەمایانەی تێدابن، ئیدی پێویست ناكات چیرۆك چیرۆك مەحكووم بكەین بە تەكنیكێكەوە. بەڵام دیسان دەڵێمەوە خوێندنەوەی ئەدەبی گەلان هەوێنێكی بۆ هاوتایە بۆ ئەوەی بتوانێ ناخودئاگا چیرۆك لە ڕووی فۆرم و ناوەڕۆكەوە پێشبخات.
ڕەنگە ڕەخنەگرانی چیرۆكی هونەری كوردی وەڵامێكی باشتریان پێبێ بۆ ئەوەی دەستنیشانی كێشەكانی چیرۆكی كوردی بكەن، بەڵام من دەتوانم بڵێم چیرۆك وەك شیعر هەوڵ دەدات پەیامێكی كورت و بچووك و سنووردار بگەیەنێت، بگرە گوزارشت لە دۆخی دەروونی ئەوساتەی چیرۆكنووس دەكات كە تێیدا نووسیویەتی. یەكێك لە كێشەكانیش كە بووەتە مۆرانەی چیرۆكی هونەری كوردی ئەوەیە؛ چیرۆكنووس پێیوایە گەیشتن بە نووسینی چیرۆكێك كە بە پێودانگی ئەدەبی جیهانی و تێكمە بێت ئەوەیە ئەو ئێلێمێنت و فەزایە بۆ چیرۆك دروستبكرێت كە بێنموونە لە چیرۆكێكی هێمنگوایدا هەیە. تۆ چ باسی دەریا و نەورەس دەكەیت كە سنووری كوردستانی گەورەت ناگات بە دەریا و

ڕووداوەکانیشت لە یەکێك لە شارەکانی کوردستان ڕوو دەدات؟ چ باسی قیتار و بونیادی شارێکی پێشکەوتوو دەکەیت کە خۆی شارسازی لای ئێمە لە ژێر پرسیار و گوماندایە. مەبەستمە بڵێم زۆرجار چیرۆکی خەیاڵکردی وا دەنووسرێ کە ناکرێ ئەمە تۆمای چیرۆك بێت، دەکرێ بە شیعرێك، پەخشانێك باشتر گوزارشت لە ویستی ئەم دەربڕینە بکرێت.

پ/ زۆر جار باس لەوە دەکرێت، کە هێندەی خوێنەری ڕۆمان هەیە هێندە خوێنەری چیرۆك نییە، ئەم بۆ چونە تا چەند ڕاستە، ئەگەر ڕاستە هۆکاری ئەوە چییە؟ لاوازی بابەت و ناوەڕۆکە یان کێشەکە لە تەکنیك و شێوازی گێڕانەوەدایە؟

ئارام شێخ وەسانی/ جارێك پێش هەمووشتێ، با هاوکێشەکە بە هاوسەنگی سەیر بکەین. ئەدەبی گێڕانەوە بەگشتی لە برەوی بەردەوام دایە. ڕۆژ دوای ڕۆژ لە ڕێڕەوی گێڕانەوەدا، ئەدیبان لە جیهاندا داهێنان و نوێخوازی دەکەن، هەڵبەت ئەمەیش پەیوەندی بە چەندین هۆکارەوە هەیە، وەك گەڕانەوەی مرۆڤ بۆ ناو خەمەکانی و زیاتر نامۆبوونی لەبەردەم ڕۆچوون بە ناو تەکنەلۆژیادا، دۆزینەوەی وێنەکانی خەیاڵ و بەرکەوتن بە چێژی نهێنی، ئەوە جگە لە فراوانی ڕووبەری ئەو ژانرە و دەربڕینی هەموو شتەکان بۆ هەمووان بە ڕەوانبێژیی و چیڕۆکی یەکتری، ئەمیش وای کردووە، کە هەموو ئەوانەی خوێنەرن، زوو یان درەنگ بەر ژانری ئەدەبی گێڕانەوە بکەون.
هەر یەك لە چیرۆك یاخود ڕۆمان شتێکی هێندە لێك جیاواز نین تاکوو بێن بڵێن ئەمە خوێنەری زۆرە و ئەمە خوێنەری کەمە، نا هەردووکیان ئیشکردنن لەناو پانتایی گێڕانەوەدا، هەردووکیان پێویستیان بە زمانێك هەیە کە سێبەر بخاتە سەر پێکهاتەکانی گێڕانەوە و لای خوێنەر شتێك دروست بکات، یان جێبهێڵێت و ئیستاتیکا وەك تیشکێك بخزێتە دەرونەوە . وەك زۆر لێکۆڵەر و شارەزا و چیڕۆکنووس، منیش پێم وایە نووسینی چیڕۆك زەحمەتترە لە ڕۆمان، ئەمەیش لەبەر چەندین هۆکار، کە دیارترینیان ئەوەیە، لە چیڕۆکدا نووسەر دەبێ ئەوەندە شارەزا و زاڵ بێت، کە بتوانێت، زۆرترین مانا و تەکینك و یارییەکانی گێڕانەوە لە کەمترین پانتایی ئەنجام بدات. ئیتر ئەوە ڕوونە، ئەگەر کەسێك ئەو توانایەی نەبێت و دەست بکات بە چیرۆکنووسین، ئەوا دیارە چیڕۆکەکەی دەبێتە گێڕانەوەیەکی سادەی وەك حیکایەتی بەر ئاگردان. وەك ئەوەی سەرنجم داوە، پاش ئەوەی ڕۆمان وەك ژانرێکی نوێی ئەدەبی، پێگەی خۆی گرت و ڕۆژ دوای ڕۆژ لە گەشە بەردەوامە، زاڵبوونی ئەم ژانرە، بە ڕوونی بینرا. ئەم دۆخە لە زۆرینەی دونیا هاوشێوەیە، یان لێك نزیکە، واتا بەگشتی

دەنگدانەوە، ڕیکلامی ئەدەبی، دەزگەکانی چاپ و پەخش و دامەزراوە ئەدەبییەکان و تەنانەت خوێندنی ئەکادیمیش، زیاتر باوەشی بۆ ڕۆمان کردووەتەوە وەك لە چیڕۆك، بێگومان ئەوەیش کاریگەری دەبێت لە ئاراستەکردنی خوێنەر بۆ ژانری ڕۆمان. وەك چۆن دەبینین، ئێستە لە کوردستان هەتا کۆمەڵە چیرۆکێکی بیانی وەردەگێڕدرێت، بە دەیان ڕۆمان وەردەگێڕدرێت، ئەمە بە شێوەیەکی ڕوون و ئاشکرا، زاڵکردن و بانگەوازکردنە، بۆ ڕۆمان لەبەرانبەر ژانرەکانی دیکە…

ڕیفراندۆم لە جەرگەی دیباتی چینایەتی دا! … 1 … سامان کەریم

وەڵامێک بە هاوڕی خەسرەو سایە..........

بەشی یەکەم................. . .

هاوڕێ خەسرەو سایە، پێدەچێت وا حالی بو بێت کە من ڕێگرم لە بەردەم ڕیفراندۆمدا. بەهەرحاڵ ئیتر چارێک نەما وپێویستە وەڵامێک وەربگرێتەوە. نوسینی پێشوی من کە پێی وایە وەڵامیکە بەو، وانیەو وەڵامێکە بە بۆچوون و ڕوانگەو میسۆدێکی بیرکردنەوە کە زاڵە بەسەر بزوتنەوەو حزبەکانیدا، پاشان نوسەرانی بزوتنەوەکەمان، ژمارەیان هێجگار کەمە بۆیە وەک هاوڕی خەسرەو دەلێت "ش□ ب□□ح" نین هەموومان ٧-٥ کەس دەبین لە ڕابەری حزبەکاندا کە دەنوسین ، لەوە زیاتر هەندی بڕگەی ئەو هاوڕییانە خراوەتە گیوماوەو ڕۆشنە کە هی ش□ ب□□ح نیەو هی رابەڕانی سێ حزبن. بەڕاستی من کێشەم بەتەنها لە گەڵ خەسرەو نیە وە باسی من باسی بزوتنەوەو حزبەکانیەتی، ئەگەر هاوڕی خەسرەو ناچاری نەکردمایە ئەوە هەر پێویست نەبوو ئەم وەلامە بدەمەوە. کە زۆر هات قەواڵە بەتاڵە، بەتایبەت ئەوە دوو جارە، بێ بناغە و پێ پایە هاوڕیەکی خۆی تۆمەتبار و تاوانبار دەکات و بەوەش ناوەستێت دادگای دەکات و بەوەش ناوەستێ حوکمی " ناحزبی" بوون و تێکدانی ڕیزی بزوتنەوەکەی بۆ دەردەکات و بڵاویشی دەکاتەوە بێ ئەوەی

“سامان کەریم ی تاوانبار” ئاگادار بێت!!!. بەراستی لەمبارەوە هاوڕی خەسرەو عەجایب پرینسیب شکێنە، بە ئاستێک توشی هێستریک و تووڕەبوون بوە داویەتی بە بنی هەموو پرنسیب و ئسوڵێ حزبیەکان و بەندەکانی بەرنامەدا لە پەیوەند بە ” مافەکانی تاوانبارەوە” و تەنانەت کار گەیشتوە بەوەی کاری نیوخۆیی مەکتەب سیاسی حزبەکی هاوچارەنوسی ئاشکرا بکات. لەنوسینی پێشوودا کە نوسیبوم ” هاوڕی خەسرەو بەرژەوەندی خوازە… بەلام مادام دەی پێخۆشە وەلامی نادەمەوە” ئەو گاڵتەی پێ هاتوە. بۆیە لەم نوسینەدا وەڵامیکی بە بێڕەحمانەی دەدەمەوە، بە هەمان شیوازی لینین لە ڕەخنەگرتندا، بەرانبەر هاوڕێکانی.

هاوڕی خەسرەو کەسپەکی گەورەی هەیە و ئەو کەسپەی وای لەکردوە کە سەبری نەمابێت و بە ڕاست و چەپدا سامان دەهەنێت و دەبا وهاوار دەکات و دەڵێ ” لەجیاتی ئەوەی وەڵامێک بەو دەیان سەرنج و پرسیارانە بداتەوە کە لە وتارەکەدا ڕوبەرووت کراوەتەوە” ئەم ڕستەیە بە چەندین شیواز دوبارە دەبێتەوە لە نوسینەکەیدا . ئەوە کەسپی خەسرەو خۆیەتی کە پێی وایە ئەو دەبێت گۆڕەپانی دیباتەکە دیاریبکات. دیباتی سیاسی وە فکری لە پەیوەند بە کۆمەلگاوە مانای هەیە، باسی گەرمی ئێستای کۆمەلگای کوردوستان نە سامان کەریم و مەشکی ئەو و “زگزاک لەدانی” ئەوە وە نە ئالەزییەکانی بیرکردنەوەی خەسرەوە. باسەکە کۆمەلایەتی تر وە گەورەترە لە من و خەسرەوو حزبەکانمان و بزوتنەوەکەشمان. خەسرەو لەمە تێناگات و پێی وایە ئەگەر سامان کەریم وەلامی ئەوە بداتەوە کە بە جیاوازی هەیە لە بوچونەکانیدا لە سالە ٢٠١٤ جۆرێکە وە لە سالەی ٢٠١٧ دا جۆرێکی دیکەیە، ئەوە ئیتر باسەکە چارەسەر دەبێت و کەسپەک نامێنیت. یان پێی وایە سامان کەریم بە دژی حزبەکەی بیر دەکاتەوە و ناحزبیە، ئەگەر وەلامێک بەمە بداتەوە ئیتر موشکلە نامێنیت. ئازیزی من ئەوانە باس نین. گریمان ڕەخنەکانی تۆ لە سامان کەریم هەموی دروستە . دیسان باسی سەرەکی کۆمەلگا کە خەسرەو ناتوانێت وەلامی بداتەوە، لە شوێنی خۆیەتی. هاوڕی خەسرەو لە باسی سەرەکی و باسە کۆمەلایەتی و چینایەتیەکە نەک ڕادەکات بە ڵکو فرار دەکات” ئەمە لەخوارەوە ڕۆشن دەکەمەوە” دەیەوێت بە سامان کەریم پێی بکاتەوە. بەوا بکە ئەگەر منیش قبوڵی بکەم ئەوە کەس وەریناگریت و ناتوانیت بەم شیوەیە هاوفکری و یەکێتی ئیرادەی ٥ کەس فەراهەم بکەیت.

هەرچەنەک ئەمە بیر بکەینەوە، خەسرەو دروست بیر بکاتەوە یان من لە دوالەکدانەوە ئەوە هەلومەرجەکەو پڕاتیکی چینەکانو ململانەی

نەوانیانە کە ڕاستو دروستی بۆچونەکان دەردەخات. بەتایبەت لە پەیوەند بەم مەسەلەیەوە، ڕیفراندۆم ، ماوەیەکی زۆری ناوەت و حەقیانەتی بۆچونی دروست لە واقعدا دەردەکەوێت. پێش وەلام بەباسەکانی دیکە کە لەڕوانگەی منەوە هێجگار سانەوین، پێویستە لە باسی سەرۆکی کۆمەڵگاوە جارێکی تر دەست پێبکەینەوەو ئەمجارەش نیشانی بدەم کە هاوەی خەسرەو لە وەڵامەکە فرار دەکات و وەڵامی نادانەوە. جا یان نایەوێت وەلام بداتەوە یان بەم شیوەیە حاڵی بوە.

دیباتی سەرۆکی کۆمەڵگای کوردستان!

باسی سەرۆکی و گەرمی کۆمەڵگای کوردستانی عیراق لە ئێستادا باسی ڕیفراندۆمە. یان وا ناونراوە کە ناوی ڕیفراندۆم بێت. هاوەی خەسرەو لە دواین نوسینی دا" ڕیفراندۆم و سەربەخۆیی.. دیسان وەڵام بە هاوەڵ سامان." لەسەر ئەمباسەو گوایە وەڵامی پرسیارەکەی منی داوەتەوە کە دەڵێیم: چۆن"ڕیفراندۆم و سەربەخۆیی" کێشەی نەتەوایەتی، بەبێ بوونی ستەمی نەتەوەیی، چارەسەر دەکات؟" بەڕیزیان بە شیوەیەکی سەیر وەڵامی داوەتەوە کە هێنانەوەی بەگەڵێکی بەرنامەیەو هەرچەند ئەو بۆ زمانی عەرەبی دایگرتوە بەلام من لە بەرخاتری ئەو، بۆ کوردیەکەی بەی دەنوسمەوە: "لە پاش جەنگ و داگیرکاریی عێراق و ڕوخاندنی دەسەڵاتی بەعسیش، نەخشەکانی ئەمریکا و بۆرژوازی عێراق بۆ سەرلەنوێ سازدانەوەی دەوڵەت لەسەر بنەمای دابەشکاریی نەتەوەیی، ئەتنیکی و دینی، قەڵەشت و ڕکەبەری نەتەوەییان لە عیراقدا قوڵتر کردوەتەوە. لە ئاکامی هەموو ئەمانەدا پێکەوە ژیانی ئاسودە و دوور لە دەردەسەری خەڵکی کورد و عەرەب لە چوارچێوەی عێراقێکی یەکپارچەدا سەخت و دژوار بووە."

وە " حزبی کۆمۆنیستی کرێکاری تیدەکۆشیت بۆ یەکلایی کردنەوەی دەستبەجێی ئەم مەسەلەیە و دەرکێشانی خەڵکی عێراق و کوردستان لە ژێرباری ڕکەبەری نەتەوەیی لە ڕێگەی بەرپاکردنی ڕیفراندۆمێکی ئازادەوە لە ناوچە کوردنشینەکانی باکوری عێراق لەژێر چاودێری دامودەزگا ڕەسمیە نێونەتەوەییەکاندا."(هێلی تەئکید هی منە)

پیش باسکردنی بەیانەکەی حزبی عێراق کە ئەویش پایەیەکی دیکەی وەڵامی هاوڕێمانە. جاری با لەگەڵ ئەم دووبرگە بەرنامەیەدا وەڵامی خۆم یەکلایی بکەمەوە. پرسیارەکەی من بەم شیوەیە کە لە هەموو نوسینەکانمدا هاتوە: "چۆن ڕیفراندۆم و سەربەخۆیی" کێشەی نەتەوایەتی، بەبێ بوونی ستەمی نەتەوەیی، چارەسەر دەکات؟"بەڕیزیان ئەم دوو بڕگەی هێناوەتەوە. بەلام نازانم ئەم هاوڕێیەی ئەمە بۆ وا

دەكات خۆ من نەم وتوە بەرنامە وا نالێت يان باسى ڕيفراندۆم ناكات، بەمانا□ي□ك ووتومە ئەو بەرنامەيە چۆن بۆ قەدو باڵاى ڕيفراندۆمى بارزانى دەبێت؟! ئەوە باسەكەيە . بەلام بەهەرحال زەحمەتى كێشاوە و پێ دەچيت ڕيفراندۆم هەموو شتيكى لە بير بردبێتەوە. ئەو برگە بەرنامەيانە لە دوو ڕوەوە بە زەرەرى خەسرەوە و هيچ پەيوەندى نىە بە وەلامى ئەو پرسيارەوە.

يەكەم: من لەيەكەم ڕۆژەوە وتومە، ئەگەر حزبى كۆمۆنيستى كريكارى ئەم كارە بكات و ڕابەرى بكات ئەوە من بە ١٠ پەنجە مۆرى دەكەم، وە لە ڕيزى پێشەوە دەبم. ئەو بڕگە بەرنام□ي□ش وا دەلێت وە ” حزبى كۆمۆنيستى كرێكارى تێدەكوشيت بۆ يەكلايى كردنەوەى دەست بەجێى…. ” هاوڕيم لێيتێكچووە كە ئەم ڕيفراندۆمە ٢٥.٩ حزبى ئێمە لە كوردوستان بۆى تێنەكۆشاوە بەلكو بارزانى وپارتى ڕابەرى بوون و ناسيوناليزمى كورديان پشت سەرى خۆيان ناوە… حزبى ئێمە لە كوردوستان تازە ترين بەيانى لە بەهارى ئەمسالدايە و دژى ڕيفراندۆمە…. ئەم هەولو كۆششەى حزبى ئێمە دواى بڕيارى بارزانى دێت… ئەو سياسەتەى هاورى خەسرەو دەيكات دروست دژ بە بەرنامەيە. من نەم بيستوە حزبى ئێمە لە كوردوستان هەوڵى دابێت بۆ ڕيفراندۆم ” باسى ١٩٩٥ ناكەم” تاكو دواى ڕاگەياندنى بارزانى و دياريكردنى ڕۆژەكەى. ئەگەر وانىە بفەرمون ليستى ئەو خۆپيشاندان و مانگرتنە گشتيانەمان بۆ بژمێرن كە حزبى ئێمە لە كوردستان ڕابەرى كردوە بۆ ئەوەى ڕيفراندۆم بس□ پێنێت. ” ڕيفراندۆم” لە ڕوانگەى هاوڕى خەسرەوە لە قاموسى سەرو چينەكانەوە دەخوێنرێتەوەو پەيوەندى بە چينەكان و خەباتى چينايەتيەوە نەماوە. بۆيە ناوى تێكۆشانى ” حزبى كۆمۆنيستى كرێكارى تيدهكۆشيت” لێگۆڕاوە.

دووەم: بەبێ لە بەرچاو گرتنى خال□ى يەكەم. ئەو بڕگە بەرنام□يانە، چوارچيوەى گشتى سياسەتێك ديارى دەكەن، بەلام سەردەم وكاتى تيدا نىە، هەلومەرجى تايبەتى تێدا نىە. سياسەت لە كاتى دياريكراو و لەچوارچێوەى هەلومەرجێكى دياريكراودا ماناى هەيە. ئەگەر وا نەبێت نەخشەكارو تەكتيك و خواست و داواكارى هيچى ماناى نامێنێت. ئەگەر بە قسەى خەسرەو بكەين، هەركەس وتى شۆرشى كريكارى خەيال□. د□بێت بلێين وانىە ئەوە نىە بەرنامەكە واناڵێت!!!. چ عەجايب تيۆرێكە. بەلام خەسرەو دەزانى؟! ئەگەر وابوايە هێجگار خۆش و ئاسان دەبوو. هاوڕى دەبوايە نيشانى بدات لەم هەلومەرجە سياسي□ دياريكراوەى عيراق و ناوچەكەدا، چۆن ڕيفراندۆم دەبێتە هۆى چارەسەركردنى كێشە نەتەوەييەكانى جێگا مەبەستى خۆى. بەلام لەمبارەوە هيچ خۆى ماندوو

نەکردووەو کارەکەی زۆر بە ئاسان کردوین. جا ئەگەر ئەم وەلامەی هاوڕیم دروست بێت، ئەوکات هەرشتێک ڕوی دا ئەوە سەرو بەرنامە دەخەینە باخەڵمانەوە، پیشانی خەلکی دەدەین و دەیکەینە جەکەری هەموو وەڵامێک. لەمبارەوە پێویستمان بە دیقەتی لینینە لەسەر مەسەلەی نەتەوەیی و هێزە بورژواییەکان، هەروەها ڕادەو سنوری پەیوەندی وهاوکاری لە گەڵیاندا. ئەو دوو بڕگەیە هەرچەنێک بیهێنیت و بیبەیت، بەزەرەری هاوڕیمان وسیاسەتەکە کە ئەو پیادەی دەکات.

دوای ئەوە هاوڕێی خەسرەو دێتە سەر بەیاننامەی حزبی کۆمۆنیستی کرێکاری عیراق لەوێش برگەیەک دەهێنێتەوە کە گوایا وەڵامە بە پرسیارەکەی سەرەوە: ئەم بڕگەیە هەر لە نوسینەکەی هاوڕێی خەسرەوەوە دەگوازمەوە:" لەسەر ئەم بنەمایەو بە شک، ئەنجامدانی ریفراندۆمێکی ئازادانە دەربارەی جیابونەوە لە عێراق و (دامەزراندنی دەوڵەتی سەربەخۆ) یاخود مانەوە لە چوارچێوەی عێراقدا، بەمافی یەکسانەوە یەکێکە لە مافە ڕەواکانی جەماوەری کوردستانی عێراق، هەروەها میکانیزکی گونجاوە بە چارەسەرکردنی مەسەلەی نەتەوەیی کورد لە کاتی ئێستادا (لەژێر سەرپەرشتی دامەزراوە رەسمیە نێو دەوڵەتیەکان)"(هەموو تەئکیدەکە هی منە).

خەسرەو لێیتێکچوە کە لە نێوان تێزو بڕگەی بەرنامەو خالە ئیسپاتی لە لایەک وە هەلومەرجی دیاریکراو کە ئەو تێزو بڕگانەی لەباری سیاسیەوە تیدا پراتیک دەکریت لە لایەکی دیکەوە جیاوازی گەورە هەیە… هەر بۆیە ئەم برگانە دەهێنێتەوە و دەیەوێت بیسەلمێنێت کە ئەو سیاسەتەی ئەو پشتگیری لەدەکات وەڵامە بە هەموو کێشە نەتەوەییەکان. بەلام زۆر سادە خۆ کێشە نەتەوەییەکان لە هیچ کوێی ئەو برگەو تێزانەدا نەهاتوە، بەلکو بەیانێکی گشتی دەکات لە سەرپایەی مێژویەک کە رابوردوەو درێژەی هەیە. لەوێش دەردەناکتر بە هاوڕیم ئەوەیە کە ئەو بڕگەیەی نوسراوە لە بەیانەکەدا بە قازانجی ئەم ڕیفراندۆمە نیە کە لە ٢٥.٩ دا دەکرێت بەلکو دژیەتی بە تەواوی. ئەو بڕگەیە مەرجدارەو خەسرەو هەلی تەئکیدی بەژێر کۆتایی بڕگەدا نەهێناوە لە نوسینەکەی خۆیدا. دیارو مەرجدارە و دەوڵەت (لە ژیر سەرپەرشتی دامەزراوەو ڕەسمیە ونیوتەتەوەییەکاندا). خەسرەو گیان ئەگەر من یەکێکم لەوانەی ئەو بەیانەم نوسیوە پیش ئەوەی بەریزتان بیبینن، دەیان جار ئەمدو ئەوديو کراوەو ئەم ڕۆژەم لەبەرچاو بوە و تەجروبەی موسەم لە بیر نەکردوە. باسی ئەمە بە جۆریکی ترەو لە خوارەوە باسی بەیانی حزب وناحزبی بونی سامان بە ڕۆشنی باسدەکرێت.

کەواتە بڕگەی بەیانەکەی ئەمە بە هیچ شیوەیەک لەگەل ڕیفراندۆمی

ئەستادا نیە کە لە ٢٥.٩ دا دەکرێت، چونکە لە لایەن هیچ دامەزراوەو دەزگایەکی نەو نەتەوەیی خاوەن ئوتەریتەوە سەرپەرشتی ناکریت. پشتی ئەم سیاسەتە و ناوەرۆکەکەی ئەوەیە لە هەلومەرجی ئەستادا بە پێی لێکدانەوەی من و کاتی نوسینی بەیانەکە ئەوەبوە کە لەم قەناغە ئینتقالیەدا کە شەڕە لەسەر دوبارە دابەشکردنەوەی ناوچەکە و بەم پێیە شەڕە لە ئاستی میدیا و دامودەزگا نیونەتەوەییەکان و، شەڕە لە ئاستی ئابوری و بازگانی و…. بۆیە ئەم دامو دەزگایانە بەتایبەت یوئێن و یەکێتی ئەوروپا وەک دوو دەزگا …. ناتوانن ڕێک بکەون و سەرپەرشتی کارێکی وا بکەن… مەگەر ئەوەی کە هاوسەنگیەک پێک بێت کە هەموو لایەنە زلهێزەکان بەبەشی خۆیان ڕازی بن، بەوەش قەناغی ئیستا تێپەر دەکەین و تەواوی هەلومەرجەکە دەگۆڕێت. ئەوەش دەزانم کە هاوڕێی خەسرەو خۆی ماندو دەکات و دەچیتە یوئێنی هەولێر، بەلام پێی دەلێم ئەوە وەهمە هاوڕێی گیان. تۆ بلێی هاوڕێی خەسرەو ئەوە نەزانیت کە میکانیزمی دەخالەتی دەزگایەکی وەک یوئێن چۆنە؟!
من نازانم من کیلۆمەترێکەم سفر کردوە یان هاوڕێی خەسرەو تیژڕەوەو لەسەر وەزنی فەتەن دەروات و کات و هەلومەرجی بە مەسەلە نیە” داوای لێبوردن لە فەتەن دەکەم “. دیسان هاوڕێیم لە تیژی خۆیدا ئەوە نابینێت کە جیاوازی هەیە لە نیوان ڕێگا چارەی ئێمە و کیشەکانی کە ئەستا هەن. باسی کۆمۆنیستەکان بەتەنها ئەوە نیە کە ڕێگا چارەکە بنوسن، بەلکو باسی گەیشتنە پێی لە جەرگەی هەلومەرجی سیاسی دیاریکراودا. بۆ ئەوەش خالی گرینگ لێکدانەوەی هەلومەرجەکەیە ئایا چەندە بەقازانجی کرێکارو خەلکی زەحمەتکێشە، هەروەک ئەم بڕگەیەی بەرنامە پێمان دەلێت :

”حزبی کۆمۆنیستی کرێکاری تەنها کاتێک دەنگ بە جیابونەوە دەدا، لەهەرقەناغیکدا، کە گریمانەیەکی بەهێز هەبێت، و نیشانی بدات ئەم ئاراستەیە “مەسار” ، دەبێتە هۆی ئەوەی کە کرێکاران وزەحمەتکێشانی کوردوستان بە هرەمەندبن لە مافی مەدەنی زیاترو پێگەی ئابوری وپەیوەندی کۆمەڵایەتی یەکسانخواز تر و مسۆگەرتر. هەڵوێستی رەسمی حزبی کۆمۆنیستی کریکاری لە هەر قەناغێکدا دیاردەکرێت، لەسەر بناغەی لێکدانەوەیەکی دیاریکراو بە هەلومەرجی مەوجودو تەواوی بەرژەوەندییەکانی چینی کرێکارو بە شیوەیەکی تایبەت جەماوەری کریکارو زەحمەتکێش لە کوردستان(بەرنامەی دنیایەکی باشتر بەشی مەسەلەی http://www.wpiraq.net/Content.aspx?LinkID=5/ کورد/ تەئکیدەکان هی منە).

کەی هاوڕێی خەسرەو ئەوەی نیشان دا کە ئەو سیاسەتەی ئەو گرتویەتیە

بەر دەبەتە هەی پتەوکردنی پێگەی کریکارو خەلکی زەحمەتکێش لەم هەلومەرجە دیاریکراوەدا، ئەوکات وەلامی داوەتەوە. بەلام هاوڕی خەسرەو ناتوانێت وەلامی یەک پرسیاری بچوکی وەک ناوچە جیناکۆکەکان بداتەوە چ بگات بەوەی کە وەلامی گشت کیشەکە بداتەوە. بۆ ئاگاداری خەسرەو هەر ئێستا شەڕەکە دەستی پێکردوە لە مەندەلی و سنوری دیالە. وە دوێنی پەرلەمانی عیراق بڕیارەکی شۆڤێنیانەی دەرکردوە، ؟ هاوڕی گیان مەهێلە ئەم شەڕە ڕوبدات؟!!.

هەر لە ژیر ناونیشانی ئەم تیتەڕەدا هاوڕی خەسرەو بەمن دەلێ: هاوڕی سامان لەزهنیەتی خۆیەوە کێشەیەکی لەگەڵیوین بۆ یەکی گرتوون لەگەل “دەیان کێشە”ی تر!. ئەویش کێشەیەکی قەومیە لەوڵاتێکی دیاریکراودا، کە کوردستانی عیراقە. دەیان کێشە”ش، کە ئەو بە”کێشە نەتەوەیەکان” ناویان دەبات لەوانە: کێشەی خاک، سنور، نەوت وگاز ئاو ویرانیزم و.. کێشەی نیوان دەوڵەتان و پەیوەندیەکانی نیوانیانە لەفەزای سیاسی دونیای ئەمڕۆدا، کە لەبنەرەتەوە ناچنە نێو خانەی کێشەی قەومیەوە، تا لەڕیگای ڕیفراندۆم و سەربەخۆییەوە وەڵام وەربگرنەوە. لەحاڵێکی ئاواشدا هاوڕی سامان دەکەوێتە هەلەیەکی سیاسی و فکری ڕۆشنەوە ئەویش تێکەڵ کردنی کێشەی نیوان دەولەتان و کێشەی قەومیە لەولاتێکدا.). (ڕیفراندۆم و سەربەخۆیی.. دیسان وەڵام بۆ هاوڕێ سامان/ هەلەکانی تەئکید هی منە)

هاوڕی خەسرەو باسەکان بەئارەزوی خۆی هەلدەگرێتەوە، پێی وایە هەڵگیرانەوە دەکەین. باسەکە ڕۆشنە بەڕێزیان دەلێن کە بۆ پێکهێنانی دەولەت و بە دەست هێنانی سەربەخۆی کوردوستان، کێشە نەتەوەییەکان چارەسەر دەبن بەجیا لەوەی کە هاوڕیم ناتوانێت ئەوە بسەلمێنێت و فراری کردوە لە وەڵامەکەی، دەلێم بەجیا لەوە. ئەگەر دەوڵەتیش پێک بێت ئەو کێشانە چارەسەر نابن .. ئەوکاتیش هەربەناوی نەتەوەوە لەسەر چاڵە نەوت و چاڵە گاز و فلان زەوی و تەپۆلکەو شارو شارۆچکەوە شەری نەتەوەکان مومکنە دەست پێبکاتەوە… جا ئەگەر لە نیوان دەولەتەکاندا ئەوە هەبێت کە خەسرەو خۆشی جەختدەکاتەوە سەری ئەی کەواتە ئەم کیشە مەلموسەی ئێستا، کە دەیان سالە هەیەو خوێنە تیدا ڕژاوەو ئەنفالو کیمیایی باران وکینە وبوغزی تێدا تەقیوەتەوەو بارزانی و بزوتنەوەی کوردایەتیش هەر پەمپیان داوە، من نازانم هاوڕی خەسرەو چۆن چارەسەری دەکات بەم ڕیفراندۆمەی بارزانی؟! هاوڕی خەسرەو بەوەلامەکانی خۆی دەوری خۆی دەگرێت. هەمووشی مەسەلەکە ئەم ڕیفراندۆمەیە، من نازانم بۆ وا خۆشەویست بوە لای. هاوڕی خەسرەو لەباسی دەوڵەتدا لە زەمانی مەلیکدا دەژی و وا دەزانێت جەنگی سارد ماوە. بڕوابکە تەواو بوە دەوڵەت و دەولەتی

نەتەوە گەڵانی هەجگار گەورەیان بەسەردا هاتوە. گوناهی من نیە کە تۆ ئاگادار نیت.

هاوڕێی خەسرەو خۆی بۆ وەڵامی خۆی نەفی خۆی دەکاتەوە.. بەدرێژایی ئەم بەشەی بەڵگە لە دوای بەڵگە دەرگیر بوە لەگەڵ دژایەتی خۆی، بەڵگەیەک وەڵامی بەڵگەیەکی دیکە دەداتەوە… ئەوەش نمونەیەکی دیکە: هاوڕێ دەڵێ(بەم جۆرە وردکردنەوەی کێشەی کوردی لەکێشەیەکەوە گەیاندووە بەبەشە پێکهاتوەکانی. واتە کێشەیەک لەگشتیەتی خۆیدا خستۆتە بەرامبەر بەبەشەکانیەوە، لەوانە کێشەی کەرکوک وناوچە جێناکۆکەکان، تا وەک پیوانەیەک بۆ "جیاکردنەوەی سیاسەتی کۆمۆنیستی لەناسیونالیستی"، بەرووماندا بداتەوە). هاوڕێی خەسرەو ئەمجارەش هەڵیگێڕاوەتەوە. باسی من نە باسی گشتیە وە نەباسی پێکهاتەکانیەتی تا بچوکی بکەمەوە. باشە تۆ ئەگەر وەڵامی بچوکەکەت پێنەدرێتەوە و فرار بکەیت لە بەردەمی دا ئەی بۆ گەورەکەیان چی دەکەیت؟! من بە دەق نوسیومە "نموونەیەکی سادە، هەرکەس و هەر هاوڕێیەک پێی وایە کە ئەم ڕیفراندۆمە دیاریکراوەی بەردەممان دەبێتە هۆی چارەسەری ناوچە جێناکۆکەکان، دەبێت نیشانی بدات چۆن وە بەکام ڕێگا…" (هیلی تەئکید هی منە) من بەڕۆشنی وتومە "وەک نمونە"، باسی من ئەوە نیە کێشەکە بچوک بکەمەوە یان گەورەی کەم. بەڵام پێم وایە ئەو نمونەیە سەرەکیە لەم هەلومەرجە دیاریکراوەدا، چونکە بەشێکی یان بەشی زۆری ململانێکە لەسەر ئەوەیە…. بۆیە ئەگەر هاوڕێی خەسرەو وەڵامی ئەم " پێکهاتە بەشەی" بدایەتەوە، ئەوە بەشیکی زۆری کێشەکەی چارەسەر دەکرد بەڵام ئەو لەم باسە فراری کردوە و پەنای بردوە بۆ فەلسەفە و دەیەوێت لە گشتیەتی خۆیدا بۆمان چارەسەر بکات…. ئە باشە لایەنی کەم پێمان بلی چۆن ئەم گشتیەتە چارەسەر دەبێت تا دوای بچین پێکهاتەکانی پەیدا بکەین و بۆ ئەوەی توشی لێکدانەوەی میکانیکی نەبین. لەمبارەوە دەبیت بگەڕێینەوەو بڵێین، ئەوە نیە بەرنامە!! ئەوە نیە بەیانەکان!! دەستمان لێی بەربوو گەڕاینەوە بۆ سفری تەلەفۆن. بۆ ئاگاداری خەسرەو سفری تەلفۆنیش هی سەردەمی جەنگی ساردە.

هاوڕێمان هەربەوەندە رازی نابیت بەڵکو زیاتر کێشەکەمان بۆ چارەسەر دەکات و دەڵێت(لەمبارەوە حزب بەڕۆشنی ئەو فاکتۆرانەی دیاریکردووە کە بەدیهێنانیان دەبێتە مایەی فەراهەمکردنی هەلومەرجێکی گشتی وگونجاو وڕەسمی بۆ ئەنجامدانی ریفراندۆم و پرسی سەربەخۆیی کوردستان وهەروەها هەڵگرتن بەرەو چارەسەری کێشەکانی کەرکوک وناوچە جێناکۆکەکان.)(هێلد تەئکیدەکە هی

منە).سادەترین پرسیار ئەوەیە ئەو فاکتەرانە بە چییە؟! ئەگەر بە پراتیک و بە کارو یان مەرجە… نازانم بە نمونە فاکتەری سەرپەرشتی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتوەکان چی لێهات؟! تکایە وەلامکە ئەوە نەبێت کە سەردانمان کردون. ئەگەر نەبوو ئەوە چەند ڕۆژێکی ماوە؟! ئەگەر هیچ بەهایەکی نیە لە بڕیاری بەڕێزتاندا بۆ نوسیوتانە؟! ئەو پریسنبانە بۆچی نوسراوە؟! تکایە ڕۆشنی بکەرەوە. بەلام دیسان پیش ‎.٢٥.٩

هاوڕێی خەسرەو لەم وەلامەیدا هەجگار دورکەوتەتەوە لە باسی سەرەکی، ئەو خولیای موشکلەکانی سامان کەریمە. بەلام سامان کەریم خەمی ڕیفراندۆمی ئەوەندە نیە، بە قەدەر بزوتنەوەی چینایەتی کریکارو هەوڵدان لایەنی کەم بە ئەوەی نەبێتە بەشیک لە حەشاماتی جەنگی قەومی، بۆیە لە ئێستای ئەمەدا ڕیفراندۆم ببێت یان نا بکریت یان بە ئیمە بە بزوتنەوەکەمان هەمان جێگامان پێدەبرێت.. دەزانی بۆ؟! لە خوارەوە وەلام دەدەمەوە.

دیباتی سەرەکی بزوتنەوەی چینایەتی کرێکار

هاوڕێی موحسن کەریم دەڵێت"بەڕێز مەسەلەی بەرزکردنەوەی ڕیفراندۆم لە ئێستادالە لایەن پارتیەوە بە پلەی سەرەکی کە زۆربەی هێزەکانی دیکەی بە دوای خۆیدا ڕاکێشاوە بە بروای من لە هەلومەرجێکدا قابیلی تیگەیشتنە کە خەریکە داعش بەرەو تەواو بوون دەچیت لەباری عەسکەریەوە، ...... ئەمریکاش پێویستی بەوە یە کە نفوزی ئێران لە عیراق، ناوچەکەدا کەمبکاتەوە، وە بەڕاشکاوی ڕایگەیاندەوە کە تەحملی ئەوەناکات کە عیراق لە بەردەستی ئێران دا بێت وە ئیران لە عیراق لە سوریا لە فەلەستین لە لوبنان و یەمەن هێزو نفوزی هەبێت . مەبەستم کورتکردنەوەی دەستی ئێران وە نفوزی ئێرانە لە عیراقدا، بەشیکە لە سیاسەتی ئەم دەورەیەی ئەمریکاش بۆیە من پێم وایە چ ئەمریکا وە چ تورکیا پێویستیان بەوەیە کە بە ئەوەی ئەوزاعی دوای نەمانی داعش بە جۆریک یەکلایی بێتەوە کە نفوزی ئێرانی لە عیراقدا بەرتەسک کرابیتەوە ئەگەر نەشکرا بێتە دەرەوە، ئیران لە عیراقدا، لایەنی کەم نفوزێکی ئەوتۆی نەبیت وە کاریگەرێکی ئەوتۆی لەسەر هاوکەشەی سیاسی عیراق، وەلەسەر ڕەسمی سیاسەت وە دەسەڵاتی سیاسی لە عیراقدا نەبیت وە بەم شیوەیە ئەم سیاسەتەی تورکیاو ئەمریکا بە سەرئەنجام بگات. ئەمە تەبعەن لە ڕێگای چیەوە دەبیت ، بە بروان من لە ڕێگای ئەوەوە دەبێت کە هێزە نەیارەکانی دەوڵەتی مەرکەزی دەست بەمەوە بگرن، یەعنی کێشمە کێشەک لە گەڵ دەوڵەتی مەرکەزیدا بکەن ناچاری بکەن کە قبوڵی ئەمە بکات، وە بەجۆرێک پاشەکشە بە ئیران

بکات ... بەڵێ ئەوان چ ئەمریکاو چ تورکیا دەستیان بە دوو مەسەلە بردوە یەکەکیان ئەوەی بەقەوەتکردنی پارتی و دەستگرتن بە پارتیەوە ومەسەلەی تەرحی ڕیفراندۆم وە کوو کارتیکی فشار لەسەر حکومەتی مەرکەزی بهەلنەوە… (گرتەی ڤیدیۆیی لەگەل هاوڕێی موحسن کەریم http://www.hawpshti.com/ku/?p=12516/ هێلی تەئکید هی منە).

هیوادارم هاوڕێی خەسرەو گوێی لەم گرتە ڤیدیۆیەی هاوڕێی موحسن کەریم بووبێت کە چۆن دەڕوانێتە ڕیفراندۆم لەم باسەیدا. من لەگەل ئەو لێکدانەوەیەدا هەم کەلەو ڤیدیۆیەی سەرەوەدا هاتوە. هاوڕێی خەسرەو گالتەی بەدونیا دێت و پێی وایە بەری ئاسمان بە بەژنگ دەگیریت و لە کوردستان زیاتر نابینێت و کوردستان سنوری بیرکردنەوەی دیاریکردوە ئەگەر نا با ئەو بەگەیە بهێنینەوە کە ئەو سەری سورماوە لێی. دیسان هەر لەنوسینەکەی خۆیەوە دەیهێنمەوە بە هێلە تەئکیدەکانی خۆشیەوە، با بەراوردەکی بکات لەگەڵ ئەو ڤیدیۆیەی هاوڕێی موحسن دا دواتر ئەگەر تاقەتی وەلامی مابوو وەلامەکمان بداتەوە. فەرمووون من وتومە("سیاسەتی ڕیفراندۆم و سەربەخۆیی سیاسەتەکی لەکەڵەی نەوخۆی عێراق یان کوردوستانی عێراق نیە. بەشێکە لە ئامانجەکی گەورەتری ئەمریکا و هاوپەیمانانی بە دووبارە داڕشتنەوەی نەخشەی سیاسی ناوچەکە.

سیاسەتەکی ماکرەو بەشیک لە ئەستراتیژی ئەمڕۆی ئەمریکایە بە چارەسەی کێشە بناغەییەکانی بورژوایی جیهانی، دروست وەک کێشەی ئەستای کوریا. ئەم سیاسەتە بە دووبارە بەهێزکردنەوەی پێگەی ئەمریکا و دەرپەڕاندنی مونافسەکانی ڕوسیا و چین لە ناوچەکەدا لە ڕیگای لاوازکردن و پەڕوبالکردنی کۆماری ئیسلامی ئێرانەوە" –هێلی تەئکید هی منە-)(هەمان سەرچاوە، نوسینەکەی هاوڕێی خەسرەو).

من چی بکەم خەسرەو گیان، تۆ ئاگات لە دارشتنەوەی نەخشەی ناوچەکە نیە. وە ئەگەر ئاگاداریت دیسان من چی بکەم بە بریارە ‘ ئیلاهی” سەرو چینەکانەوە ڕیفراندۆم لەم شەرەو لەم جەنگە فراوان و ناوچەییە دەردەکیشیت؟! خەتای من نیە. پاشان ئەگەر وانیە، مەسەلە چیە کە ڕیفراندۆم بەتە جەگای ململانی و جەنگەکی ئاشکرای نەوان وولاتانی گەورەو بچوک؟! بەڵێ خەسرەو گیان. ڕیفراندۆم دروست وەکو هاوڕێی موحسن دەلیت کارتیکی فشارە بەسەر دەولەتی مەرکەزی بە کەمکردنەوە یان نەهێشتنی نفوزی ئێران. وە ئەوە لە گریمانەی سەرگرتنی دا ” کە سەر ناگرێت، لێرەدا مەبەست ڕیفراندۆم نیە” مانای کەمکردنەوەی نفوزی روسیایە لە ناوچەکەو بەتایبەتی عیراقدا….لام وا بێت ئاسانە و هاوڕێیمان تاقەتی نیە تێبگات. یان لە بەر ئەوەی سامان نوسیویەتی دەبێت هەر هەڵە بێت. کاکە گیان من نەم

ووتوەو هاوڕی موحسن وتوویەتی.

هاوڕی خەسرەو پێکەنینی بە " کوریا" دێت. ئەو نمونەیە زۆر زەقترەو کێشەکان لەوی بەرچاوترن بیر کردنەوەی ناوێت، ئەوە چین و ئەوە روسیاو ئەوە ئەمریکاو ئەوە یابان هەمویان لەوێ ئامادەن و هەموویان زلهیزانی دونیان. لەوێش کێشەکە بۆ ئاستەنگ دروستکردن و ئابلوقەدانی چینە بەدەرەجەی یەکەم و پاشان روسیا …. ئەمریکا دەیەوێت چین لەوە زیاتر پێ ڕانەکێشیت. ئەم نمونەیەم بۆیە هێنایەوە تاکو رۆشنتر باسەکە بگات. چونکە لە عیراق و ناوچەکەدا جەنگەکە بەشیوەی وەکالەت دەرواتە پێشەوە چەندین هێزو وولاتی بچوکی تیدایە وەک پارتی، حزب اللە، حەشدی شەعبی… کە بەراورد ناکرین لەگەل وولاتو هێزگەلی وەک چین ویابان و .. هیوادارم کەمێک باسەکە بۆ هاوڕیمان ڕۆشن بوو بێتەوە ئەو باسەی هاوڕی موحسن کەمێک کۆمەکی بکات.

ئەگەر ڕیفراندۆمی ٢٥.٩ سیاسەتی فشارەو لە دووتوێی سیاسەتی ئەمریکادا دەڕواتە پیشەوە، بە شیکە لە سیاسەتی دوبارە دارشتنەوەی ناوچەکەو عیراق بە قازانجی ئەمریکاو هاوپەیمانانی و بۆ کەمکردنەوەی نفوزی روسیاو ئیران و هاوپەیمانانی، ئەوکات نازانم کام قودرەتی قادرە، دەتوانێت نیشانی بدات کە ئەم پرۆژە سیاسیەی ڕیفراندۆم بە قازانجی کرێکارو زەحمەتکێشی کوردستان و ناوچەکەیە…

هاوڕیمان زۆر زیاتر پی ڕادەکێشێ و دەڕوات باس لە ئیران و ئۆپۆزیسیونەکەی و بە گالتە جارییەوە باسی دەکات کە ئەوانە پەیوەندی نیە بە ڕیفراندۆمەوە… ئاخ ڕیفراندۆم کە خۆشەویستی و میهرەبانیت، لەهەمان کاتدا بێ بەزەییت کە ئەو هاو□ی□مت بەم دەردە بردوە. من چی بکەم هاوڕی خەسرەو پەیوەندی نیوان هەوڵدانی پارتی و سعودی و ئەمریکاو بۆ تێکدانی کوردستانی ئێران و نان□و□ی ئاشوب و تیکدانی هەلومەرجی ئیران لەگەڵ ڕیفراندۆم نابینێت کە هەردوکیان هەمان ئامانج دەپێکن. بەهەرحال ئەمە ئیتر پیویستی بە ڕونکردنەوە نەماوە. موشکلەی هاوڕیمان لە موتالەعەو تێگەیشتندا نیە.

پاشان هاوڕیمان دەڵیت:(بەر لەهەرشت ئەم ڕسته ڕیزکراوانەی هاوری سامان زیاتر لە تئیوری موئامەرە دەچیت تا لێکدانەوەیەکی مارکسیستی، چونکه ئەمریکا روون و راشکاو چەندین جار رایگەیاندوە کەلەگەل ئەوەدا نیە کە ریفراندۆم بکریت، بۆئەمەش هەم نیردەی ناردوە و لەم بارەیەوە قسەی لەگەل بارزانی کردوە، وەهەم فشاری

ئەوەی هیناوە کە هاوکاریەکانی لە پێشمەرگە دەبریت، بەلام وا دیارە بەڕیزیان سیاسەتی ڕەسمی و راگەیاندراوی ئەمریکا بۆ سیناریۆ وەردەگرتووە وپێدەچێت لەحەوالەتدا بەمامەڵەیەکی فریوکارانەی بزانێ و لە ژیرەوە لەگەڵ ریفراندۆم وسەربەخۆییدا بێت!. لەچەشنی ئەو نمونانەی کە کاتی خۆی دەیناگوت ئەمریکا خۆی پلانی بۆ بنلادن داناوە تا پەلاماری واشنتۆن و پنتاگۆن بدات بۆ ئەوەی بیکاتە شەڕ.)(هەمان سەرچاوە/ هێلەکانی تەئکید هی منە)

خەسرەو جارێک بۆ قسەی بەرزانی سیاسەت دەگۆڕیت و ئەمجارەش بۆ قسەی میدیا تیدەکەویت، هەرچەند میدیا وای نەگوتوە. ئاخر میدیا لە کوی جیگا متمانەی هیچ کەس بوە؟! ئەوە نیە جەلال تالەبانی پێی دەلێ " حجی الجرائد" ئەمەش خۆتای منە ، یا هاوەی خەسرەو خۆی هاواردەکات و دەلێ " چونکە ئەمریکا روون و راشکاو چەندین جار رایگەیاندوە کەلەگەل ئەوەدا نیە کە ریفراندۆم بکریت،.."خەسرەو گیان من نازانم تۆ گوێ بۆ کام شەبەکەی هەوال شل دەکەیت بەلام دڵنیا بە ئەمریکا لە هیچ جێگایەک دژی ڕیفراندۆم نەبوە، ئەو بە ئاشکرا دەڵێت کە لە ئێستادا لەگەڵی نیم وەکو شاسوار" بزوتنەوەی نەخیر لە ئیستادا"، ئەو بە ئاشکرا داوای دواخستنی دەکات تاکو دوای هەلبژاردنی عیراق. دەزانی بۆ؟ چونکە دەزانێت ئەگەر ڕیفراندۆم بکریت ئەوە عەبادی وەک سەرۆک وەزیران نامەنیت و ڕاستەوخۆ دەریدەکەن جا لە ڕێگای هەلبژاردنەوە بێت یان بەندو بەستی نەبەاوەو جۆراوجۆری خۆیانەوە. وە دەزانیت ئەو ئاراستە تازەی کە پیکهاتوە لە عیراق بە قازانجی خۆتی یان جەمسەری ئەمریکاو سعودیەو تورکیا ئەویش هەجگار لاواز دەبیت، ئاراستەیەک کە زیاتر ئیسلامی عیراقی و قەومی عیراقی دەگرێتە خۆ لەمانە پێک هاتون: ئاراستەی عەبادی لە نەو حزبی دەعوە" ئەمە ئێستاش لاوازە"، ڕەوتی سەدر، رەوتی حەکیم" تەواو ساخ نیە" و جەماعەتی عەلاوی و حزبی شیوعی عیراقی و ڕەوتە مەدەنیەکەی…. ئەمریکا بۆ ئەوەی هەم ئەو هێزانەو ئەو دەستکەوتانەی دوای لابردنی مالکی لە دەست نەچیت وەهەم ریفراندۆمەکەی لە کاتی گونجاودا بکریت، داوای دواخستنی دەکات…. هەر بۆیە گریمانەی دواخستنی زۆرە و گریمانەیەک ئەوەیە کە لەڕێگای پەرلەمانەوە دوایبخەن. خەسرەو گیان تکایە هێندە باوەڕ بە میدیا مەکە، سەرەڕای ئەوەی کە میدیا وای نەگوتوە.

بەڵام ئایا هاوەی خەسرەو ئاگای لەوەیە کە ئەو ئیمەیجەی ئەو دەیدات، گریمانەو دەرئەنجامی زۆر گەورەی لێ دەبێتەوە بەقازانجی پارتی وبەرزانی. گریمانەیەک ئەوەیە کە ئەگەر هاوەی خەسرەو ڕاست

بکات، ئەمریکا لەگەڵ ئەم ڕیفراندۆمە نیە و بە ئاشکرا ووتویەتی مەیکەن بە قەوڵی ئەو، ئەمریکا ڕازی نیە، ئیران ڕازی نیە، حکومەتی مەرکەزی ڕازی نیە، تورکیا لایەنی کەم زۆر دژایەتی دەکات لە کەرکوک و ناوچە جێناکۆکەکان… لە ناوخۆ چەندین هێزو خەلک دژیەتی… کەواتە بەرزانی پالەوانەو سەردەمی گاریبالدی یەو ئەمە لە بەردەم ڕابەڕێکی نیستمان پەروەرو رزگاریبەخشدا ین مل نادات بەهیچ هێزێک… ئەگەر ئەو قسانەی هاوڕیمان ڕاست بن، بەرزانی ئەو پالەوانەیەو دەبێتە ئەو پالەوانە. ئەم مەسەلەیەش هەر لە خۆشەویستی خەسرەو دایە بۆ ڕیفراندۆم. ئەگەر نا چۆن دەکرێت لەم سەردەمەدا لە نیو ڕیزەکانی بورژوایدا دیاردەی وا هەبیت؟!! بەقسەی کەس ناکات، وەڵامی کەس ناداتەوە… ئەمە ئیتر لەکاری سەپەرمان و جیمس بۆند دەچێت وەک لە هەلومەرجێکی بابەتیانە. ئەم باسەی خەسرەو قەڵەمبازە.

گەڕینی سیاسەت بە قسەی بەرزانی وکۆمۆنیزمی قەڵەمباز

هاوڕێی خەسرەو زۆر لەوە بەدیقەترو ورد تر بوو کە لەم نوسینانەی دوایدا پێنای بۆ بردوە سەرنج بدەن چۆن وەلام دەداتەوە.(“بەڵام لەپەیوەند بەبەیاننامەی حوزەیرانەوە دۆخەکە دەچێتە ئاستێکی تر، ئیتر “دوای کەمتر لەدوو مانگ” حزب وریفراندۆم دەکەوێتە”بازنەی کاتو شوێنی دیاری کراوەوە” بۆیە مانای تایبەتی خۆی وەردەگرێ، ئەویش ئەوەیە کەمەسعود بارزانی وپارتی راستەوخۆ لە ژێر گوشارێکی فراوانی کۆمەڵایەتیدا، کەئێمەش تیا بەشداربووین، لەدژی ئەوەی کە”ڕیفراندۆم بۆ جیابوونەوە نییە”، هاتە پای سازدانی ڕیفراندۆم و بەپێستەکەیەوە 25ی سیبتەمبەری دیاری کرد.(هەمان سەرچاوە/هەڵە تێئکیدەکان هی هاوڕێی خەسرەوە).

هەروەها هاوڕێی دەڵێت (هاوڕێی سامان نایەوێت بروا بەوەبکات کە لەئاکامی فشارێکی کۆمەلایەتیدا هەڵویستی بەرزانی لەبەرامبەر ڕیفراندۆمدا لەموزایەدەو قسەدا نەمایەوەو کۆمەڵگای بەرەو جەمسەربەندیەکی نوێ راکێشا. تەنانەت نایەوێت بروابەوە بکات کەپارتیو زیاتر لە17 حزب ولایەن هاتونەتە پای بەرپاکردنی ڕیفراندۆم وئەمەش بۆ سەربەخۆیی بێت، بەبێ ئەوەی پرس بەهیچ لایەکیش بکرێت. لەمەش زیاتر نایەوێت بروا بکات بەوەی کەبارزانی ولایەنەکانیتر بۆ یەکەمجارە هاتنەتە ژێرباری بەشیک لەو پرەنسیپانەی کە لە میژوی کوردستاندا پیشتر تەنها ئیمە باسمان کردوە لەوانە: ئەنجام دانی ریفراندۆم بۆ سەربەخۆی لە هەموو ناوچە

ناکۆکی لەسەرەکان و هەموو دانیشتوان بەدەر لەوەی کوردزمانن یان هەر زمانیکی تریان هەبیت، مافی دەنگدانیان هەیە)(هەمان سەرچاوە/هێلی تەئکید هی منە).

هاوڕی گیان بەڕاستی بەپێی قسەکەی بەرزانی سیاسەتت گۆڕیوە چەرخێکی ١٨٠ پلەیت تۆمارکردوە. بەراستی قوڕ بەسەری ئەم کۆمۆنیزمەی ئێمە. هاوڕی وەلام دەداتەوە و بەمن دەلیت من ” ئەمە ئیتر شیواندنێکی ئاشکراو نائەمانەتداریە لەگواستەنەوەی بۆچونەکاندا” بۆچی؟ چونکە وتومە بەپێی قسەی بەرزانی لە نێوان ئەو دووبەیاننامەیەدا سیاسەتتان گۆڕیوە. با هەموو خەڵک حوکم بداتو بزانین هاوڕی خەسرەو بەپیی کام فاکتۆر سیاسەتی گۆڕیوە. ئەو دەلیت چونکە لە حوزەیرانەوە دۆخەک دەچیتە ئاستێکی ترەوە. ئاستەکەی تر چییە؟ هاوڕی دەلی ” حزب و ڕیفراندۆم دەکەوێتە ” بازنەی کاتو شوێنی دیاریکراوەوە” بۆ یە مانای تایبەتی خۆی وەردەگرێت” دوای ئەوە بناغەی ئەم ئالوگۆرە کۆمەلایەتیە گەورەیەمان بۆ شیدەکاتەوە دەلێت: “، ئەویش ئەوەیە کەمەسعود بارزانی وپارتی راستەوخۆ لە ژێر گوشارێکی فراوانی کۆمەڵایەتیدا، کەئێمەش تیا بەشداربووین، لەدژی ئەوەی کە”ڕیفراندۆم بۆ جیابوونەوە نییە”، هاتە‌ پای سازدانی ڕیفراندۆم و بەپۆستەکەیەوە 25ی سیبتەمبەری دیاری کرد.”

کەواتە مەسەلەکە ئەوەیە کە بەرزانی ٢٥.٩ی داناو ئیتر دنیا گۆڕا. بەلام ئەمە قەیدی نیەو ئەلحوکمو للە. ئەو ئاڵوگۆڕە گەورەیەی بەقسەی بەرزانی هاتە بوون دەبێ ئێمە هەتا ماوین مەمنونی بین!!. بەلام سەیر ئەوەیە بەرزانی ئەمکارەی لە “ژێر گوشارێکی فراوانی کۆمەڵایەتیدا، کەئێمەش تیا بەشداربووین” باشە ئێمە بۆ ئاگاداری ئەم فشارە گەورە کۆمەلایەتیە نەبوین نە هی حزبی خۆمان نە هی بورژواییەکانی دیکە. ئەو فشارە فراوانە کۆمەلایەتیە چی بوو؟! تۆ بلێی خەسرەو خەوی نەدیبێت؟! من نەم بیستوە وە گوێم لێنەبوە بەتایبەت ئەو باسەی ئەو دەیکات کە ” ئێمەش بەشداربوین” بەراستی ئیتر ئەمە لێکدانەوەیەکە نە مەحفەلەکانی سالی هەشتاکان کردویانە وە نە حاشیە بونی حزب لە ساڵانی نەوەدەکاندا کردویانە… بۆیە چارم نەماو ناوم نا کۆمۆنیزمی قەلەمباز. ئەم کۆمۆنیزمە هیچ شتیک وەک خۆی نابینێت، و پەلاماری هەموو شتێکیش دەدات، ئاوریش لە ڕابوردوو ناداتەوە پیی عەیبە. ئەم کۆمۆنیزمە هەر چیەک بێت هیچ پەیوەندی نیە بە مارکسەوە، بەهیچ شیوەیەک.

یەعنی چی ” گوشاری فراوانی کۆمەلایەتی، کەئیمەش تیا بەشدار بوین” بی زەحمەت گوشارەکان بنوسە؟ کام مانگرتنی گشتی؟ کام خۆپیشاندانی

دەیان هەزاری نالەم سەد کەسی؟ کام کۆمیتەی کریکاری و خەلکی وموشکەل؟ کام نەقابەو شوراو یەکەتی یە؟! خەسرەو گیان بەیک بازەکانت نزم کەرەوە. کۆمۆنیزم ئەگەر لەم ڕوانگەو بە چونە عەجایبە ڕزگاری نەبەت و ڕەخنەیەکی بێ ڕەحمانەی لێنەگیرێت، ئەوە ئەوەی کە ماویشە لە دەستی دەدەین، لە ناوەوە کلۆر دەبین و نامێنین، هەر وەک ئیستا بەرەو ئەوە دەچین ئەگەر فریای نەکەوین. وا سی ساڵە حزبین لە سەدا چەند کەممان کردوە؟! یەکێک لە هۆکان ئەم تیروانینە مەترسیدارەیە کە بەداخەوە زاڵە. هەموو کەس دەزانێت گوشاری کۆمەلایەتی بۆ کاری کۆمەلایەتی و پڕاتیکی ئینسان دەکرێت. وە ئەمە دەبینرێت، رەسمی دەگیرێت و بە ڤیدیۆ تۆمار دەکرێت. دوو دانەمان لەوانەمان بۆ بلاوبکەرەوە. ئەم کۆمۆنیزمی قەلەمبازیە لە حاشیەیی زۆر لە خوارترە. چونکە حاشیەیی بووین و نالەم هەزارەها بەلام سەدان کەسمان لەگەڵدا بوو، حاشیەیی بووین یەکی ئایارەکانمان دەگەیشتە ١٠ هەزارو ١٥ هەزار کەس. حاشیەیی بووین و ئەندامانی کۆمیتەی سلێمانیمان بەتەنها ١٥ کەس بووین... ئەمە قەلەمبازیە. کۆمۆنیزمی قەلەمباز ئاوڕیش ناداتەوە، بۆ نمونە یەک ژمارەی زۆر لە کار کردن و فوکردنە خۆ ڕیز بەندی دەکات دواتر یەک دانەیان ناکات هەر بۆی مەسەلە نیە. سەرنج بدەنە کارەکان کە سێ ساڵ لەمەو بەر هەردوو حزبی کوردوستان و عیراق دایان نا بە وەستانەوە دژی تیرۆر، سەرنج بدە ئەو خاڵە ئاسانانەی دانرا لە بەرانبەر جەنگی موسەدا... یەک دانەشی نەکرا. هیچ کەس پرسیار ناکات ئەرێ مەسەلە چیە؟! خەسرەو گیان نە فشارت داناوە، نە کۆمەلایەتیشە و بەڕاستی تاقەتی ئەوەم نەما باسی ئەوە بکەم بەرزانی لەوماوەیەدا بە فوی پیداکرد. بەڵام تۆ بە قسەی بەرزانی سیاسەتت گۆڕیوە، وە بەقسەی میدیا ئەمدیوو ئەودیو دەکەیت. خۆت بە دەستی خۆت نوسیوتە.

سیاسەت کردن ئەوەیە نیە پێنج شەش خاڵ بنوسیت و وەک ئەرک ودوایی نەچینەوە بەلایدا. خۆ ئەگەر پرسیاریش کرا، وەلامەکە ئەوە بێت” جا خۆ شەرت نیە بکرێت” یان ” خۆ چەند ساڵە هەر وابوەوە نەکراوە”... جا چەند ساڵە کە خۆشم هاوبەشم تیایدا، سیاسەتمان نەکردوە. سیاسەتی کۆمۆنیستی و مارکسستی ” زانستی رزگاریبەخشی چینی کڕیکارە” ئەوە ئەنگلز دەڵێت. کەواتە سیاسەت پایەی هەیە ومەسەلەیەکی ماددی یە. ئەگەر ٤ دانە ئەرکمان دانا ٣سیانیان مان پیادەکرد ئەوە سەرکەوتوبوین ئەگەر یەکدانەمان جیبەجێکرد ئەوە سەرکەوتونەبوین و کۆسپێک هەیە دەبیت بگەڕێین بیدۆزینەوە. ئەگەر هیچ نەکرا ئەوە ئیتر سیاسەت نیە، کۆسپەکە پایەیە، وەک ئیستای ئەمە. وەرە با لێرە بە کۆسپەکان بگەڕێین.

بۆلشەفیزم و مەنشەفیزم

هاوڕێی خەسرەو دەنوسێت (بەداخەوە هاوڕێ سامان بەدرێژایی جەدەلێکی سیاسی کەلە سەرێکیدا ڕاوەستاوە، نەک وەڵامێک بەم پرسیارانە نەداتەوە بگرە بۆئەڵتەرناتیف و بۆ چارەسەر لەهەلویستێکی مەنشەفیکانەوە دردێنێ و بەپاساوی ئەوەی "ئالوگۆر ڕویداوە، دەولەت سیادەی نەماوە، سەرمایەداری گڵوباڵ لەئارادایە.."، کێشەی کورد و "کێشە نەتەوەییەکان" بۆ بۆرژوازی و حزبە ناسیونالیستەکان جێدێڵێ و کۆمۆنیزم لەسیاسەتێکی چاوەروانیدا، بێدەخالەت لەکێشەیەکی واقعیدا کە بەرۆکی بە کۆمەلگای کوردستان گرتووە ڕادەگرێ) (هەمان سەرچاوە/ هێڵەکانی تەئکید هی منە)

نازانم من بڵێم چی و چۆن ئەم هاوڕێیە لایەنی کەم پابەند بکەم بەوەی کە باسەکان وەک خۆی بهێنێت و پاشان ڕەخنە بگرێت. بەهەرحال ئەوەی سەرەوەی نوسیوەو ئاگاداری ئەوە نیە کە ئەلتەرناتیقی مارکسی خراوەتە بەردەست و بەشیوەیەکی ڕۆشن لەسەر پایەیەکی واقعی دەجوڵێت و خۆی زۆر دور لە قەلەمباز گرتوە، ڕێگایەک کە پشتی بە بزوتنەوەی چینایەتی کرێکارو تواناییە پیشرەویەکانی ئەو هەیە. لەمکاتەدا هێزو بزوتنەوەی ئەمە لاوازە، بەلام هەموو شۆرشیک لە سەرەتاوە لە چەند کەسێکەوە دەست پێدەکات. کاری مارکسستێک ئەوەیە کە تا پێی بکریت ڕیگا نەدات کە بزوتنەوەی کرێکاری ببێتە پاشکۆی بزوتنەوەو هێزە بورژواییەکان، وهێلی ڕۆشن و سوری خۆی بکیشێت لەنێوان ئەم دوو بەرە چینایەتیە جیاوازەدا. ئەوە ئەرکی هەر گرینگی ئەمرۆی هەر مارکسستێکە، بەتایبەت کە لێکدانەوەی چینایەتی و مارکس وەک بزوتنەوە ڕەوتێکی کۆمەلایەتی هێجگار لاوازەو لەوەش زیاتر لەئاستی کۆمەلایەتیدا بلاو نیەو بەشیک لە فەزای فکری و عادەتی کۆمەلایەتی پێکناهێنیت لە هەلومەرجی ئێستای دنیاداو لەمبارەوە چۆتە دواوە.

لە نوسینی یەکەمدا نوسیومە " خەڵکی کوردوستان ئەگەر دەیەوێت نەکەوێتە نێوان بەرداشی پارتی و یەکێتی یەوە وە ئەگەر دەیەوێت ریفراندۆمێکی گشتی و ئازاد بکات و هەروەها لایەنی کەمی خواستەکانی دابین بکات، چارێکی دیکەی نیە جگە لە هاتنە مەیدانی وەک هیزێکی سەربەخۆی سیاسی و دابینکردنی ئەو مەرجەی سەرەوە لەم ڕیفراندۆمەدا. لە ڕوانگەی منەوە ئەگەر ئەم مەرجە ببێتە مەسەلەیەکی کۆمەڵایەتی گەورە، ئەوە پارتی واز لە ڕیفراندۆمەکەی دەهێنێت. لەسەر پایەی بێ باوەڕی بە پارتی، ڕێفراندۆم کراوەتە باسێکی سیاسی گەورەی ئەمڕۆی نێو کۆمەڵگای کوردوستان. ئەمە پۆینتەکە مانای گەورەی سیاسی هەیە بۆ هەموو هێزە سیاسیەکان،

هەموو ئەو هێزە سیاسیانەی خۆیان بە بەرپرس دەزانن سەبارەت بە چارەنوسی سیاسی ئایندەی خەڵکی کوردوستان. (هەلوێستی کۆمۆنیستی سەبارەت بە جاری ڕیفراندۆمی پارتی و دەوڵەتی کوردی/ بەشی یەکەم/ هێلی تەئکید هی ئەم نوسینەیە).

پاشان بە شیوەیەکی هێجگار ڕۆشنتر لەو گرتە ڤێدێویەدا کە سەبارەت بە بزوتنەوەی نەخیر لە ئێستادا تۆمارمکردوە وتومە:(بەڵام ئایا ڕێگای تر نیە لە بەینی نەخێری شاسوارو بەڵێی بەرزانیدا، بە بروای من هەیە، ڕێگای سێهەم هەیە ڕیگایەکی شۆرشگێرانە، ڕێگایەکی ئازادیخوازانە. ڕێگایەکە کە بەهەر حاڵ ڕووی لەوەیە کە خەلکی کوردستان □□کخراوتر بکات، خەڵکی کوردستان بهێنێتە مەیدان. ئەمرۆ بزوتنەوەی جۆراوجۆر، نارەزایەتی جۆراوجۆر دەبینین، دژ بە نەدانی موچە لە پێناو دامەزراندندا دەبینین، دژ بە نەبونی کارەبا، دژ بە گەندەلی دەبینین، مامۆستایان و فەرمانبەران دەبینین، هەموو ئەمانە دەبینین کە لەمەیداندان. کە نارازین ، من پێم وایە کە ڕیکخستنی ئەم بزوتنەوەیە لە چوارچێوەی بزوتنەوەیەکی جەماوەری شۆرشگ□ری فراوانتردا ڕاستەوخۆ بۆ لابردنی دەسەلاتی بزوتنەوەی کوردایەتی بۆ لابردنی ئەم حزبانەی لەسەر حوکمن تاکە ڕیگای نەجاتبونە. تاکە ڕیگایەکە کە ئەمرۆ خەلکی کوردوستان لە بەلی و نەخیری بورژای رزگار بکات، لە بەلی و نەخیری بزوتنەوەی ناسیونالستی و شاسوارەکان رزگار بکات. وە بزوتنەوەیەک کە راستەوخۆ ڕوی لەوەبێت کە تەواوی خواست و داواکارییەکانی خەلکی کوردستان بهێنیتە دی.... وە ئەمەش بەبی لابردنی حزبەکانی دەسەلاتی بزوتنەوەی کوردایەتی مومکن نیە...." (سامان کەریم سەبارەت بە بزوتنەوەی نەخیر لە ئێستادا).

کەواتە من ڕیگایەکی جیاوازم لە خەسرەو هەلبژاردوە. ئەو دەیەوێت بەهۆی ڕیفراندۆمێکەوە کە هێزێکی بورژوا ناسیونالست دیاریکردوەو ڕابەریەتی دەکات وهەموو دونیا لەگەڵ ئەو کۆدەبێتەوەو هەر ئەو بڕیاری کردن و نەکردن ودواخستنی دەدات... منیش لە ڕیگایەکی دیکەوە. ڕیگایەکی دیکە، ڕیگای سێهەمە خۆی جیادەکاتەوە لە هەموو بالەکانی بورژوای لە هەموو ڕەنگەکانیان، لەسەر پایەی ریکخستن و ڕابەریکردنی خەلکی کریکارو ستەم دیدەو ناڕازی بەرەو شۆرشێک هەنگاو هەلگرێت کە دەسەلاتی ئەم هێزانەی ئەمرۆ لە سەر حوکمن ڕابمالێت، دوای ئەوە جیابونەوەو ڕیفراندۆم کارێکی ئاسانە، ئەگەر دەسەڵاتدارانی عیراق نەتەوەیی و ئیسلامی بن وەک ئێستا... ئەوە کاری دەویت، کاڕیکی سەختە. بەلام وەک هەر دیاردە و روداوێکی عەزیمی

کۆمەلایەتی لە سەرەتای خۆیەوە دەست پیدەکات و ڕیزی چینایەتی خۆی و سەربەخۆیی وبڕیاری کڕیکار دەپارێزیت. جا ئیتر من نازانم کە بەلشەفیە وکی مەنشەفیە. پێم وابێت خەسرەو ئەمەشی هەڵگەڕاوەتەوە.

لە بەشی دووەم و دوا بەشدا، باسی ناحزبی سامان و تەحزوبی خەسرەو تۆمەتی خەسرەو تاوانی سامان دەکەین و بزانین دەگەینە کوێ. لەمبارەوە باسی بەیانی حزبی عیراق دەکەین کە چۆن تەئیدی سیاسەتەکەی هاوڕی خەسرەو ناکات و باسی دەکەین کە هاوڕی خەسرەو چۆن پرینسبەکانی مافی " تاوانبارەک" پشێلکردوە. لێرەدا جارێکی دیکە جەخت دەکەمەوە، کە ماوەیەکی کەم ماوە بۆ ئەوەی بتوانین پێکەوە لە ژێر باری ئەم سیاسەتە بێینە دەرەوە. دوای ٢٥.٩ بۆ پیادەکردن و نەکردنی ڕیفراندەم فرسەتەکان ئالوگۆڕیان بەسەردا دێت.

١٣.٩.٢٠١٧

خەرو شەری ڕیفراندەمی پارتی بە خۆی ! … د. عەبدولڕەحمان مەولود

مەبەستی ئەم وتارە ڕونکردنەوەی چەند بابەتێکی تایبەتە بە مەسەلەی ڕیفراندەم و سەربەخۆیی کوردستان.

یەکەم، پارتی و گەمەی دیموکراتی

پارتی ولایەنگرانی لێیان دەبێتە عەیبە ڕیفراندەم نەکەن. هەربۆیە ئەوان ڕیفراندەم دەکەن. بەلام، ئەنجامی ڕیفراندەم بەدەردی جێبەجێکردنی مادەی ١٤٠ دەبەن. واتە دەولەتی سەربەخۆی کوردستان دروست ناکەن. وەعدی پارتی سەبارەت بە دەولەت دروست کردن لە وەعدی ترامپ دەچیت کە لە پێش هەلبژاردن دەیوت دیوارێك لە نێوان مەکسیك و ئەمریکا بە پارەی مەکسێك دروست دەکەم. لە ئێستا، قسەیەك لە دیوار دروستکردن نییە، ڕەنگە چەند مانگێك پێش هەلبژاردنی داهاتو

ترەمپ چەند کیلۆمەترێك سنور تەل بەند بكات بۆ هەلخەلەتاندی دەنگدەران. ئەم کارەی ترەمپ یەکێکە لەو یاریانەی حیزبە سیاسیەکان لە سیستەمی دیموکراسی لە خەلکی خۆیان دەکەن. سیاسەکان دەزان، دوای هەر هەلبژاردنێك دەرسەدێك لە دەنگدەران دەگۆڕێن.

– هەموو ئەوانەی لە هەلبژاردنی ڕابردوو تەمەنیان چواردەساڵ وبەسەرەوە بووە ئیستا مافی دەنگدانیان دەبێت، ئەم ژمارەیە لە دەنگدەران بەهۆی منال بوونیان کەمترین گرنگیان بە سیاسەت داوەو نازان لە هەلبژاردنی پێشو کام حیزب چی ووتوەو نەیبردۆتەسەر.
– ژمارەیەکتریش لە بەسالاچوان و هیتریش کە لە ڕابردوو گوێبستی وەعدەکانی هەلبژاردن بوون ڕەنگە ئاخیرن دەنگدانیان بێت یان لە ژیان نامێنن تاکو سزای ئەو حیزبە بدەن کە پەیماننی هەلبژاردنی شکاندوە .

کاتیك جیاوازی نێوان ژمارەی دەنگدەرای براوە و دۆڕاو کەم بێت، هەر بەتەنها ئەو ئالوگۆڕە لە ڕێژەی دەنگدەران لە نێوان دو هەلبژاردن بەسە بۆ ئەوەی سیاسیەکان هەرچیان بوێت پێش هەلبژاردین بەلین و دواتر جیبەجێی نەکەن یان تەنانەت پێچەوانەی وەعدەکانیان کار بکەن.

ڕاویژکارانی پارتی و بارزانی شارەزای ئەم گەمەی سیستەمی دیموکراسین. هەر بۆیە، یەکەم کاریان دوای هەلبژرادن بیانو داتاشتن دەبێت بۆ جیبەجێنەکردنی پەیمانی دروستکردنی کۆماری کوردستان، ئەم پرسە بەدەردی مادەی ١٤٠ دەچێت.

چەند ڕیگریەکی تری بەردەم دروستکردنی کۆماری دیموکراتی کوردستان

دووەم، لە ئیستا، سیاسەتی رەسمی ئەمەریکا سەبارەت بە عیراق بریتیە لە پارێزگاریکردن لە یەکپارچەیی خاکی ئەم ولاتە.

ئەم سیاسەتەی ئەمەریکا لە ئەنجامی تێگەیشتنی وزارەتی دەرەوە و وزارەی بەرگری ئەمریکا یە. هەروەها لە ئەنجامی هەولەکانی لوبی عەرەبی، تورکیا، عیراق و ئێران دروست بووە. گۆرینی ئەم سیاسەتە مومکنە، بەلام پێوستی بە هەولێکی زۆرەو لە ئێستادا سیاسەتی ئەمریکا نییە و لەم چەند رۆژەی بۆ ڕیفراندۆمیش ماوە ناگۆڕێت.

سێیەم، لە ئێستادا سێ سەرچاوەی ئابوری هەرێمی کوردستان وشکی کردووە.

هەرێمی کوردستان زۆر زیاتر لە ١٧ ملیار دۆلاری بودجەی سالانەکەی لە پارەی عیراقی لەبراوە. بە هۆی ناجێگری سیاسی و ئەمنی ناوەڕاست و خوارووی عێراق بەشی شێر لەو هەمو پارەی عێراق دەهاتە کوردستان، بەلام لە ئێستادا ئەم بڕە پارەیە نەماوە یان کەمی کردوە و لە داهاتوشدا بە تەواوی نامێنێت.

ئەم هەمو ملیار دۆلارەش کە لە لایەن کوردانی دانیشتوی ولاتانی ئەوروپا، ئەمریکا، ئوسترالیا و ئاسیا بۆ بەکارهێنان لەچەشنی بەکارهێنان لە زەوەی وزار جانوبەروە ، هاتوچۆ ، هتد دەهاتە کوردستان بە هۆی ناجێگیری سیاسی و کاریگەری لەسەر بازار لە ئێستادا نەماوە.

کرانەوەی دەروازەی هەرێمی کوردستان بەرووی ڕۆژئاوای کوردستان دەکرا ساڵانە چەندین ملیار دۆلار بخاتە بازاری هەرێمی کوردستان، کەچی پارتی بۆ ڕازیکردنی تورکیا ئەمەی دوایشی داخست یان هەر ڕازی نەبو بکرێتەوە.

چوارەم، ئەمریکا بەدوای بەدیلی تورکیا و ئێرانە

ئەمریکا، بڕوای بە ئێران و تورکیا نییە و ناتوانێ سیاسەتەکانی لە ناوچەکە دابرێژێت بە پشتیوانی ئەم دوو ولاتە. لە ڕاستیدا هەردوکیان بەیەك چاو سەیر دەكات، هەردوکیان کۆماری ئیسلامین. هەر بۆیە، ئەمریکا بەدوای بەدیلی ئەم دوو ولاتەیە. هەرێمی کوردستان بەتەنیا ناتوانێت ببێتە ئەم بەدیلە. بەلام بە یەکێتی نێوان ڕۆژئاوای کوردستان و هەرێمی کوردستان، کورد زیاتر لە بوون بەم بەدیلە نزیك دەبێتەوە، کە بەداخەوە لە ئێستا پارتی دژایەتی ئەم کار دەكات. ئەمەش پێداگری چەندبارەی پارتییە کە ئەوان لە ئۆردوی ئەردوگانن. واتە ئەوان تەنانەت لە نێوان ئەمریکاو تورکیاش، ئەمەی دوایی هەلدەبژێرن.

خالی دوو، سێ و چوار بەیەکەوە چەند ڕیگریەکی تری بەردەم دروستکردنی کۆماری دیموکراتی کوردستان نیشان دەدەن.

پێنجەم، ئەو هەمەموو جەدەلە لەسەر ڕیفراندەم لە شەقامی کوردی بۆچی ؟

بەپشت بەستن بەخەباتی چەندین سالەی هاولاتیانی کوردستان، پرسی ڕیفراندەم لەسەر سەربەخۆیی کوردستان پێویست بوو بریارێکی زۆر

ئاسان بێت. بەلام، لەسەر ئەرزی واقع پرسیار لەسەر سەربەخۆیی کوردستان کۆمەلگای بە سێ بەرە دابەشکردوە. هەی ئەم دابەشبوونە لە ڕاستیدا ئەوەیە پرسیاری سەربەخۆیی کوردستان دوو بەشە، دوو بابەت لە یەك پرسیار تیکهەلکێش کراوە وەك دەلێن، ئەم پرسیارە لایەنی نەزری و عەمەلی هەیە.

لایەنە نەزەریەکە یان ئەبستراکتەکە (تجریدیەکە) ئەوەیە، ڕازی بەسەربەخۆیی کوردستان یان نا ؟ لە وەلامی ئەم بەشەی پرسیارەکە لە کوردستان کەس نالیت نەخێر، هەموان هاوڕان. واتە، بەرەکەی کاك شاسوار، بزووتنەوەی گۆڕان و پارتی و ئەوانیتر هەر سێ لا یەك ڕان. جیاوازی نێوان سێ بەرەکە لەسەر بەشە عەمەلیەکەی پرسیارەکەیە.

چونکی سودمەندی یەکەم لە پشتیوانیکردن لە ڕیفراندۆم دەسەلاتی ئێستای کوردستانە، لە ڕووی عەمەلیەوە پرسیارەکە ئەوەیە:
ئامادەی پشتیوانی لە دەسەلاتی ئێستای هەرێمی کوردستان بکەی یان نا ؟ ئەم پرسیارە دەکرێت بەشێوەیەکی تریش بکرێت.
ئەگەر پشتیوانی لەدەسەلاتی ئێستای کوردستان ناکەی ئایا ئامادەی دژایەتی دەسەلاتی خراپی خۆمالی کوردی بکەی یان نا ؟ چونکی دەکرێ پشتیوانی نەکەی، بەلام دژایەتیش نەکەی بە هۆی خۆمالی بوونی دەسەلات.

لەوەلامی پرسیارە عەمەلیەکە جیاوازیەکان دەردەکەون. کاك شاسوارو بزوتنەوەکەی نەك هەر پشتیوانی لە دەسەلاتی ئێستای کوردستان ناکەن، بەلکە بەرووی دەسەلاتی خۆمالی کوردی دەلێن نەخێر. نمونەی ئەم جۆرە لە هەلوێستیش لە ناوچەی ئێمە زۆرە. میسریەکان، لیبیەکان، جەزایرو مەغریبیەکان بەدەسەلاتی خۆمالی عەرەبیان ووت نەخێرو شۆرشیان دژیان کرد. هەرێمی کوردستان ئەگەرچی دەولەت نییە، بەلام ، دەولەت نەبوون لای بزووتنەوەی نەخێر لە ئێستادا نابیتە هۆی هاوشێوەی گەلانیتر لە بەرامبەر دەسەلاتی خۆمالی نەلێن نەخێر، بە تایبەتیش ئەگەر ئەم نەخێرە لە ڕێگای سندوقی دەنگدان بێت.

هەرچی گۆڕانە، ئەویش ناتوانێت بەدەستی خۆی لایەنگرانی ڕیفراندۆم لەسەرتەختی دەسەڵات دابنیت، بۆیە ناتوانن لەگەل کردنی ڕیفراندۆم بن لە ئێستادا. گۆڕان تاکو ئیستا هیچ حەماسەتێکی بۆ کردنی ڕیفراندۆم نەشان نەداوە و پێویستە هەرواش بێت تاکو ڕۆژی ڕیفراندۆم. بە پێچەوانە، گۆڕان تاکو ئیستا بە دەستو لایەنگرانی ڕوونکردۆتەوە، کەوا: یەکەم، کردنی ڕیفرندۆم لە ئێستادا ویستی و داخوازی ئەوان نییە، دووەم کردنی ڕیفراندۆم بەشێوەی ئێستا لە

بەرژەوەندی ئەو هاولاتی و بزوتنەوانە نییە کە ئارەزوی ئەوەیان هەیە شێوەی حوکمرانی لە کوردستان لەسەر سکەیەکی جیاواز و باشتر لەوەی ئیستا دابنینن.

بۆ گۆران، مەسەلە ئەوە نییە داوا لە دەنگدەرانی بکات دەنگ بە بەلێ یان نەخێر بدەن، ئەوەی گرنگە ئەوەیە کە گۆڕان بۆ مێژوو بە هەموو دونیای ڕاگەیاند کە ئەوان لەگەل کاری بێبەرنامە و سەررۆیی نیین، لەگەل ئەم ڕیفراندۆمە نیین. ڕەنگە لە سەر مەسەلەی بەلێ و نەخێریش لاینەگر، دۆست و دەنگەدەرانی سەرپشك بکات چۆن خۆیان بەچاکی دەزانن ئاوا بریار لەسەر بەلێ و نەخێر بدەن، بەلام ڕیفراندۆم لە ئێستادا داخوازی ویستی گۆڕان نییە.

شەشەم، چۆنە پارتی دەتوانێ گۆمی سیاسەت لە کوردستان بەشلەقێنی و چۆن شلقاندی ؟

پارتی دیموکراتی کوردستان تەنها هێزە لە هەرێمی کوردستان کە ئاگاداری وەك دەلێن کەین و بەبینی نێو دەولەتیە. ئەمە جگە لەوەی حکومرانی کوردستانیشە. ئەم دوو تایبەتمەندیە، پارتی لە جێگاو شوێنێکی بەهێز داناوە بۆ سیاسەتکردن و بەکێشکردنی ئەوانی تر بەدوای خۆی. چاودێری میدیای ناوخۆ و دەرەوە ، زیرەکی ، لەخۆبردویی و چەند پەیوەندیەکی دبلۆماسی بەس نییە بۆ سیاسەتکردن. سیاستمەدار دەبیت ئاگاداری کۆبوونەوە تایبیتەیەکانیش بێت. بزووتنەوەی ئیسلامی لە گرنگی ئەو بابەتە تێگەیشتووە ئەوان ئامادەی هەمو کۆبوونەوەیەك لەگەل سەرۆکی پارتی و بەغدا دەبن. تورکیاش وەك دەولەت لە گرنگی ئەم بابەتە تێدەگەن، تورکیا بۆ کۆبوونەوەی ئەستانە، جنێڤ و سعودیەش چوو سەرەرای جیاوازی ئەجندەکان. گۆران لەم بارەیەوە پێویستی بەکاری زیاترە.

وادەی هەلبژاردنی کوردستان نزێك بۆتەوە. پارتی دەزانێت تاکو ئێستا چی چاندووە، بۆیە دەبیت گۆمی سیاسەت لە کوردستان زۆر بەهێزەوە بشلەقێنێ. ئاخر، هەر تەنها بریاری پاشەکەوتنی موچە بای ئەوەیە حکومەتی لەسەر برۆخێ. چەندین جار حکومەت لە یۆنان لەسەر بابەتی پاشەکەوتی موچە و ڕوخا و دروست بوو. هێنانەگۆری باسی سەربەخۆیی کوردستان تەنها بابەتە پارتی توانی بەهۆیەوە باسی پاشەکەوتی مووچە لەبیر خەلک بباتەوە.

حەوتەم، پارتی بە چ هەلوێستێکی گۆڕان ڕازی دەبیت ؟

لە کۆتاییدا، پارتی هەرچی بکات ناتوانێ گۆڕانی ڕازی بکات مۆری بۆ بکات بۆ ئەوەی پارتی لەدەسەلات بمێنێتەوە، بۆ ئەوەی کار بۆ سەرخستنی ڕیفراندۆمی پارتی بکات. هەر بۆیە، پێویستە پارتی بیر لە ئەگەریتر بکاتەوە، چاوەروانیتری هەبێت لە گۆڕان.

بارزانی بە ژمارەیەك لە پەرلەمانتاری ئەوروپی ووت، ئەگەر پشتیوانیمان ناکەن ئەوا دژایەتیمان مەکەن، پێیوسیتە هەر هیندەش لە گۆڕان چاوەروان بکات. گۆران دەتوانی بە پارتی بلێ ڕیفراندۆم ویستی ئێمە نییە، پشتیوانیتان ناکەین لە کردنی، خێرو شەری ڕیفراندۆم بۆ خۆتان و چاوەروان مەبن ئێمە و خەلکی کوردستان باجی هەلەی ئێوە بدات.

کۆتایی

کەس خۆی نەخەلتێنی، چەندە ترامپ دیوار لەگەل مەکسیك دروستکرد، چەندە مەلا عەلەی کەلەك دەتوانێ بە میزی حوشتر نەخۆشی شێرپەنجەی چارە بکە، هەر هێندەش پارتی و لاینگرانیان دەتوانن/دەیانەوێت کۆماری دیموکراتی فیدرالی کوردستان دروست بکەن. لە کوردستان یاریەکانی سیاسەت پربەپری وشەکە کاری خۆی دەکات، کەچی بەداخەوە کەم لە خەلکی کوردستان ئاگاداری ئەم یاریانەن.

د. عەبدولڕەحمان مەولود
پەیمانگای ئەلگانکوین/ ئۆنتاریۆ/ کەنەدا
http://www.scs.carleton.ca/~armyunis

نەریتی نەخۆشبوون (چارەسەر و خۆپاراستن). لە رۆمانی (نزا بۆ

ئارمێن)دا ... یاسین برایم

نەریتەکان ، هەڵقوڵاویی ژیانی کۆمەڵگایی مرۆڤایەتییەو لە گەڵ بزاف و چالاکی وکاروکردەوەکانی مرۆڤ هەنگاوی ناوە.لەکۆنەوە ،وەك میرات و گەنجینەیەکی بەهاداری مرۆڤ ، نەوە بەدوای نەوە گواستراوەتەوە ، تاکونهێ بەردەوامیش لە گۆڕان و خۆنمایشکردنەوە بووە بۆ نەوەکانی داهاتوو.نەریتەکان بە هەردوو لایەنی (باشی و خراپی) خۆی خزاندۆتە نێوچیرۆك و ئەفسانەو خورافیات وئاین و بیروباوەڕو ڕەنگدانەویان بە سەرتاك و کۆمەڵ.دواتر وەك ڕێساوڕەفتارو خوو لە هزروخەیاڵی کۆمەڵگادا گەشەی کرد.هەرنەتەوە ومەزهەب وکۆمەڵگای سەر ئەم زەمینە ، گەنجینەیەکی لە دابو نەریتی سەیرو ناوازەو نەخواستراوی لە خۆ گرتووە.باوەڕپێکردن ویان نەکردنی بۆ خودی مرۆڤەکان دەگەڕێتەوە.ئەم نەریتانە ڕەگ و ریشەی کۆنی هەیەوبەهەمان قاوغ یان جیاوازترجێبەجێکراوە وگواستراوەتەوە بۆ شارستانیەتی ئەم ڕۆژگارە.لە کایەکانی نووسیندا ، لە نێو داستان و ئەفسانەوچیرۆك ورۆمان و شاکارە کۆن و ناسراوەکانی جیهان ئامادەیی هەیە . ئەودابونەریت و باوەڕ و کردەوە بەزۆر چەسپاوانە لە هزری کۆمەڵگای خۆیان چەسپاندوە ومرۆڤ کەوتۆتە ژێرکاریگەریان وبگرە وەك ڕێساو یاسایەکی بەها کۆمەڵایەتییەکان سەیری دەکەن وهەندێکیان پیرۆز کراون و قسەکردن و لادان لەو دابە بقەو هێلی سوورە! لە نێو دونیا مەزنەکەی ئەدەبیشدا ، کە ئاوێنەی کۆمەڵگایە ئەم نەریتانە ڕەنگیداوەتەوە.ڕۆمانیش وەك ژانرێکی ئەدەبی پشکی شێری ئەم نەریتانەی بەرکەوتووە. چونکە ڕۆمان ، ژیان و جیهانە ڕاستەقینەکەی مرۆڤ وەك خۆی یان جیاوازتر دەگوازێتەوە یان بەدیوێکی ترئەم ژیانەمان جوانتر نیشان دەدات و تێکەڵی جیهانی خەیاڵ و فانتازیا دەکات وچێژێکی جوان بە مرۆڤ دەبەخشیت ، جارێکی تر نەریتەکانیش لە نێو خودی ڕۆماندا ، زیندو دەبنەوەو بە بەرگێکی ڕەنگینتر، دێنەوە نێو دونیای خەیاڵ و هزری خوێنەر و بەردەوام بوونی خۆیان دووپاتدەکەنەوە .هەندێك لەو نەریتانە لە نێو چەند نەتەوەیەك سیمایەکی هاوبەشیان وەرگرتووەو بەتایبەتی ئەو نەتەوانەی لە گەڵ یەکتر دەژن و خاك وکولتوورو باگراوەندی دیرێکی و پێکەوەژیانیان هەیە ، هەندێك لەم نەریتانە تایبەتن بە نەتەوەیێك ، وڵاتێك ، شارێك ،گوندێك، دەڤەرێکی بچووك یان هۆزو خێڵ و عەشیرەت و بنەماڵە و تەنانەت خێزانێکی دیاریکراویش .

لە ڕۆمانی (نزای ئارمێن)(1)ی ئیبراهیمی یونسی گوزەرێك بە نێو

هەندێك لەم نەریتانە دەكەین و دەخەینە بەرچاوی خوێنەر. یونس ڕۆماننووسێكی كوردە و بە زمانی فارسی دەنووسێت. بەڵام ڕۆمانەكانی هەڵقوڵاوی كۆمەڵگای كوردین وشارەزایەكی باشی لە سەر مێژوو ودابو نەریت و كولتوروڕۆشنبیری نەتەوەكەی خۆی هەیە و لە نێو ڕۆمانەكانی ئەودا ، ئەم ڕەنگدانەوەیە دەبینین.لە نزای ئارمێندا باس لە زوڵم وستەم كردن لە ژنێكی ئەرمەنیمان بۆدەكات لە لایەن دەسەڵاتدارانی عوسمانی ، ئەم ژنە بە ناچاری لە ترسی مەرگ ، پەنا بۆماڵی ئاغایەكی كورد دەبات. لەوێ خۆی و منداڵەكەی تێكەڵاوی ژیانی ئەم ماڵە دەبێت ولە هەمان كاتیش كۆمەڵێك كارو نەریت و هەڵسووكەوت و بیركردنەوەی ئەم ژنە دەخزێتە نێو ژیان وخێزانی ئەم ئاغەیە .لێرە چەند نەریتێكی جیاواز دەبینین وهەندێ نمونە دەخەینە روو لە سەر تێڕوانینیان لە سەر(نەخۆشكەوتن) و خۆپاراستن و چارەسەركردن ونزا كردن وپەنابردن بۆ نووشتە و چاوەزار وگۆڕی پیاو چاك و شێخ و سەیدەكان . تێكەڵاو بوونی نەریت و بیروباوەرە ئاینییەكان وباوەڕ پی َهێنان وجێبەجێكردنیان لە ژیانی ڕۆژانەیان وكە هەمیشە بە فریادڕەسی خۆیان دەزانن.

منداڵ خۆشەویستە و ئارامی بە خێزان دەبەخشێت، ئەگەر منداڵێكی جوان وپێش چاو بوو ، ئەوا جوان نییە لە بەردەم دایكی پێی بڵێیت ئەم منداڵەجوانە ! چونكە نەبادا ئەم منداڵە شتێكی لێ بێت یاخود لە بەر چاو پیسی و چاوەزار و دەچاو چوونی منداڵەكە . دایك منداڵەكە دادەپۆشێت و نیشانی خەڵك نادات . زۆر جار نووشتوویەك دروستدەكەن و لە لایەكی باسكی منداڵەكە دەدەن یان مووری شین وچاوەزارلە نێوچاوانی یان لە پێشەوەی سەر یان بە لانكەوە هەڵدەواسن ، تا لە چاوی پیس بە دوور بێت و منداڵەكە نەخۆش نەبێت.
“دادە ئامین منداڵەكەی هێنا.ئەی ماشەڵڵا ، ماشەڵڵاچەند منداڵێكی جوانە !دایكم چەند داوەمووی سەری بادابوون و بۆ چاوەزار موورووێكی شینی بە مێوی پێ هەڵ واسیبوون ، و “نووشتە”یەكی بە سنجاخ لە شانی راستی قایم كردبووكە ناردبووی لە لای باوە سەیی محمد بۆیان هێنا بوو. “(2) .
منداڵ ، ئەگەر تووشی گوێ ئێشە بێت ، ئەو دووكەڵی جگارەی دەخەنە گوێ بە مەبەستی چارەسەركردن. ژنی ئاغاش كە دەبینی منداڵی ئەم ژنە ئەرمەنییە هیچی لە سەر نییەو گوێیەكانی لە دەرەوەن ، بەراورد دەكات لە گەڵ منداڵەكانی خۆی كە بەردەوام سەریان داپۆشراوە ، چونكە ئەگەر كڵاوێك یان پەرۆیەك لە سەر منداڵەكە نەبەسترێت ئەوا تووشی گوێ ئێشان دەبێت.

“مناڵەکانی لای خۆمان هەر کۆچکەیان لە سەر هەڵ گیرابا ، تووشی گوێ ئێشە دەبوون وئەودەم دایکەکەیان دەبوو دوو کەڵی سیغارەیان دە گوێ بکەن”(3).

لە کتێبی (وەبیرم دینێو)ی عەقیلە رواندزی هەمان شتمان بۆ دەگێرێتەوە لە سەر گوێ ئێشان و دووکەڵی جگارە.” وەکی گێ وەژان ئەکەت ، بێجگە لە دەرمانی دکتۆری ، دووکەرێ جخارەشیان دەناو پف ئەکرد، ئەوەش لۆ ماوەیەکی کم ژانی پێ ئەشکا”(4) .

نەخۆشی زەرتك_زەردووی کە توشی منداڵ دەبێ ئەوا ماسیەکیان دێنا ناو دەفرێکی روون تا منداڵەکە سەیری بکات ئەگەر منداڵەکە گەورە بوایە ، ئەگەر ماسیەکە مردبوا ئەوا نیشانەی وایە زەردووەکە لە منداڵەکە گواستراوەتە ماسیەکە و نەخۆشەکە چارە سەر دەبێت. ئەگەر منداڵێکی بچووك بوایە ، مۆرویەکی زەرد کەتایبەت بوو بە نەخۆشی زەرتك یان جلو بەرگێکی زەردیان لە بەر مندڵەکە دەکرد، یان بردنە لای پیاوچاکێك.

“منداڵەکە زەردوویی گرتبوو ، هەر چەندە بردبوویانە سەر حەوزی”پیر یوونس”و تەماشای ماسی یە سوورەکانی کرد بوو،هەروەك خۆی زەرد و زەعیف بوو…”زەردوویی”شی لە دەستی کرا بوو “مووفەڕەکی””پیر موراد”یشیان بۆ هێنابوو کەچی هەر وەك خۆی بوو…!.” (5).

هەرەها لە کتێبەکەی(عەقیلەخان) ئاماژەی بەم نەخۆشییە دەکات و دەڵێت”زەرتك : ئەوش مۆری وجلکی زەرد دەبەرنەخۆشی دەکرا.”(6).بێجگە لەمەی ئەم نەخۆشییە تووشی مرۆڤ دەبێت، ئاژەڵانیش زەرتکە دەگرن.

لەنێو ئاینە جیاوازەکان و پیاو چاك و گۆڕی پیاوە ئاینییەکان وداری گۆڕستانەکان وبەردوئەشکەوت وکانیاو وچەندین کەل و پەلی پیرۆزکراو هەیە وەك چارەسەرییەك هەندێ نەخۆشی بەکاردێن ونەخۆشەکان پەنای بۆدەبەن.

(تۆمابوا)ڕۆژهەڵاتناسی فەڕەنسی ، لە کتێبێکی خۆیدا کە لە سەر ژیانی کوردەواری نووسیووە ، ئاماژەی بەچەندین شتی سەیرو سەمەر دەکان، هەروەها دەربارەی چارەسەری نەخۆشی زەرتك دەڵێت”گەلێ کانیاوی پیرۆز هەیە، کە لە تەنیشت مزگەوت یاخود تەکیە یان گۆڕستانەکانەوەن.ئەچنە سەر ئەم کانیانە بۆ چاك بوونەوە لە نەخۆشی ، بۆنمونە لە ناو یەزیدیەکانی شێخان دا کانیەك هەیە ناوی (کانی زەرکێ)یە مانای کانی زەردکە، هەر بەناوەکەیدا دیارە کە خەڵکی لە نەخۆشی زەردۆیی چاك ئەکاتەوە.(7) دەیان شتی سەیرو ناوازەی لەم کتێبەی خستۆتە روو کە وەك بیروباوەری پروپووچ تەماشای کردووە.

هەروەها لە کوردستان زۆر شتی لەم بابەتە هەیە نەك هەر مرۆڤە

نەخوێندەوارەکان بگرە کەسانی ڕۆشنبیروشارەزاش پەنای بۆ دەبەن . بۆ نەزۆکی وگەیشتن بە ئاوات دەیان گۆڕی پیاوی چاك هەیە بۆ نمونە:گۆڕی (سوڵتان موزفەری هەولێر)* وئەشکەوتی (رەبەن بۆیا_شێخ وسو رەحمان)** لە شەقلاوە ونەبی یونس لە موسڵ .بۆ بەردی گورچیلە (ئاوی شێخی باڵەك) و دوعاکردن لە گۆڕی پیاو چاکەکە . بۆ گەڕاو و نەخۆشی پێست گەڕاوی(بابەجیسك) و هەروەها (میر سەید) لە کۆیە.بۆ کێخە رەشە ، بەردێکی کون هەیە لە (کاولێکان)ی ڕواندز(بەردێ کەندەکێخی) پێدەڵێن ، حەوت جار لەم کونە بچی و بێی ئەوا کێخەکەچاك دەبیت .
هەروەها لەگوندی (ئاکۆیان)یش داربەڕووێك لەم شێوە هەبووە بە ناوی دارێ کەندە کێخی حەوت جار لە نێو ڕەگەکانی دەهات و دەچوون، ئەم دارە لە ئەنفالکردنی گوندەکە سووتا.(داروبزمارە)ش بۆ ددان ئێشان ، هەرکەسێك دانی بێشیت و بزمارێك لە دارەکە دەچەقێنێت و بە هیوای چاکبوونەوە.بالووکە هاتن لە دەست و پێ ئەوا زۆر پیاوچاك هەیە بە گوێرەی ژمارەی بالووکەکان چەند بێت ئەوەندە قەد لە دارەکە دەکەیتەوە تا وەشك دەبێت لە زۆر شوێن ئەم جۆرە دارانە هەن و خەڵك سەردانی دەکەن.بۆسەر ئێشەو لاق و پشت ئێشەو بـاداری ، دەیـان پیاوچاکی تر هەیە دەچنە سەر ودوعایەك دەکەن و (نان و پیوازێك) لە سەر پیاوچاکەکە بە جێدەهێڵن.دەیان کانی و گۆمی کبریتی(گەڕاو) و رووبار هەیە بۆ نەخۆشیەکانی پێست بە کاردێن وخەڵك سەردانی دەکەن.
ئەم بیڕوباوەرو نەریتانە ئەگەر لای هەندێك کەس بنەمایەکی پووچ وخورافی و درۆی هەبێت ،لای هەندێکی تر باوەڕیان پێی هەیەوئاسودەیی بە دڵ و دەروونیان دەبەخشێت و دەبێت ڕێز لەو مرۆڤانەش بگرین . دەکرێت هەندێك کانیاو وگەڕاو وسەرچاوەی ئاو بنەمایەکی زانستی و پزیشکی هەبێت بۆچارەسەرکردنی هەندێك نەخۆشی ئەمەش پێویستی بە توێژینەوە هەیە.

. لەم ڕۆمانەدا ، لەچەند شوێنێك بیروباوەری ئاینی خراوەتە روو ، بۆ چارەسەرکردنی نەخۆشی و تاو لەرزو پەنا بردنە بەر نووشتوو و پیاوی ئاینی و سەیدو شێخەکان.لە کوردەواری ئەو منداڵانەی تووشی ترس دەبوون ئەوا (مس یاخود پەنگر)یان لە سەر سەر منداڵەکە دەخستە نێوجامێکی ئاو بە مەبەستی چاکبوونەوە ، یاخود منداڵەکەیان دەبردە لای کەسانی ئاینی بۆ نووشتووکردن.کاتێ منداڵی ژنە ئەرمەنیەکە دەگری و تووشی ترسان هاتووە بە باوەڕی ئەوان ئەوا دەیبەنە لای سەید.”باشە ، ئاغا… قەنداومان داوەتێ …ناردوومە لای بابە سەیدیش دوعای ترس و لەرزی بۆ بێنن ،هێشتا نەهاتێتەوە….”.(8).
بەراورد کردنی ددان خاوێنکردنەوە لە نێوان کەسانی شارستانی و

ماڵی ئاغا ئەوان بە فڵچەو دەرمان و ئەویترین بەپووشە پیسەی کە بە سەری گێسکی ماڵپاکردنەوەیەو ماڵی پێ خاوێن دەکەنەوە . "لە ماڵی ئاغاکانی دیکە بێددان ئاژنینەوە کەڵك لە پووشکەی ئەو گەسکە وەردەگرن کە لە پەنا دەرکەی داریان داناوە… "(9).

زۆر کەس باوەڕیان وایە هەرچەند منداڵ پیس بێت و گرنگی پێنەدرێت ئەوەندە پێشچاوترو قەڵەوتر و دوور لە دەردو بەڵا دەبێت، وەك پێشینان دەڵێن (بخۆ گەندەو گوو _ بگرە رەنگ و روو).ئەمە زیاتر لەلای دایکان و بەراوردکردنی منداڵی پاکژی خۆیان لە گەڵ منداڵی کەسێکی ترکە لووت بەچڵم و پیس وجل بەقرێژوفرامۆشکراو لە خزمەتی باش.ئەم پەندە وەك بەراوردێك لە نێوان خاوێنی و پیسی منداڵ دەگوترێت.

نەخۆش کەوتنی منداڵەکەو نەزانینی دەردەکەی ، ترس و گومان دەخاتە نێو خێزانی ئاغا و دایکی منداڵەکە، لە نێوان خۆیان چەندین نەخۆشی دەستنیشان دەکەن و منداڵەکە لە ژوورێك دادەنێن و کەس نێزیکی ناکەوێت بۆ ئەوەی کەس تووشی ئەم نەخۆشیە نەبێت . ئەوان گومانیان هەیە ، منداڵەکە ئەم نەخۆشیەی لە ئاژەڵ گرت بێت یان لەو پیاوە هەژارەی چەند ڕۆژێك لە ماڵی ئاغا بە نەخۆشی سەری نایەوە .هەندێك بەتیفۆ وگرانەتاو هەندێکی تر بە بۆن و یان گومان کردن لەهەبوونی ئەسپێ.هەموو ئەوانە وا لە بیرکردنەوەی ئاغا دەکات و ئەویش بە قسەی پیرەژنێکی گوند بکات ، کە بونی سیر چارەسەری دەردی منداڵەکە دەکات.بۆیە لە بارەی نەخۆش کەوتنی ئەم منداڵە، دەڵێت:"فاتم! ئەمن قسەی ئەم پیرەژنەم پتر بە دڵەوە دەنووسێ … منداڵەکە لە دایکی جوێ بکەنەوە ، دە پازدە بیست دنکە سیریش سپی کەن وبەبەنیانەوە بکەن و دەملی بکەن… وەك دەڵێن ئەم نەخۆشییە لە ئەسپێ یان ڕا پەیدا دەبێ ، ئەسپێش دەڵێن بۆنی سیرێی پێ خۆش نییە…."(10).

ئەمجارە نەخۆش کەوتنی دایکی منداڵەکە ، بیرکردنەوەی ناوازەی لێدێتە بەرهەم ، بۆوانە منداڵەکە رووت دەکەن و لە سەر دەستی دادەنێت وبۆئاسمانی بەرزدەکەنەوە و پێشانی خوودای دەدەن تا خوا بەزەیی بەلاوازو بچووکی منداڵەکە بێتەوە لە بەر ئەویش روحم بە دایکی بکات و چاکی بکاتەوە. ئەمە لە کاتێکدا ئەم کارەیان دەکرد پزیشك لە شارەوە بۆ چارەسەری نەخۆش رووی کردبووە گوندو ئەم رووداوەی بە چاوی خۆی دیت.

"ئەم جۆرە وەختانە دوعا دەکەن ، دایکان منداڵی چوو کەڵە رووت دەکەنەوە و بە خوای نیشان دەدەن ، تا رەحم بە دایکی بکا… چ بکەن فەقیرانە ! ئەوە کە دیتان منداڵەکەیان لە سەر دەست دانابوو ،

وهەڵداوپێدایان پێ دکرد، بۆ ئەمە بوو…بەو هیوایەکە خوا باشتری ببینێ بەزەیی پێی دابێتەوە… و رەحم بە دایکی بکا….”(11).بێجگە لە رووتکردنەوەی ئەم منداڵەو بەرزکردنەوەی بۆ ئاسمان ، ژنی ئاغا نزای دەکردو منداڵە ناباڵقەکانیش نزاکەیان دەگێڕایەوە ، گوایە خودا نزای ئەم منداڵە بچووکانە رەتکردنەوەی بۆنییەو بۆیان جێ بەجێدەبێت.لەگەڵ هاتنی پزیشك بۆگوندەکە ، خەڵك بە تێکرا(ژن و پیاو) کەوتنە خۆ هەر یەکێك دەردێك وجۆرێك نەخۆشی بۆ پزیشك دەگێڕایەوە .پێش هاتنی پزیشك تێکرای خەڵکەکە بۆ بچووکترین نەخۆشی هانایان بۆگۆڕی پیاو چاکان و حەکیم و مەلای گوندو سەیدوشێخ وپیرەژنە بە ساڵاچووەکان دەبرد. لەم باریەوەش دەیان چیرۆك و رووداوی سەیرو سەمەرە روویدەداو لە بارەی دەردی نەخۆشەکان دەکەوتە سەر زارو وەك چارەسەریش بۆ یەکتریان دەگێڕایەوە تا ئەوانیش لە ئایندە سوود لە قسەو ڕەفتارونەریت وئامۆژگاریەکان وەربگرن.

لە کۆتاییدا ، ئاماژە بە وتەی ئەو ئاغایە دەدەم کە دەڵێت”مەسەلێکی کوردی هەیە ، دەڵێ نابێ بە پێش پیاوی گەورەوبە پاش ئێستر دا تێ پەڕێ”بەڵام جاری وا هەیە پیاو ناچارە… “(12). ئەم پەندە کوردیە ، پێمان دەڵێت نابێ کەسانی منداڵ و کەسانی بچووك وەپێش پیاوی گەورە بکەون و دەبێ ڕێزی لێ بگرن ، خۆ بۆ ئامۆژگاری و قسەکردنیش هەمان کردەوە هەیە نابێ (قسەی گەوران بشکێن و بە قسەیان بکەین جا ڕاسن بن یان هەڵە) واتە قسەی پیاوی گەورە بە هەند وەردەگیرێت .ئەم قسانەش کاریگەری دروستدەکەن بە سەر خێزان و بنەماڵە جا لە هەر بوارێکی ژیان بێت .خۆ بۆ کاری دووەمیش نابێت مرۆڤ لە دوای ئێستر بروات یان لێی نێزیك بکەوێتەوە ، نەبادا جووتێکی لێ بدات و تووشی زەرەری بکات.واتە ئاگادارت دەکاتەوە بەرلەوەی تووشی نەخۆشی و بەڵایەك بێت پێویستە خۆت بپارێزیت .کوردەواریش دەڵێت (خۆپاراستن لە چارەسەرکردن باشترە!!).ئەو چەند نمونەیەی نێو ئەم ڕۆمانە و مشتێکن لە خەروارێك وەهەڵقوڵاوی نەریت و ڕەفتار و باوەر پێ هەبوونی کۆمەڵگان . تا ئێستاش لە دونیای مودێرنەتە وگەشەی ئەقڵی مرۆڤ و ئاسۆی گەشی پزیشکی کەسانێك هەن و هەندێ لەم نەریتانە پەیرەو دەکەن.

هاوینی 2015 ڕواندز

سەرچاوە وپەراوێز:

1.ڕۆمانی (نزا بۆ ئارە□ن) ، ابراهیم یونسی ، و:عبدللە حسن زادە ،

دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی ڕۆژهەڵات ، هەولێر ، چاپی دووەم ، 2009.
2.سەرچاوەی پێشوو ، ل.25
3.سەرچاوەی پێشوو، ل 35.
4.وبیرم دێنێ ، عەقیلە رواندزی ، چاپی یەکەم ، هەولێر ، 2001 ، ل.74
5.نزا بۆ ئارمێن ، ل.231
6.وەبیرم دێنێ ، ل.71
7.تۆمابوا، ژیانی کوردەواری ،وەرگێڕانی بۆ کوردی:حمەسعید حمە کریم ،چاپخانەی زانکۆی سلێمانی، 1980.ل232.
*.وەك زانراوە ئەم گۆڕە هی باوکی سوڵتان موزەفەرەو گۆڕی ئەو لە نەجەفە!بەڵام خەڵك هەر بە گۆڕی سوڵتان موزەفەر سەردانی دەکەن بۆ منداڵبوون و نەخۆشی و پاڕانەوە دەیان رازو نیازی تر.
**. ئەم پیاو چاکە لای مەسیحییەکان بە (رەبەن بۆیا) وموسڵمانانیش بە (شێخ وسو رەحمان)بەناوبانگە و هەریەکەی بە هی خۆی دەزانن .بەردێکی لێیە ، ژنان بە مەبەستی منداڵبوون خۆیان لەسەر زگ خلۆردەکەنەوە .
8. نزا بۆ ئارمێن ، ل 72.
9.سەرچاوەی پێشوو ، ل 94.
10. سەرچاوەی پێشوو ، ل.200
11. سەرچاوەی پێشو ، ل.216
12. سەرچاوەی پێشوو ، ل349.
تیبینی : لە گۆڤاری (نما) ، ژمارە (44) ، 2017 بڵاوکراوەتەوە .

لەنێـــــوان حۆپیشانـــــدان و گێرەشێوێنیدا ! … ئاری زیندینی

خەباتی مەدەنی و پیشەیی لوتکەی کۆمەلگەی تێگەیشتوو پێگەیشتوو شارستانیەتە,کەدوورەلەهەرململانێی سیاسی و کەسیودوورلە ِلێدانی سیاسی بەرامبەر حکومەت و حیزب, خەباتی مەدەنی و پیشەیی خۆیی دەبینێت لەپێکەوەژیان و هەڵوێست وناڕەزایی
داکۆکی لە مافەکان بەرامبەر ئەرکەکان.کۆمەڵگە دەبێت خۆیی

یەکلابکاتەوەلە چ قۆناغێك دەژی ودەستووری ژیانی چۆنەوچی دەوێت و نەك بە□□ەمەکی (عشوائی) بژی وداوابکات بۆ وەدەستهـێنانی مافە پیشەیی و مەدەنی, ئەم داواومافانە دەتوانێت لەرێگایی (خۆپیشاندان وبـــایکۆت و نـــاڕەزایی وگردبـــوونەوە) دەربببر□یـــت و دواتـــر بەدەستیبهێنێت لەگەل ڕەچاوکردنی بارودۆخەکە نەك سەر بکێشێ بۆ (ئاژاوەوگێرەشێوێنی) .
(خۆپیشانـــدان وبـــایکۆت و نـــاڕەزایی و گردبـــوونەوە) لەهەنـــدێك کۆمەلگەوحکومەتەکان هاندان ودەست لەپشتدانی پێوەدیارە بۆمەرامی سیاسی و شەخسی.لەوڵاتی ئێمە ئەو(خۆپیشاندان وبایکۆت وناڕەزایی وگردبوونەوە) دەبینرێت جۆرێك لە تێکەڵی وپێکەڵی پێوەدیارە لە داواکانیان چونکە بێجگە لە داوا دروشم لەکەدارکردن وجوێنیش کەدوورەلەخەبـــاتی مەدەنـــی وپیشەیـــی نـــاچێتە خـــانەی داواکـــاری خۆپیشاندەر.ئەوکەس ولایەن ورێکخراوودەستەیەی کە ناڕازیەو داوایی هەیەوخۆپیشاندان دەکەن دەبێت داواکەیان ڕوون وئاشکرابێت وتایبەت بەبواری خۆیان ولەپێناوچاکسازی بەڵام ئەوەی لە هەرێمی کوردستان دەگوزەرێ یەك داوا نیەو یەك دەستەوڕێکخراولایەن نییە هەمووپێکەوە داوا و دروشم وجنێودان هەیە کە ئەمە واتە رووخاندنی بەرامبەرکە پێچەوانەی خەباتی مەدەنی وپیشەیی ودیموکراتی کە دواجار دەتوانن لە هەڵبژاردن یەکلایی بێتەوە کە نیشانەونمونەی دیموکراتیەتە.گەر زیـــاتریش ورد بینـــەوە (خۆپیشانـــدان) مانـاومەبەســـتی خۆیـــی هەیەو(بایکۆت) و(گردبوونەوە)و(ناڕەزایی)هەروەتر هەریەك لەمانە بە جیـاو بۆ مەبەســتێکە نـابێت هیچیـان ببێتـە هۆیـی لەکـەدارکردن و پەکخسـتنی دامودەزگـایی حکـومی وگشتـی و دەوڵـەت گەرنـا جۆرێکـە لە(ئاژاوەوگێرەشێوێنی) داواومافەکان بەدەست ناهێنرێت,ئەگەر هەموو چیـن وتوێژەکـان خۆپیشانـدان ونـاڕازیبن ئەوە(هەڵبـژاردن) سـەنگی مەحەکەوهاوڵاتی وحکومەت پێکەوە بەشدارن لەپڕۆسەی دیموکراتی و مەدەنی وبۆدیاریکردنی مافەکان وچەسپاندن وجێبەجێکردنی بەڵام ئەوەی لە وڵاتی ئێمە دەبینرێت لەو(خۆپیشاندان وبایکۆت وناڕەزایی و گردبـــوونەوە) زیـــاتر بێهێـــزکردن وپەکخســـتن ونـــاشرین کردنـــی بەرامبەرکە حکومەتە جۆرێکە لەلابردن و ڕووخان نەك خەباتی مەدەنی وپیشەیی, حکومەتی هەرێم بەیاسایی وبە هەڵبژاردن هاتۆتەکایەوە خەڵـك وهاوڵاتیـان دەنگیـان بۆ داوە, خۆپیشانـدان وناڕەزایەکـانی هەرێم بەئاشکرا حیزب ولایەنی سیاسی لەپشتە نایشارنەوەلە میدیاکان و لێدوانە حیزبیەکان پاڵپشت و هاندەریانە بەرنامە و پر□□ژەی حیزبەکان داواو دروشمەکانی خۆپیشاندەران وبایکۆتکاران یەك شتە, ئاژاوەوگێرەشێوینی چەکی حیزبە سیاسیەکانە بۆگرتن وگەیشتن بە دەسەڵات و ڕاکێشانی سۆزی شەقام.(خۆپیشاندان وبایکۆت و ناڕەزایی

وگردبوونەوە) نە کەس لەکەداردەکرێت ونە حیزبێك ناشرین دەکرێت ونە داموودەزگایی حکومە پەکدەخرێت و نەحکومەت دەڕووخێت و نە ووڵات تووشی ئاژاوەوگێرەشێوێنی دەبێت,بەم شێوەیەهەنگاونان و بنیاتنانی کۆمەڵگەی مەدەنی و شارستانی سست ودوادەکەوێت.

□ پ□رلەمانی عێراق نموونەیەک لە ڕاستگۆیی ... چالاک ئــاغجەلەری

ئــەگەر دیموکراسی وەکو فکرو فەلسەفە یان ئــایدی□ل□ژیەک تەماشا بکرێت بێگومان شوێنێک بۆ قەرارگرتن و بەگەرخستنی ئــەو فەرەەنگە سیاسیە پەرلەمانە ، ئــەم دەزگایە لە فەزایەکی تەواو سەربەخۆ و دیموکراتدا ناوەندێکە دەنگی زۆرینەی تاکەکانی تێدا کۆکراوەتەوە لە پێناو ئــاراستەکردنی بڕیارە چارەنوس سازەکانی کۆمەڵگە بۆ کۆی پێشهاتەکان دەبێت بەم فلتەرەدا بڕوات ، بنەچەی ئــەم فەرهەنگە ، ئـــەم عەقڵـانیەتە سـیکۆلارە لە یونـانی کۆنەوە دەسـتی پێکـردوە و ڕێگەیەکــی دوور و درێــژی گــرتەبەر تەواوی فەلـســەفە سیاســی و فەرەەنگیەکانی کۆمەڵگە جۆگەی لەم ڕووبارە هەڵخست لە ژێر ناوی جیـاواز جیـاوازدا ، ئــاینەکان تـا بێـدینەکان ، قەومیەکـان تـا ئـــومەمیەکان ، کاپتالیزلیـستەکان تـاوەکو شوعیەکـان کەوتنە ژێـر ه□زموونی وەرگرتـنی دەنگی گەل بۆ هەرچی ڕەوایەتی دان بە جوانکردنی بیر و هزری سیاسی و کۆمەڵایەتیان.

مێژووی کۆن و نوێ سەلمێنەری ڕاستیە تۆقێنەرەکانی کۆمەڵگاکانی دونیایە تا چی ئــەندازەیەک درێغیان لە پاکتاوی یەکتردا نەکردوە لە تەواوی بوارەکانـــدا ، بۆ هەرچــی گەیشتــــن بە خواســـتە پاوانخوازیەکانیان لە بەرامبەر دەستەمۆ و تا ئــەندازەی سڕینەوەی دژەکانیان لە سەر زەوی ، تێرکردنی ئــەم حەزە مر□ق کوژانە گەیشتە ژیانی دەوڵەتداری قەومی و تائـیفی و دینی، هەرچی دەوڵەتانی ڕۆژئـاوایە بە پاڵپشتی شۆڕشە عەقڵانیەکان و خۆێندنەویەکی بابەتی بۆ مێژوویان هەروەها بوونی ئـیستعابی هەڵومەرجەکان تایبەت بە ئـــاڵوگۆڕە سیاســی و ئــابوری و فەرهەنگیەکــان بــووە بنەمــای بەجێهێشتــنــی ئـــەو فۆرمە ی جیــاواز لە ژینگەی ڕەنگــاوڕەنگی خۆی

،فەزای دەورووبەر بە هەمان فۆرمی سیاسی وفەرھەنگی خۆیان بچوێن و ڕەوایەتی ماف بۆ کۆی تاکەکان ببێتە فەلسەفەی دونیابینی و پێکەوە ژیان ببێتە بەشێکی دانەبڕوای کاروانەکەیان.

بە گەڕانەوە بۆ پرەنسیپی دەوڵەتداری ڕۆژھەلات بە گشتی و ناوەڕاستەکەی بەتایبەتی هەلومەرجە کان دەرھەق بە دونیای سیاسەت بۆ گرتنە دەسەڵات تەواو پێچەوانەی دەوڵەتانی ڕۆژئاوایە، دونیا بینی شۆڕشە جەماوەریەکان ، سیاسیەکان بوونە بە شێک لە گۆڕینی دەموچاوەکان ئەوەی مایەوە گەرائاسا ژیانەوەی بەخۆوە دی هەمان هەڵسوکەوت وفەرھەنگی دەسەڵاتی سەرکوتکەر بوو بە شێوە و مکانیزمی جیاواز ، بۆ نموونە ئیپراتۆریەتی عوسمانی تورکیای ئەتاتورکی دوێنێ و ئاکپارتی ئەمڕۆی لێ سەوزبوو ، عێراقی مەلەکی سەدامی دوێنێ و شیعەی ئەمڕۆی لێ ڕسکا، ئ□□رانی سەفەوەی ڕەزا شا و ئایەتوڵاکانی جێگیرکرد ، میسریشمان بینی دوا خۆشپیشاندانە میلۆنیەکە کێ جڵەوی گرت و چۆن کارکەنارکەوت، کەواتە تەواوی ئەم نموونانە گێڕانەوەی چیرۆک و سەرگوزشتەی سەر ئاگردان نیە ، ئەمانە بەشێکی زیندوی ئاڵوگۆڕەکانی گۆڕەپانی سیاسی ڕۆژھەڵاتە، ئەم دەسەڵاتە دووبارە بووانە بە هەمان فەرھەنگی زاڵی نەتەوەی سەردەست و دەستەمۆکردنی کەمینەکان درێغییان نەکردوە لە سەرکوت و سڕینەوەی ڕەکابەرەکانیان ، هەموو کات و زەمانێک یەک دیدگا بە میکانیزمی جیاواز خۆیان ناساندوە بە بەرامبەر، هەردەم ئەو ەندی پێیانکرابێت کاریان لەسەر فەرھەنگ و سایکۆلۆژیەتئ کەمینەکان کردوە بۆ هەرچی زیاتری بچوکردنەوە و تائەندازەی فەنا بوونیان لە بۆتەی فەرھەنگی زاڵدا کە ئەم ئەرکەش دەسەڵات وەک ئەجندایەکی بۆماوە کاری لەسەر کردوە.

بە ئاوڕدانەوە بۆ دونیابینی دەسەڵاتە یەک لە دوای یەکەکانی دەوڵەتی عێیراقی دوای ١٩٢٣ بەردەوام ئەم فۆرمەی لە بەگژا چوونەی کەمینەکانی هەڵگرتوە ، بۆ پشتڕاستی ئەم بۆچوونە سەرھەڵدانی خەباتی گەلانی ژێر دەستە بە تایبەت کوردەکان لە عێراقدا زادەی نا بەرابەری دەسەڵاتە یەک لە دوای یەکەکانە بەرامبەر بە پرسێک کە گوزارشت لە ناسنامەی مر□قبوونی خۆی دەکات پێش هەر خواستێکی تر بە دوای ئەمەدا خەباتەکان لە مەلیک مەحمود دەستی پێکرد درێژەی بە خۆیدا تا ئەم ساتە ، سەرباری هەڵەکانی ئەوانەی بوونە هەڵگری مەشخەڵی بەرخودانەکان بەڵام بە وەڵام نەهاتن و نادیدە گرتنی پرسی کورد لەلایەن حکومەتەکانەوە ، عەقڵیەتێکە بە نەگۆڕی ماوەتەوە و درێژەی پێدەدەن هەروەها هەر پشتگیریەک لە م ئیستبدادتی□ی

دەسەڵاتەکان لە ژێر هەر بەو بیانویەکدا بێت دەچێتە هەگبەی فەرهەنگی نەتەوەی سەردەستەوە و ئیمکانی مرۆق دەستی وپێکەوەیی زۆر لاوازە چونکە دەستپێکی ئاگرەکە دەوڵەتی ناوەندە دەبێت لە ئاستی کلتوری سیاسی و فەرهەنگیەوە ئەو خەتە بپەڕێنێت لە پەیوەند بە کۆتایی هێنان بە ئەقڵیەتی کەمینە و زۆرینە.

ئەنجام دوای بە هەدەردانی ئەم چەند ساڵەی پێشتر بە کورد لەلایەن هێزە سیاسیەکانی ئەم گەلەوە بەتایبەتی پارتی و یەکێتی ، هاوکات نەخوێندەوەیان بە دەسەڵاتی ناوەند لە چوارچێوەی زانستی سیاسیدا هەروەها کارکردن لەسەر تێکشانی تاکی کورد لە مرۆڤێکی ووڵات پارێزەوە بە حزب پارێز ، هەروەها بەتاڵان بردنی ژێرخانی ووڵات ، پاش ئەم هەموو نەهامەتیەیە ی کە بەسەر خەڵکیانهێنا کونجێک شک نابرێت بە ستایش و ڕێزگرتن لە ڕابردوویان، ئەمڕۆ هاوتوون دەستیان داوەتە شادەماری داخوازی خەڵک ئەویش بەدیهێنانی خەونی گەلە (دروست بوونی کیانی کوردی)، بەڵێ هەستیاری ئەم پرسە هەندە گەرنگە ئەوەی ڕێژەک بە ئەنقستیش کورد بووبێت زۆر گرانە پێچەوانەی ئەم خواستە بێت ، هاوکات هەڵەکانی هێزە سیاسیەکوردیەکان بە ئەندازەیەک تاکی کوردی دەدەنگ و بێزار کردوە نایانەوێت بچنە ژێر باری بەڵێیەکەوە کە پێیان وایە کەمر شکێن دەبێت ، بە دیوێکی تردا تەماشای هەڵوێستی نەتەوەی سەردەست و دەسەڵاتی ناوەندە دەکەیت بەتامی بەعسیەکان هەڵەشە ی سەرکوتی سەربازی دەکەن وەک دوا خەیاری سیاسیان، ئەم هەژموونە باڵادەستیەی بەغدا و قسە کردن لەسەر پرسێک کە تاکی کوردستانی بەیاردەرەتی ،بە پێچەوانەی تەواوی بەها مرۆڤایەتیەکان و سوڕانەوە لە چەقبەستووی شۆڤێنیەتی نەتەوەی سەردەستە ،ئەم پرسە دەبێت بە ئاراستەیەکدا بەوات کە بیرێکی جدی تەندروست بە مانئاوابوون لە فەزایە بەگەڕبخرێت بەڵام بە کیانێک بێت جیاواز بێت لەوانەی دەوروبەر ، هەروەها هاودەنگی بە ئەم پرسە دەبێت گرەنتی دەستەبەری ئازادی تاکەکان بە تەواوی بوارەکانی ژیان مسۆگەر بکات چونکە مێژووی دەسەڵاتی هێزە کوردیەکان ئەنجامێکی ترمان پێدەدەن ، ئاکامی بژاردەی بەڵێ هەنگاوێکی بوێرانەیە ئەگەر هێزە سیاسیەکان نەیخەنە خزمەت ئەجندای حزبیانەوە ، بە پێچەوانەوە دەنگی نەخێر خزمەت بەو دەنگانە دەکات کەلە ئەمڕۆی پەرلەمانی عێراقدا پەیامی ڕاستگۆیی خۆیان گەیاند بە کورد .

چالاک ئاغجەلەری